

üniversitenin olağanüstü hâli

Akademik Ortamın Tahribatı Üzerine Bir İnceleme

Türkiye İnsan Hakları Vakfı Yayınları 126

Türkiye İnsan Hakları Vakfı

ÜNİVERSİTENİN OLAĞANÜSTÜ HÂLİ

Akademik Ortamın Tahribatı Üzerine Bir İnceleme

Hazırlayan

Serdar TEKİN

İzmir, Kasım 2019

Üniversitenin Olağanüstü Hâli
Akademik Ortamın Tahribatı Üzerine Bir İnceleme

Türkiye İnsan Hakları Vakfı Yayınları 126

ISBN: 978-605-9880-26-8

TİHV AKADEMİ

Cansu AKBAŞ DEMİREL

Feride AKSU TANIK

Nermin BİTER

Aslı DAVAS

Lülüfer KÖRÜKMEZ

Hanifi KURT

Zerrin KURTOĞLU ŞAHİN

Güldem ÖZATAĞAN

Zeynep ÖZEN BARKOT

Serdar TEKİN

Nilgün TOKER KILINÇ

Zeynep VAROL

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VAKFI

Mithatpaşa Cad. 49/11 Kızılay 06420 Ankara

Tel: (312) 310 66 36 • Faks: (312) 310 64 63

E-posta: tihv@tihv.org.tr

<http://www.tihv.org.tr>

Türkiye İnsan Hakları Vakfı, Türk Medeni Yasası'na göre kurulmuş,

hükümet dışı ve bağımsız bir kuruluştur.

Statüsü 30 Aralık 1990 tarihli ve 20741 sayılı Resmi Gazete'de

yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

SIGRID RAUSING TRUST

Bu yayın Avrupa Birliği ve Sigrid Rausing Trust'ın maddi desteği ile Türkiye İnsan Hakları Vakfı tarafından hazırlanmıştır. İçerik tamamıyla Türkiye İnsan Hakları Vakfı sorumluluğu altındadır ve Avrupa Birliği ve Sigrid Rausing Trust'ın görüşlerini yansıtmak zorunda değildir.

SUNUŞ

Bu rapor, Türkiye İnsan Hakları Vakfı'nın "Zor Koşullar Altında İnsan Hakları Aktörleri olarak Akademisyenlerin Desteklenmesi" projesinde yürüttüğü araştırmaların sonuçlarına dayanıyor. Ancak bu çalışmayı proje sürecinde kendiliğinden ortaya çıkan TİHV Akademi'nin kolektif bir çalışması olarak tanımlamak daha doğru: 2017 yılında, "Bu suçta Ortak Olmayacağız!" isimli bildiriye imza atmış oldukları gerekçesiyle üniversitelerdeki görevlerinden ihraç edilen, ama kendi mağduriyetlerine kapanmayı reddeden ve ihraçların yol açtığı adalet sorununun peşine düşen İzmir'deki bir grup akademisyen tarafından TİHV bünyesinde yapılandırılan bu oluşum, insan hakları perspektifiyle inşa edilen alternatif bir akademinin izini sürüyor. TİHV Akademi, akademik bilgi üretimi ve paylaşımının, haklara dayalı, hiyerarşik olmayan, katılımcılığa izin veren tarzlarını araştırırken, bunu sivil toplumdan ve aktivizmden ayrı düşünmüyor. Bilakis, bu oluşumun amacı, akademisyen kimliğini yeniden tartışmaya açarak onu aktivizm ile buluşturabilmek. Bu kimlik, ne tek başına akademik ne de aktivizme vurgu yapıyor; bir yandan insan hakları literatüründeki tartışmalara entegre olmanın ve alanı farklı kavramlar sunarak teorik açıdan beslemenin peşi sıra ilerliyor, diğer yandan hak savunuculuğu perspektifine ve metodolojisine yönelik yeni bir model oluşturmayı hedefliyor. Felsefe, siyaset bilimi, sosyoloji, halk sağlığı, biyoloji, ekonomik coğrafya, gazetecilik ve sinema gibi farklı disiplinlerden gelen 12 muhreç akademisyenin "akademi her yerde" şiarıyla oluşturdukları TİHV Akademi, "aktivist-akademisyen" kimliğinin her şeyden önce paylaşılan dünyaya karşı duyulan kolektif sorumluluktan geçtiği düşüncesinde ortaklaşıyor.

Dolayısıyla bu rapor, tam da böylesi bir sorumluluğu yerine getirmenin bir parçası olarak; 2015 yılında 310 sivilin hayatını kaybettiği sokağa çıkma yasaklarıyla başlayan, Barış Bildirisinin kamuoyuyla paylaşılmasının ardından, karalama ve tehditlerle devam eden ve OHAL sonrasında ihraçlara varan politik şiddet ve baskı ortamının hafızasını oluşturmayı; hem bu sürecin akademide yarattığı tahribatı anlamayı hem de bu dönemde akademisyenlerin karşılaştığı hak ihlallerini ve onların travmatik etkilerini tespit etmeyi amaçlıyor. Birbirini tamamlayan iki farklı çalışma olarak da okunabilecek raporun ilk cildi Serdar Tekin tarafından kaleme alınan *Üniversitenin Olağanüstü Hali: Akademik Ortamın Tahribatı Üzerine Bir İnceleme*. Bu rapor, OHAL dönemindeki akademiye yönelik yasal düzenlemeleri, üniversitelerin kendi pratiklerini ve en temelde akademik ortamı şekillendiren siyasi rejimdeki dönüşümü tarihsel-analitik bir çerçevenin içinde değerlendiriyor ve bütünsel bir okuma yapabilmek olanağı yaratarak literatüre katkıda bulunuyor.

Raporun karma metodun kullanıldığı saha çalışmasının bulgularına dayalı olan *Akademisyen İhraçları: Hak İhlalleri, Kayıplar, Travma ve Güçlenme Süreçleri* isimli ikinci cildi ise, OHAL KHK'larıyla ihraç edilmenin hukuki, sosyal ve ekonomik sonuçlarına odaklanıyor. Lülüfer Körükmez'in araştırma koordinatörü, Aslı Davas, Cansu Akbaş Demirel, Feride Aksu Tanık, Güldem Özatağan, Hanifi Kurt, Nermin Biter, Nilgün Toker Kılınç, Serdar Tekin, Zerrin Kurtoğlu Şahin, Zeynep Özen Barkot ve Zeynep Varol'un araştırmacı olarak yer aldığı saha çalışması, ihracın neden olduğu hak ihlallerini, ekonomik, akademik ve sosyal kayıpları, bunların travmatik etkilerini ve bu etkilerle başa çıkma yöntemlerini belgelemeyi hedefliyor. Yine Aslı Davas, Cansu Akbaş Demirel, Feride Aksu Tanık, Güldem Özatağan, Hanifi Kurt, Lülüfer Körükmez, Nermin Biter, Nilgün Toker Kılınç ve Zeynep Özen Barkot'un ortak kaleme aldıkları çalışmanın, ihraç edilmiş akademisyenlerin haklarını geri almak için yürütecekleri hukuki mücadelede önemli bir başvuru kaynağı olacağı; bununla birlikte yaşananların hafızasına yönelik bir kayıt olarak gelecekteki olası toplumsal yüzleşme süreçleri için bir referans noktası sunacağı düşünülmüyor.

Öte yandan her iki çalışmada da ismini anmadan geçemeyeceğimiz, her zaman desteklerini hissettiğimiz sevgili akademisyen arkadaşlarımız ve insan hakları aktivisti dostlarımız bulunuyor. Saha araştırması için düzenlenen uzman panelinde sorularımızı hiç yorulmaksızın cevaplayan ve bize yeni perspektifler sunan -alfabetik sırasıyla- Aydın Arı, Ayşe Devrim Başterzi, Burcu Şentürk, Füsun Üstel, Halis Ulaş, Işıl Vahip, Melek Göregenli, Mümtaz Peker, Nesrin Baray, Neşe Direk, Pınar Önen ve Türkcan Baykal'a teşekkürü borç biliyoruz. Benzer şekilde hem verilerini bizimle paylaşarak çalışmamıza destek veren hem de ihlallerin görünür kılınmasına çabalayan BAK-Dayanışmaya, bant çözümlemelerini yapan akademisyen arkadaşlarımıza müteşekkirimiz. *Üniversitenin Olağanüstü Hali: Akademik Ortamın Tahribatı Üzerine Bir İnceleme* raporuna sundukları katkılardan dolayı İbrahim Ö. Kaboğlu'na ve Dilek Karabulut'a teşekkür ederiz. Bu süreçte her derdimize koşan, başta Metin Bakkalcı olmak üzere insan hakları mücadelesindeki tüm dostlarımıza, sevgili avukatlarımıza ve bizimle her zaman dayanışma içinde olan arkadaşlarımıza sonsuz teşekkürler. Elbette saha kapsamında görüştüğümüz ihraç edilmiş akademisyenler araştırmaya katılarak deneyimlerini bizimle paylaşmasaydı, bu çalışma ortaya çıkamayacaktı, kendilerine içtenlikle teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Devlet tarafından yan yana getirilmiş üç harf ve rakamın insan hayatını nasıl kökten bir şekilde değiştirebileceğine, ama bunun ötesinde insan haklarını savunmanın bu süreci atlattırmadaki onarıcı etkisine delil olabilecek bu çalışma, salt araştırmanın sonuçlarını değil, aynı zamanda dayanışmanın, kolektif üretimin ve her şeyden önemlisi barışı savunmaktaki ısrarın ürünü olarak okunmayı talep ediyor.

Zeynep ÖZEN BARKOT

Proje Koordinatörü

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	1
Birinci Bölüm	
AKADEMİK ORTAMIN TAHRİBATI	5
Tahrifatı Tanımlamak: Süreçler ve Sonuçlar	7
Beklentisel İtaat ve Karakter Aşınması.....	9
Üniversitenin Çifte Referansı	12
İkinci Bölüm	
İKİLİ DEVLET VE ÜNİVERSİTE	15
Tebdir Devleti ve Norm Devleti.....	16
Siyasal Rejimin Dönüşümü: Anayasasızlaştırma ve Güvenlikleştirme	19
İkili Devletin Üniversitesi: Baskıda Özerklik	23
Akademik Tahrifatın Yakın Tarihi: Süreklilik ve Kırılma	28
Üçüncü Bölüm	
BARİŞ İÇİN AKADEMİSYENLER VAKASI	37
Bildiri ve İmzacıları: “Bu suça ortak olmayacağız!”	38
BAK’ın Güvenlikleştirilmesi: “Bunun adı terör örgütü propagandasıdır”	42
Barış İçin Akademisyenlerin Uzun Haftası: “Oluk oluk kanınızı akıtacağız!”	47
Sayılarla BAK Vakası: “1128 akademisyen”	56

Baskıda Özerklik Pratikleri: “Gerekli işlemin başlatılmasını”	63
BAK Davaları: “Türk Milleti adına”	80
Dördüncü Bölüm	
ÜNİVERSİTENİN OLAĞANÜSTÜ HÂLİ	87
OHAL Rejiminin İkili Devlet Karakteri	89
Üniversitelerin Tedbir Devletiyle Eşgüdümleşmesi	94
Kapatılan Vakıf Üniversiteleri	100
Akademisyen İhraçları	103
İkili Devletin Üniversite Mevzuatı	114
SONUÇ	121
EK: Ege Üniversitesi’nin 2192 Sayılı Soruşturma Raporu	126
KAYNAKÇA	139

GİRİŞ

Modern toplumun tüm kurumları gibi üniversite de kendine mahsus işlevlere sahiptir ve onları ancak belli normlar ve kurumsal düzenlemeler çerçevesinde yerine getirebilir. *Akademik özgürlük ve üniversite özerkliği*, bu normların idealize edilmiş temel ilkeler biçimindeki ifadesidir. Söz konusu ilkelerin mahiyeti, ne oldukları veya olmadıkları, felsefi olarak hangi zeminde haklılaştırılabilecekleri ve birbirleriyle ilişkileri konusunda kuşkusuz zengin bir tartışma (ve dolayısıyla geniş bir literatür) mevcut.¹ Fakat aynı zamanda, bazı temel standartlar ve dolayısıyla evrensellik iddiası taşıyan bir asgari müşterek de mevcut. Bu standartları tarif eden başlıca uluslararası belgeler olarak Lima Bildirgesi'ni (1988), Magna Charta Universitatum'u (1988), UNESCO'nun Yüksek Öğretim Personelinin Statüsüne İlişkin Tavsiye Kararı'nı (1997) ve Üniversite Rektörleri Küresel Kolokiyumu'nun Akademik Özgürlük Beyanı'nı (2005) sayabiliriz.

Bu belgelerde akademik özgürlük iki zeminde savunulur. Bir yanda, araştırma ve öğretim/öğrenim etkinliklerinin hâkim öğreti tarafından sınırlandırılması gerektiği, zira eleştirinin ve farklı görüşler arasındaki çarpışmanın verili hakikat iddialarını sınamak, bilgiyi ilerletmek ve insan anlayışını genişletmek için zorunlu olduğu kabulü vardır. Diğer yanda ise akademik özgürlüğü insan hakları normlarıyla ilişkilendiren, ifade özgürlüğünün ahlaki değerini ve serbest tartışmanın özgür bir toplum için vazgeçilmezliğini vurgulayan hak temelli bir bakış açısı vardır. Birincisi

1 Kapsamlı bir bibliyografya için bkz. Stephen H. Aby ve James C. Kuhn, *Academic Freedom: A Guide to the Literature* (Westport: Greenwood Press, 2000).

hakikat soruşturmasının kendi içsel mantığına, ikincisi farklı *kanaatlerin* özgür ve akılcı iletişimine atıfta bulunur. Dolayısıyla modern üniversite, araştırma ve öğretimin/öğrenimin birliği temelinde, hem hakikat soruşturmasını icra eden, hem de farklı bakış açıları arasındaki akılcı tartışmaya ev sahipliği yapan bir kurum olarak tarif edilir. Üniversite özerkliği, kendinden menkul bir değer olmayıp, akademik özgürlüğün ancak özerk bir kurumda muhafaza edilebileceği ve akademik ortamın ancak kendi mesleki normları uyarınca düzenlenebileceği kabulüne dayanır. Başka bir deyişle, üniversite özerkliği, akademik özgürlüğün kurumsal koşulu ve teminatıdır.

Birer “yumuşak hukuk”belgesi olarak görebileceğimiz bu metinlerde, üniversitenin kendine mahsus işlevleri yerine getirebilmesi için siyasal ve toplumsal güç odaklarının müdahalesinden masun olması gerektiği açıkça vurgulanmıştır. Hem Lima Bildirgesi hem de UNESCO’nun Tavsiye Kararı, akademik ortamın siyasal baskı karşısındaki savunmasızlığından duyulan kaygıyı dile getirerek başlarlar. Bu konudaki en açık sözlü ifadeleri ise Üniversite Rektörleri Küresel Kolokyumunun beyanında buluruz:

Akademik özgürlüğe yönelik tehditlerin gerek akademik camianın içindeki gerekse dışındaki çeşitli unsurlardan kaynaklanması mümkün olsa da, en temel tehdit tarihsel olarak devletten gelmiştir. Devletin siyasal gücü ve üniversiteyi tanzim etme eğilimi, üniversitenin kurumsal özerkliğe duyduğu gereksinimle sık sık tezat oluşturur.

Sivil toplumun gündelik pratikleri ve kurumları da akademik özgürlüğün bünyevi bütünlüğünü tehdit edebilir. Örneğin ticari girişim ve ittifakların basınç ve ayartıları, yahut da üniversite dışındaki grupların (münhasıran değilse de özellikle ulusal kriz dönemlerinde) akademinin özgürlüğüne yönelik saldırıları, üniversitelerin özerkliğine ve öğretim üyeleri ile öğrencilerin akademik özgürlüğüne ciddi biçimde tehdit oluşturabilir. (...)

Bizzat üniversite yöneticileri de siyasal baskıya veya halkın isteklerine boyun eğerek öğrenci itirazlarını ya da tartışmalı konularda

aykırı görüşlere sahip hocaları sindirmek suretiyle üniversite içindeki akademik özgürlük ortamını zaafa düşürebilirler.²

Yukarıdaki satırlarda zikredilen tehlikelerin hepsi, Türkiye'nin son birkaç yılında fazlasıyla gerçekleşti. Öyle ki akademik özgürlük ve üniversite özerkliği söz konusu olduğunda - elbette gerçekçi bir konuşma yapmak istiyorsak - Türkiye'de artık tehditlerden veya tehlikelerden değil, ancak *tahribattan* bahsedebilir durumdayız. Önce Barış İçin Akademisyenler vakasında yaşananlar, ardından iki uzun yıl boyunca süren OHAL uygulamaları Türkiye'nin akademik ortamında ve üniversitenin kurumsal bünyesinde ağır bir tahribat yarattı. Elinizdeki çalışma bu tahribatı mercek altına alıyor; onun mahiyetini, nasıl gerçekleştiğini ve ne tür sonuçlar ürettiğini inceliyor.

Akademik ortamın tahribatını esasen *kurumsal bir fenomen* olarak tanımlıyoruz. Tahribatın bu terimlerle tanımlanması, gerçeklikte elbette iç içe geçen ama analitik olarak yine de birbirinden ayırt edilmesi gereken üç düzleme atıfta bulunuyor:

- Üniversitenin içinde bulunduğu makro kurumsal gerçeklik veya akademik ortamın *kurumsal çevresi* olarak siyasal rejim,
- akademik ortamı yapılandıran *normlar ve kurumsal düzenlemeler*,
- ve nihayet tek tek üniversitelerin kendi *kurumsal pratikleri*.

Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde, akademik ortamın tahribatını bu üç düzlemin birbirleriyle etkileşimleri üzerinden inceleyeceğiz. Böylesi bir yaklaşım ister istemez *süreç odaklı* bir bakış açısını da beraberinde getiriyor; zira üniversitenin içinde bulunduğu kurumsal çevre olarak siyasal rejimin, üniversiteye ilişkin hukuksal/yönetmelik düzenlemelerin ve nihayet üniversitelerin kendi kurumsal pratiklerinin belli bir tarihsel bağlamdaki dönüşümünü izlemeyi, kritik dönemeçleri ve onların ardından ortaya çıkan yeni örüntüleri tahlil etmeyi gerektiriyor.

2 “Academic Freedom Statement of the First Global Colloquium of University Presidents” (2005), www.columbia.edu/~md2221/academicstatement.doc.

Çalışmada odaklandığımız tarihsel zaman diliminin, bir açıdan (ama sadece bir açıdan) net bir başı ve net bir sonu var. Akademik ortamın tahribatını incelerken, ağırlıklı olarak, Barış İçin Akademisyenler (BAK) vakasının başladığı 11 Ocak 2016 ile ülke çapındaki olağanüstü hâlin (fiilen değilse de) resmen sona erdiği 19 Temmuz 2018 tarihleri arasındaki yaklaşık 2,5 yıllık döneme bakıyoruz. Ancak bu netliğin yanıltıcı olmaması gerektiğini de bilhassa vurgulamalıyız. Akademik ortamın tahribatı BAK vakasıyla başlamadığı gibi, OHAL'le birlikte de sona ermemiştir. Bahsettiğimiz zaman dilimi, Türkiye üniversite tarihinin en karanlık dönemlerinden birini - belki birincisini - teşkil etmekle birlikte, hem yaşanan kırılmayı mümkün kılan bir tarihsel arka plana dayanır, hem de birçok bakımdan hâlihazırda devam etmektedir. Barış İçin Akademisyenlere karşı sürdürülen uzun soluklu linç furyası, OHAL döneminde 6 binden fazla akademisyenin kanun hükmünde kararnamelerle üniversitelerden apar topar ihraç edilmeleri ve tüm bu hukuksuzlukların icrasında üniversite yönetimlerinin sergilediği suç ortaklığı, Türkiye akademisinin geçmişine değil bugününe aittir. Bunun bir *geçmiş* hâline gelebilmesi için adalete ve onarıma ihtiyaç var. Elinizdeki çalışma, adalete ve onarımın ancak *hakikat* temelinde mümkün olduğu inancıyla, akademinin tahribatı sürecinde yapılanları hem kayıt altına almayı ve belgelemeyi, hem de kavramsallaştırmayı ve tahlil etmeyi amaçlıyor.

Çalışmanın araştırma safhası bütünüyle masa başında yürütüldü. Dolayısıyla kuramsal bir perspektif ve tarihsel bir anlatı içine yerleştirerek tahlil ettiğimiz veriler hemen hemen bütünüyle açık kaynaklardan (basın arşivlerinden, resmi ve sivil kuruluşların raporlarından, OHAL döneminde çıkarılan kanun hükmünde kararnamelerden, mahkeme kararlarından vb.) derlendi. Bunun önemli bir istisnası var: Barış İçin Akademisyenlere yönelik hak ihlallerini kayıt altına alan BAK Dayanışma, büyük bir titizlikle topladığı ihlal verilerini TİHV Akademisiyle paylaşma nezaketi gösterdi. Üniversitelerin BAK vakası boyunca sergilediği kurumsal pratikleri (disiplin soruşturmaları, işten çıkarmalar vb.) incelerken bu verilerden yararlandık. Olası hataların sorumluluğu elbette bize aittir.

AKADEMİK ORTAMIN TAHRİBATI

TMMOB Şehir Plancıları Odası (ŞPO) 25 Ekim 2018 günü bir “zorunlu açıklama” yayınladı.¹ Açıklamada 42. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu’nun “yaşanan sorun nedeniyle” Dokuz Eylül Üniversitesi’nde (DEÜ) değil, İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından tahsis edilen bir mekânda gerçekleştirileceği belirtiliyordu. Değişikliğe neden olan sorun, kolokyom programındaki tebliğlerden bazılarının olağanüstü hâl döneminde üniversiteden ihraç edilen akademisyenlere ait olmasıydı. DEÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, ihraç edilen akademisyenlerin tebliğ sunduğu bir programa ev sahipliği yapamayacağını bildirmiş, bu akademisyenlerin programdan çıkartılmasını istemişti. Halbuki, ŞPO açıklamasına göre, kolokyumun hazırlık süreci zaten ilgili bölümle birlikte yürütülmüş, tebliğler ve davetli konuşmacılar kolokyumun bilim kurulu tarafından seçilmişti. Açıklamanın devamında şunu öğreniyoruz:

Ancak daha sonra, DEÜ Mimarlık Fakültesi Dekanlığı tarafından, program dahilinde KHK ile ihraç edilen akademisyen bulunmasının Rektörlük tarafından kabul edilmeyeceği ve bu hâliyle programın Rektörlüğe sunulamayacağı Bölüme bildirilmiştir. Devamında, Yürütme Kurulunda yer alan hocalarımıza ilerde sıkıntı yaratacağı öne sürülerek, KHK ile ihraç edilmiş olan akademisyenlerin programdan çıkarılması, aksi hâlde Kolokyumdaki tüm görevlerden çekilmek durumunda kalınacağı Bölümce Odamıza iletilmiştir.

1 TMMOB Şehir Plancıları Odası tarafından yapılan 25 Ekim 2018 tarihli açıklamanın tam metniiçin bkz. http://www.spo.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=9523&ctipi=2&sube=0&fbclid=IwAR23-ca1j9yKeKiFg8n_V6l0RaJCdv0RfaaRX2Oqu9BGPPY0uJVCiltva5_E.

ŞPO “otosansür” olarak tanımladığı bu talebi, ifade özgürlüğüne, bilim ve hakikati savunma sorumluluğuna, üniversite özerkliğine ve nihayet gerek kendi meslek ilkelerine gerekse kolokyumun amaçlarına aykırı olduğu gerekçesiyle reddeder. Sonuçta kolokyum üniversite dışına taşınarak belediyenin ev sahipliğinde gerçekleştirilir.

Elinizdeki çalışma Türkiye’de akademik ortamın tahribatını konu alıyor. Aktardığımız vaka, bu tahribatın sayısız örneklerinden sadece biri. Dokuz Eylül Üniversitesi’nde olanlar pekâlâ başka herhangi bir üniversitede de olabilirdi, çünkü zaten çok defa oldu ve olmaya devam ediyor.² OHAL döneminde ihraç edilen akademisyenlerin kongre ve sempozyum gibi bilimsel etkinliklerden bizzat üniversiteler tarafından çıkarılması... Şayet böyle bir müdahaleye diğer katılımcılardan - nadiren de olsa - itiraz gelirse programın toptan iptal edilmesi... İhraç edilen akademisyenlerin vaktiyle bölüm yazarı olarak katkıda bulunduğu ders kitaplarının yine üniversiteler tarafından o kısımlar dışarıda bırakılarak yeniden basılması... Üniversiteden ihraç edilen meslektaşlarını kendi dersine davet ederek dayanışma gösteren akademisyenlerin idari soruşturmalarla cezalandırılması... Yahut da bir akademisyenin, üniversitede çalışmaya devam ettiği hâlde, Barış İçin Akademisyenler bildirisinde imzası bulunduğu için başka bir üniversiteye sokulmaması, orada konuşma yapmasının engellenmesi... Bu tür olayların işaret ettiği vasat - kurumsal, mesleki ve ahlaki vasat - bugün Türkiye’de üniversitenin çıplak gerçeğidir. Bu gerçeği, *akademik ortamın tahribatı* olarak tanımlıyoruz.

-
- 2 Küçük bir seçki: “LAÜ’de OHAL Gölgesi! Akademisyenlere Sansür!”, *Yeni Düzen* (6 Ekim 2016), <http://www.yeniduzen.com/laude-ohal-golgesi-akademisyenlere-sansur-70164h.htm>; “Akademisyenlerden Arendt Sempozyumu’na ‘İhraç’ Boykotu”, *Gazete Duvar* (3 Mayıs 2017), <https://www.gazeteduvar.com.tr/gundem/2017/05/03/akademisyenlerden-arendt-sempozyumuna-ihrac-boykotu/>; “Barış Akademisyenleri ‘Faşizmden Beraat Etti’”, *Cumhuriyet* (21 Haziran 2018), <http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/egitim/1003579/Baris-akademisyenleri-fasizmden-beraat-etti.html>; “İhraç Edilen Akademisyenin Makalesi Üniversite Yayınından Çıkarıldı”, *Bianet* (25 Eylül 2018), <https://bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu/201107-ihrac-edilen-akademisyenin-makalesi-universite-yayinindan-cikarildi>; “Emin Alper’e Üniversitede Sansür”, *Artı Gerçek* (24 Kasım 2018), <https://www.artigercek.com/haberler/emin-alper-e-universite-de-sansur>.

1. Tahrifatı Tanımlamak: Süreçler ve Sonuçlar

Yine de her vaka, kendi somutluğu içinde, parçası olduğu bütüne dair bir şey öğretir. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu'nun hikayesi de öyle. Şehir Plancıları Odası'nın açıklamasından, kolokyuma 2018'de ev sahipliği yapması tasarlanan ilk kurumun aslında Dokuz Eylül Üniversitesi olmadığını, önce İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü'yle (İYTE) görüşüldüğünü, hatta bu amaçla üniversitede toplantılar gerçekleştirildiğini, ancak İYTE'deki bölümün “akademik kadrosunda yaşanan eksilmeler nedeniyle” hazırlık sürecinin gerektirdiği iş yükünü üstlenemediğini öğreniyoruz. Açıklamada, akademik kadrodaki “eksilmeler”in nedeni hakkında bir şey söylenmiyor. Ancak İYTE Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nden iki öğretim üyesinin Barış İçin Akademisyenler bildirisini imzaladıkları için bir önceki yıl ihraç edildiklerini göz önüne alacak olursak, bölümün yaşadığı kapasite kaybının hangi nedenden kaynaklandığını tahmin etmek güç değil. İhraç pratığının yarattığı tedirginlik, güvensizlik ve otosansür gibi yıkıcı etkilerin yanı sıra, ihraç edilenlerden geriye kalan boşluk da, şüphesiz, akademik ortamın tahrifat bakiyesine yazılması gereken bir şey.

ABD'de McCarthy dönemine ilişkin çalışmalarıyla tanınan tarihçi Ellen Schrecker, solculara yönelik cadı avının 1950'lerde Amerikan kampüslerini suskunlaştırdığını, ancak akademik üretimin mahiyetinde meydana gelen değişimi tespit etmenin kolay olmadığını kaydeder. “Öğrenciler ve hocalar gelecekte kendileri için siyasal sorun yaratabilecek herhangi bir etkinliğe katılmaktan kaçınır olmuşlardı. Peki bu ürkeklik, yaptıkları çalışmalara da uzanıyor muydu? Saptamak zor. Yazılmamış tezleri, verilmemiş dersleri yahut da ifade edilmemiş fikirleri nasıl ölçebiliriz?”³ Schrecker'in sorusu üniversitede kalanların “otosansür”

3 Ellen Schrecker, “Political Tests for Professors: Academic Freedom during the McCarthy Years”, *The University Loyalty Oath: A 50th Anniversary Retrospective* sempozyumunda sunulan tebliğ (7 Ekim 1999), http://www.lib.berkeley.edu/uchistory/archives_exhibits/loyaltyoath/symposium/schrecker.html. Yazarın McCarthy döneminde üniversitelerde yaşananlara ilişkin kapsamlı çalışması için bkz. Ellen Schrecker, *No Ivory Tower: McCarthyism and the Universities* (Oxford: Oxford University Press, 1986).

pratiğine ilişkindir.⁴ Fakat yapılamayanlara dair bir soruyu, sadece suskun kampüslerde çalışmaya devam edenlerin otosansürü açısından değil, kampüsler susturulurken fakültelerin ve bölümlerin maruz kaldığı kapasite kaybı açısından da sorabiliriz, özellikle de Türkiye’de olduğu gibi kitlesel bir tasfiye söz konusuysa. Mesela OHAL ihraçları sonrasında kaç ders boşa düşmüş, kaç yüksek lisans ve doktora öğrencisi danışmanını kaybetmiş, kaç araştırma yarım kalmıştır? İYTE’de olduğu gibi kaç bölüm, aksi takdirde yapacağı, yapmak isteyeceği ve aslında yapması gereken işleri yapamaz hâle gelmiştir?

Şehircilik kolokyumunun hikayesini takiben Dokuz Eylül Üniversitesi’ne geri dönelim. Şehir Plancıları Odası’nın açıklaması DEÜ’deki Şehir ve Bölge Planlama Bölümü’nün “Kolokyumun İzmir’de düzenlenmesi adına, iyi niyetle sorumluluk üstlen[diğini]” belirtiyor. Burada “iyi niyet”in altını belki özellikle çizmek gerek, çünkü açıklamanın ilerleyen satırlarında vurgulandığı üzere, “OHAL KHK’ları ile üniversitelerinden hukuksuz bir biçimde uzaklaştırılan akademisyenlerimiz Oda’nın farklı kurullarına aday olmuşlar ve seçilerek kamu yararı adına görev üstlenmişlerdir”. Yani DEÜ’deki Şehir ve Bölge Planlama Bölümü’nün, en azından başlangıçta, ihraç edilmiş akademisyenlerin görev aldığı bir meslek odasıyla akademik/ mesleki içerikli bir işbirliğine girmekte - tam da olması gerektiği gibi - herhangi bir sorun görmediğini anlıyoruz. Ancak hikayenin devamından, doğru olanı yapmak için “iyi niyet”in yeterli olmadığını da anlıyoruz. Mimarlık Fakültesi Dekanlığı ihraç edilen akademisyenlerin de katılacağı bir bilimsel programın “Rektörlük tarafından kabul edilmeyeceği ve bu hâliyle programın Rektörlüğe sunulamayacağı” konusunda bölümü uyarır. Bölüm bunun üzerine “Yürütme Kurulu’nda yer alan hocalarımıza ilerde sıkıntı yaratacağı” gerekçesiyle söz konusu konuşmacıların bilimsel programdan çıkartılmasını, aksi takdirde

4 Özellikle sosyal ve beşeri bilimler alanında yapılan akademik çalışmalarda otosansür pratiğinin kavramsal anatomisi için bkz. Rafi Nets-Zehngut ve Shai Fuxman, “Self-Censorship of Narratives of Political Violence in Academia”, *Self-Censorship in Contexts of Conflict: Theory and Research* içinde, der. Daniel Bar-Tal vd. (İsviçre: Springer, 2017), s. 185-205.

kendilerinin kolokyumdan çekileceğini Şehir Plancıları Odası'na bildirir. Odanın, bu teklifi meslek ilkelerine, üniversite özerkliğine, bilimi ve hakikati savunma sorumluluğuna aykırı bularak reddetmesiyle birlikte, ilgili meslek alanında Türkiye'nin en önemli ulusal etkinliği olan ve her yıl farklı bir üniversitenin işbirliğiyle gerçekleştirilen Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu, 2018'de üniversite dışına taşınmış olur. Başka bir deyişle, İzmir'de kolokyuma ev sahipliği yapacak bir üniversite bulunamamıştır.

Akademik ortamın tahribatı, bir bakıma, bu tür *sonuçlar* demektir. İYTE'de olduğu gibi bölümlerin kadro kaybına uğraması ve belli hizmetleri üretemez hâle gelmesi demektir. DEÜ'de olduğu gibi, bilimsel programı basit akademik ölçütlerle oluşturulmuş bir kolokyumun “hocalarımıza ilerde sıkıntı yarata[bilmesi]” demektir. Ve en kötüsü, bir üniversite bölümünün - asgari bilimsel ve etik standartlar hilafına - akademik tebliğleri programdan çıkartmayı önerebilmesi, bunda bir beis görmemesi demektir. Elbette tüm bunlar, son birkaç yıldır Türkiye'de herhangi bir üniversitede çalışmış hiç kimse için şaşırtıcı olmasa gerek. Benzer şeyler başka üniversitelerde de yaşanıyor, zira bu sonuçlar sistematik nedenlerden kaynaklanıyor. Dolayısıyla akademik ortamın tahribatı sadece söz konusu sonuçlardan ibaret değildir; aynı zamanda ve daha önemli olmak üzere, onları yaratan *kurumsal koşullara ve süreçlere* işaret eder.

2. Beklentsel İtaat ve Karakter Aşınması

Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu vesilesiyle DEÜ'de olanlar, bu koşul ve süreçlerin mahiyeti, nasıl şekillendikleri ve nasıl işledikleri hakkında bazı kritik noktalara işaret etmemize imkân veriyor. Mesela şunu soralım: Kolokyumun DEÜ'de yapılamayışının sorumlusu kimdir veya üniversitenin hangi birimidir? Anlaşılan o ki DEÜ Rektörlüğü programı geri çevirmiş değildir, çünkü program zaten Rektörlüğe sunulamamıştır. İhraç edilen akademisyenlerin de bulunması nedeniyle programın “Rektörlük tarafından kabul edilmeyeceği”ni söyleyen, Mimarlık Fakültesi Dekanlığıdır. Bunu tipik bir *beklentsel itaat* pratiği olarak kaydedebiliriz. Almandan gelen ve Almanya'da

faşizmin konsolidasyon sürecindeki toplumsal pratiklere istinaden de kullanılan beklentisel itaat (*vorauselender Gehorsam*) kavramı, kişilerin konulmamış yasaklara riayet etmesini ve verilmemiş emirlere uymasını ifade eder. Siyasal baskı ortamlarının yaygın örüntülerinden biridir beklentisel itaat.⁵ Öte yandan, verilmemiş emirlerin veya konulmamış yasakların onlara önceden uyan kişilerce vehmedildikleri anlamına da gelmez. Emirler verilmemiştir, ama bir anlamda oradadırlar; yasaklar konulmamıştır, ama yine de bir şekilde bilinmektedirler. Kişinin, yapılması ve söylenmesi istenmeyen şeyleri kendisinin fark ederek buna uygun davranması gerekir. Veya tersinden söyleyecek olursak, makbul olanı görmesi ve gereğini yapması beklenir. OHAL döneminde ihraç edilen akademisyenlerin bilimsel etkinliklerde tebliğ sunamayacaklarına dair herhangi bir resmi yasak veya mahkeme kararı yoktur. Üstelik OHAL, en azından resmi olarak, sona ermiştir. Ama yine de ihraç edilen akademisyenlerin üniversite ortamında tebliğ sunmalarına imkân verecek bir programı Rektörlüğe teklif dahi etmemek, bunun “sıkıntı yaratacağını” önceden hissetmek, açıkça konulmamış bir yasağa riayet etmek gerekir.

Beklentisel itaat, ödül ve cezalarla teminat altına alınır. İhraç edilen akademisyenlerin bulunduğu bir programda düzenleyici olarak görev almanın, bölüm öğretim üyeleri için “ilerde sıkıntı yaratacağı” - yani ceza ihtimali, örneğin kadro verilmemesi, atama/yükseltme işlerinin yapılmaması ihtimali - Dekanlık tarafından doğrudan söylenmiş veya en azından ima edilmiş midir, yoksa Dekanlığın söylediklerinden hareketle bölüm öğretim üyelerinin yaptıkları bir çıkarsama mıdır? Bunu bilmiyoruz. Ancak her halükarda bölümdeki öğretim üyelerinin bu kaygıyı duyduklarını, “sıkıntı” ihtimalini ciddiye aldıklarını ve bunun akabinde bazı konuşmacıların programdan çıkartılmasını talep ettiklerini biliyoruz. Şehir Plancıları Odası’nın bu talebi reddetmesi üzerine DEÜ’deki Şehir ve Bölge Planlama Bölümü kolokyumdan çekilmeye karar vermiştir. Şimdi aynı soruyu tekrar soralım: Bu sonucun ortaya çıkmasında sorumlu kimdir? Böyle bir programın

5 Timothy Snyder, *On Tyranny: Twenty Lessons from the Twentieth Century* (New York: Tim Duggan Books, 2017), s. 17-21.

kendisine teklif dahi edilemeyeceği bir şekilde belli olan Rektörlük mü? Programı Rektörlüğe sunmaktan imtina eden Dekanlık mı? “Sıkıntı” ihtimalini göze almak istemeyen Şehir ve Bölge Planlama Bölümü mü? Elbette sorumluluğun herkese ait olması, hiç kimseye özel olarak ait olmaması demektir. Ve yapılmaması gereken şeyler, zaten böyle yapılır. Sorumluluğun yayılması, görelileştirilmesi, anonimleştirilmesi yoluyla yapılır. Bu *sorumluluk difüzyonu* akademik ortamın tahribatındaki başat örüntülerden biridir. Elinizdeki çalışmanın ilerleyen kısımlarında, aynı örüntünün bizzat ihraç süreçlerinde nasıl ortaya çıktığını göreceğiz.

Hikâyenin işaret ettiği bir diğer nokta, akademik ortamdaki *karakter aşınmasıyla* ilgili. Üniversite bölümlerinin, bölüm başkanlarının veya öğretim üyelerinin, maruz kaldıkları idari baskıya boyun eğerek “sıkıntı yaratması” muhtemel bir etkinlikten çekilmeleri bir şeydir; akademik tebliğlerin programdan çıkartılmasını teklif etmeleri - ve bilhassa vurgulamak gerek, teklif *edebilmeleri* - başka bir şeydir. Birincisi baskı altında doğru olanı yapamamak, akademik yaşamın bilimsel ve etik normlarını savunamamak anlamına gelir; oysa ikincisi bu normları taammüden ve bilfiil ihlal etmektir. Birincisi susturulmayı kabullenmek, ikincisi ise başkalarını susturmaktır. Bu ikisi arasında önemli bir fark, önemli bir sınır var. Kişiler bu sınırı nasıl geçer?

Richard Sennett, yeni kapitalizmin “esnek” ve güvencesiz çalışma rejiminde, çalışanların zamana yayılan istikrarlı bir meslek yaşamından yoksun olmalarını ve kendi deneyimlerini anlamlı bir hayat öyküsü oluşturacak şekilde bütünleştiremeyişlerini tarif etmek için kullanıyor “karakter aşınması” kavramını.⁶ Buradan ilham alarak, istikrarlı bir meslek yaşamından yoksunluğun ve buna bağlı karakter aşınmasının, sadece birbirinden farklı ve güvencesiz işlerde çalışmakla değil, aynı zamanda mesleki normların deformasyonu ile da ortaya çıktığını

6 Richard Sennett, *Karakter Aşınması: Yeni Kapitalizmde İşin Kişilik Üzerindeki Etkileri*, çev. Barış Yıldırım (İstanbul: Ayrıntı, 2012). Sennett’in kastettiği anlamda karakter aşınması yaratan esnek çalışma koşullarının Türkiye’deki vakıf üniversitelerinde nasıl tezahür ettiğini ve akademisyenler üzerindeki etkisini Aslı Vatansever ve Meral Gezici Yalçın’ın araştırması göstermişti, bkz. “*Ne Ders Olsa Veririz*”: *Akademisyenin Vasıfsız İşçiyeye Dönüşümü* (İstanbul: İletişim, 2015).

söyleyebiliriz. Üniversiteye özgü liyakat ve ehliyet normları, akademik işlevlerin layıkıyla yerine getirilmesinin yanı sıra, akademisyenlerin kendi yaptıkları işe saygı duyabilmelerini ve mesleki deneyimlerini anlamlı bir öykü teşkil edecek şekilde bütünleştirebilmelerini mümkün kılar. Mesleki bilinç tortusunda temellenen bir “karakter” geliştirebilmelerine olanak sağlar. Elbette bunun tersi de bir o kadar geçerli. Söz konusu normların hiçe sayıldığı veya - aynı anlama gelmek üzere - duruma bağlı olarak gözetildiği bir akademik çalışma ortamı da mesleki bilinç tortusunu erozyona uğratar; yapılabilir ve yapılamaz olan şeyler arasındaki ayrımları bulanıklaştırır. Bu anlamda karakter aşınması, normların esnekleştiği, dolayısıyla norm olmaktan çıktığı ve duruma bağlı hâle geldiği bir ortamda yaşamaya alışmaktır. DEÜ vakasında olduğu gibi, bilimsel tebliğlerin, akademik içeriğinden ve mesleki etik kurallara uygunluğundan bağımsız olarak programdan çıkartılmasını, daha doğrusu bunun bizzat akademisyenler tarafından bir “çözüm” olarak teklif edilebilmesini, bu minvaldeki aşınmanın aşıkâr bir emaresi sayabiliriz.

3. Üniversitenin Çifte Referansı

Akademik ortamın tahribatına ilişkin olarak, kolokyumunun Dokuz Eylül Üniversitesi’nde yapılamayışından öğreneceğimiz son bir şey - ama son derece kritik bir şey - daha var: Türkiye’de bugün üniversitenin kurumsal gerçekliği bir *çifte referans çerçevesi* içinde şekilleniyor. Üniversitelerin, bir yandan, olağan akademik işlerin olağan kural ve prosedürler çerçevesinde yürütüldüğü normal birer kurum gibi hareket etmeleri, araştırma ve öğretim yapmaları, kongre ve sempozyumlar düzenlemeleri, ayrıca dünya listelerinde “ilk 500’e girmeleri”⁷ isteniyor; diğer yandan da olağanüstü hâl devletin olağanüstü karar ve tedbirlerine adapte olmaları, bu siyasal karar ve tedbirleri hayata geçirmeleri, onların bekçiliğini üstlenmeleri bekleniyor. DEÜ’deki kolokyum vakasının bizzat bu çifte yükümlülüğten kaynaklandığını ve

7 “Erdoğan’dan akademi dünyasına: İlk 500 için biraz daha gayret”, *Hürriyet* (3 Ekim 2018), <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/erdogandan-akademi-dunyasina-ilk-500-icin-biraz-daha-gayret-40975998>.

onun yol açtığı tansiyon hattında biçimlendiğini söylemek mümkün. DEÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, olağan bir akademik pratik olarak, meslek odası ve üniversitenin işbirliğiyle gerçekleşecek bir etkinliğin düzenlenmesinde rol almış, ancak bunu sadece olağan akademik kural ve prosedürler çerçevesinde yapamayacağı, olağanüstü tedbirleri ve onların sonuçlarını hesaba katması gerektiği gerçeğiyle karşılaşmıştır. Üniversitenin ev sahipliği yaptığı bir kolokyumda kimin tebliğ sunacağı veya sunmayacağı, bilimsel/olağan ölçütlere olduğu kadar siyasal/olağanüstü ölçütlere de tabidir. Bu iki ölçüt çatışmadığı sürece “sıkıntı” yoktur: Olağan biçimde araştırma yapabilir, ders verebilir, kongre ve sempozyum düzenleyebilirsiniz. Ancak olağan bilimin nerede başlayıp nerede bittiği olağanüstü siyaset tarafından tayin edilir. Dolayısıyla iki ölçüt çatıştığı takdirde araştırmanızı yapamayabilir, dersinizi veremeyebilir, kolokyumdan çekilmek zorunda kalabilirsiniz. Olağan akademik kurallar ancak olağanüstü siyasetin kayıtsız kaldığı durumlarda geçerlidir.

Bir kurumsal yordam olarak işleyen bu çifte referans çerçevesi, sadece bilimsel norm ve siyasal tedbirin çatıştığı durumlarda değil, fakat akademisyenlerin gündelik pratikleri içinde ifa ettikleri rollerde de kendini gösterir. Söz gelimi, bir anayasa hukukçusu olarak verdiğiniz lisans derslerinde “temel hak ve hürriyetlerin ancak kanunla sınırlanabileceğini; idarenin tüzük, yönetmelik, genelge gibi düzenleyici işlemlerle temel hak ve hürriyetleri sınırlandıramayacağını” anlatırsınız; fakat bir senato üyesi olarak, ihraç edilmiş akademisyenlerin bizzat bu dersi anlattığınız üniversiteye öğrenci olarak kayıt yaptıramayacaklarına dair yönetmelik değişikliğini onaylar, böylece eğitim hakkını, yani “anayasal bir temel hak ve özgürlüğü, yönetmelik ile ortadan kaldırmış” olursunuz.⁸ Birincisi bilimsel öğretimin, ikincisi siyasal tedbirin

8 Buradaki örnek elbette gerçek bir vakaya atıfta bulunuyor. Barış İçin Akademisyenler bildirisini imzaladığı için Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nden ihraç edilen Dr. Cenk Yiğiter, üniversite sınavına tekrar girip kazandığı hâlde Ankara Üniversitesi’ne öğrenci olarak kayıt yaptıramadı. Olayın safhaları basında yer bulmuştu. Senato kararına ilişkin ifadeler Dr. Yiğiter’in kendi anlatımından alınmıştır; bkz. Cenk Yiğiter, “Bir KHK’lı Akademisyenin Son Dört Yılından Fragmanlar”, *Akademisyenlerden KHK Öyküleri*, der. Kuvvet Lordoğlu (İstanbul: Nota Bene, 2018), s. 122-123.

gereğidir. Böylesi bir çifte referansa tabi olarak davranmanın karakter aşınmasıyla ilgili veçhesini az önce zikretmiştik. Şimdi altını çizdiğimiz nokta, bunun aynı zamanda bir *kurumsal işleyiş* kipi olduğu.

Türkiye’de üniversite kurumunun bu türden bir çifte referans çerçevesinde işliyor olması, kuşkusuz, mevcut siyasal rejimin bir sonucu. Bu rejim tipini, Ernst Fraenkel’ı izleyerek, *ikili devlet* diye adlandıracamız. Sıradaki bölüm, ikili devlet kavramını takdim ediyor ve Türkiye’de akademik ortamın tahribatını anlamak için bu kavramın sunduğu imkânları tartışıyor.

İKİLİ DEVLET VE ÜNİVERSİTE

“İkili devlet” kavramını Alman hukukçu ve siyaset bilimci Ernst Fraenkel’in 1941’de yayımlanan aynı adlı kitabına borçluyuz.¹ Fraenkel 1933-38 yılları arasında Nazi Almanyası’nda bizzat tanık olduğu bir süreci, hukuk devletinin çözülüşünü ve onun yerine geçen olağanüstü rejimin gelişimini tahlil etmek için kullanır ikili devlet kavramını. Kitabın temel tezi, olağanüstü hâl yetkilerinin istismarıyla inşa edilen Nazi rejiminde devletin ikili bir görünüm arz ettiği, kendini hiçbir biçimde hukukla bağlı saymayan bir “tedbir devleti” (*Maßnahmenstaat*) ile en azından mevcut kanunlar uyarınca işleri yürütmeye çalışan bir “norm devleti”nin (*Normenstaat*) çetrefil bir biçimde yan yana ve giderek iç içe var olduğudur. Fraenkel’in tahlil ettiği en önemli noktalardan biri, aynı kurumun hem norm devletine hem tedbir devletine tabi olarak çalışabilmesidir. Örneğin bir mahkeme olağan uyumsuzlukları görüşürken norm devletinin gerekleri doğrultusunda mülkiyet hakkını korur, fakat tedbir devleti tarafından fiilen yurttaşlık sahası dışına itilmiş olan Yahudilerin ve komünistlerin mallarına el konulmasında hukuka aykırılık bulunmadığına karar verebilir. Veya bu çalışmada bizi ilgilendiren meseleler açısından söyleyecek olursak, bir üniversite rektörlüğü, atama/yükseltme işlemlerini liyakat esaslarına ve olağan prosedürlere göre yaparken norm devletinin işleyiş kipine göre, oysa Barış İçin Akademisyenler bildirisine imza atmış öğretim elemanlarını işten çıkartırken tedbir devletinin işleyiş kipine göre davranır. Bu iki devlet aynı kurumlarda ikamet ederler ve tek bir rejim oluştururlar.

1 Ernst Fraenkel, *The Dual State: A Contribution to the Theory of Dictatorship*, çev. E. A. Shils (New York: Oxford University Press, 1941). Aşağıda kitaba yapılan atıflarda 2017 edisyonu kullanılmıştır.

Elinizdeki çalışma, ikili devlet kavramının Türkiye’de akademik ortamın tahribatını anlamak ve açıklamak açısından bilhassa elverişli bir perspektif sunduğu varsayımına dayanıyor. Aşağıda bu varsayımı temellendirmek üzere ilk olarak Fraenkel’in kuramına biraz daha yakından bakacağız ve ardından Türkiye’de siyasal rejimin dönüşümüyle akademik ortamın tahribatı arasındaki ilişkiyi mercek altına alacağız.

1. Tedbir Devleti ve Norm Devleti²

İkili devletin karakteristik görünümleri, Fraenkel’a göre, Nazi Almanyası’nda yaşayan herkes için aslında aşıkardır: “Hitler diktatörlüğündeki idari ve hukuki uygulamaların realitesine gözlerini kapamamış olan herkes, devlet ve partinin bir yandan yaşamın tüm alanlarında yasal düzeni geçersizleştirirken, diğer yandan da aynı yasal düzenlemeleri farklı addedilen durumlarda bürokratik bir kesinlikle uygulayışındaki arsız sinizmden etkilenmiş olmalıdır”.³ Robert Paxton *Faşizmin Anatomisi*’nde “yasal titizlik ve bariz hukuksuzluğun Nazi rejiminde insanı her daim afallatan bir aradalığı” diye anıyor bu durumu.⁴ Fraenkel’in yapmaya giriştiği şey, aslına bakacak olursak, yasal titizlik ve bariz hukuksuzluğun bu afallatıcı birlikteliğini - sinizmi elbet içeren, ama ondan ibaret olmayan - kuşatıcı bir *kurumsal gerçeklik* olarak tahlil etme çabasıdır. “Avukatlık yaparken Hitler rejiminin işleyişi hakkında kazandığım içgörülere dayanarak, kendi yasalarına genellikle saygı gösteren bir ‘norm devleti’ ile aynı yasaları ihlal eden bir ‘tedbir devleti’nin ikili veya eşzamanlı mevcudiyetinde nasyonal sosyalist yönetim sistemini anlamaya yarayacak bir anahtar bulduğumu düşünüyordum.”⁵

2 Bu alt bölüm, daha önce yayınladığım şu yazıdan uyarlanarak aktarılmıştır: Serdar Tekin, “Diktatörlük Kuramına Bir Katkı: Ernst Fraenkel ve İkili Devlet”, *Birikim* 354 (2018), s. 74-83.

3 Ernst Fraenkel, “Preface to the 1974 German Edition”, çev. Jens Meierhenrich, *The Dual State* (Oxford: Oxford University Press, 2017) içinde, s. xv.

4 Robert O. Paxton, *The Anatomy of Fascism* (New York: Alfred A. Knopf, 2004), s. 280, dn. 12 [*Faşizmin Anatomisi*, çev. Hakan Atay ve Hivren Demir Atay (İstanbul: İletişim Yay., 2014)].

5 Fraenkel, “Preface to the 1974 German Edition”, *The Dual State*, s. xv.

Kitabın ana tezine dair kolaycı sayabileceğimiz bir yanlış anlama, ikili devlet fikrinin kabaca Nazi Almanyası'ndaki parti/devlet ikiliğine işaret ettiği görüşü. Halbuki Fraenkel metnin daha giriş bölümünde böyle bir yorumun isabetsizliği konusunda uyarır okuyucuyu: “Şunun açıkça anlaşılması gerek ki ikili devlet derken kast ettiğimiz şey, devlet bürokrasisi ile parti bürokrasisinin birlikte varoluşu değildir”.⁶ Fraenkel'e göre parti/devlet ikiliği esasen görüntü icabı muhafaza edilen, kuşkusuz Naziler açısından manipülatif kullanım değeri de olan, fakat son tahlilde nispeten daha yüzeysel bir fenomendir. Parti zaten hızla devlete nüfuz etmiş veya onu büyük ölçüde soğurmuştur. Hatta parti/devlet ayırımına odaklanmanın, tedbir devleti ve norm devleti arasındaki asli ayrımı gözden kaçırma riski taşıdığını özellikle vurgular Fraenkel.

Peki o hâlde nedir “tedbir devleti” ve “norm devleti”? Onlar arasında nasıl bir ayrım ve daha önemlisi nasıl bir rabıta vardır? Fraenkel'in ikili devlet savından tam olarak ne anlamamız gerekir?

Kavramsal olarak kilit önem taşıyan bazı noktaların altını hızla çizebiliriz. Bunlardan ilki, tedbir devleti ve norm devletinin birbirinden net sınırlarla ayrılmış kurumsal yapılara değil, kurumların işleyişindeki ve resmi mercilerin yapıp etmelerindeki farklı hareket tarzlarına tekabül etmesi. Başka bir deyişle, bu iki devlet sözgelimi “parti” ve “mahkeme” gibi sabit kurumsal tezahürleri olan organlardan ziyade, rejimin iki ayrı *operasyonel kipi*, iki ayrı işleyiş yordamıdır. Tedbir devleti hukuki öngörülebilirliğin temelini oluşturan genel normlara tabi olmaksızın siyasi karar ve somut durumun icapları uyarınca hareket ederken, norm devleti yürürlükteki kanunlar ve mahkemelerin tesis ettiği hükümler uyarınca işler. Dolayısıyla aynı kurum hem norm devletine hem tedbir devletine tabi olarak çalışabilir; bazı işlemlerini norm devletinin, başka bazı işlemlerini ise tedbir devletinin organı veya faili olarak gerçekleştirebilir.

İkili devletin - tabiri caizse - bir anayasası veya kurucu belgesi vardır. Bu belge, 28 Şubat 1933 tarihli olağanüstü hâl kararnamesidir. Weimar

6 Fraenkel, *The Dual State*, s. xxv.

Anayasası'nın 48. maddesine dayanarak ilan edilen bu kararnameyle temel hak ve özgürlükler prensipte geçici olarak, ama herhangi bir süre tahdidi olmaksızın askıya alınmış, hükümete kamu düzenini sağlamak için her türlü tedbiri alma yetkisi verilmiştir. Bunun anlamı, siyasal karar ve edimlerin denetimden azade kılınması, yani topyekûn hukuk dışına taşınmasıdır. Gestapo'nun "hukuk danışmanı" Werner Best, Fraenkel'in aktardığı şu pasajda durumu sarıh bir tarzda özetler: "Devlet için tehdit oluşturan bütün hareketlerle mücadele etme görevi, yasaya aykırı olmamak kaydıyla tüm gerekli araçları kullanma gücünü de içerir. Fakat böylesi bir yasaya aykırılık zaten artık olası değildir, çünkü 28 Şubat 1933 Kararnamesi'yle tüm sınırlar kaldırılmıştır".⁷ Bu durumun kalıcılaştırılması, yani geçici mahiyetteki olağanüstü hâl yetkilerinin fiilen olağanüstü hâli daimi kılmak için kullanılması, tedbir devletinin esasını teşkil eder.

Tedbir devletinin yetki sahası siyasal güvenlik meseleleriyle sınırlıdır, fakat siyasal güvenliğin nerede başlayıp nerede bittiğine, başka bir deyişle neyin tedbir konusu olduğuna ve gerekli tedbirin mahiyetine yine tedbir devleti karar verir. Hangi durum ve meselelerin kamu düzenini, milli güvenliği ve devletin bekasını ilgilendirdiğini, bu nedenle genel hukuk normları ve olağan prosedürler uyarınca değil tedbir devleti tarafından ele alınacağını - elbette yine mevcut koşullara ve durumun icaplarına göre - takdir etmek bizzat tedbir devletinin işidir. Dolayısıyla tedbir devleti potansiyel olarak sınırsızdır, zira neyi yapıp yapamayacağı konusunda gerçek bir hukuk denetimine tabi değildir. Bu potansiyel sınırsızlığına karşın, fiilen kapsamını kendi belirlediği ve duruma göre daraltıp genişletebildiği konjonktürel sınırlar dahilinde hareket eder.

An itibariyle siyasal addedilmeyen ve tedbir devletinin müdahale sahasında olmayan konularda ise yasalar - hâliyle kırılgan bir tarzda - geçerliliklerini sürdürürler. Norm devletinin işi, dolaysız siyasi tasarruftan şimdilik masun yaşam alanlarında yasaların uygulanmasıdır. Norm devleti, tedbir devletinin dokunmadığı konu ve alanları düzenlemek, nisbi bir normalliği sürdürmek için vardır. Olağan

7 Fraenkel, *The Dual State*, s. 25.

işlerin olağan kurallara göre yürütülmesini sağlayan bu düzenleyici işlev, rejimin toplumsal meşruiyeti ve rıza üretme kapasitesi açısından elzemdir. Norm devleti aynı zamanda ideolojik bir işlev de ifa eder, zira olağanüstü işlemlerin kurallara göre yürütülüyormuş gibi görünmesini ve böylece tedbir devletinin (ihtiyaç duyduğunda) hukuk kisvesine bürünmesini mümkün kılar.

O hâlde, ikili devlette siyasal gücün sınırları hukuk normları tarafından değil, hukuk normlarının geçerlilik alanı siyasal mülahazalar tarafından tayin edilir, yani norm devleti ancak tedbir devletinin suskun kaldığı konularda konuşur: “Yargı yetkisi norm devletine, bu yetkinin sınırlarını tayin yetkisi ise tedbir devletine aittir”.⁸ Bu yüzden norm devleti hiçbir biçimde hukuk devletiyle aynı şey değildir. Bazı bakımlardan onun bir kalıntısı olarak telakki edilebilir, fakat esas olarak yeni rejimin bir parçasıdır.

2. Siyasal Rejimin Dönüşümü: Anayasasızlaştırma ve Güvenlikleştirme

Fraenkel tarafından kullanıldığı biçimiyle ikili devlet kavramı Nazi Almanyası’ndaki hukuk pratiğini anlama çabasından doğmuş olsa da, kavramın işaret ettiği *daimi olağanüstü hâl* fenomeni kuşkusuz Nazi Almanyası’na özgü değil. Aksine, Fraenkel’in farklı tarihsel ve siyasal bağlamlara uyarlanabilecek genellikte bir kuramsal çerçeve geliştirdiğini, hatta ikili devlet fikrinin bu anlamda bir “ideal tip” oluşturduğunu söylemek mümkün.⁹ Nitekim Türkiye’nin siyasal rejiminde yaşanan yakın tarihli dönüşümü de bir ikili devlet formasyonu olarak görebiliriz. Yeni Türkiye’nin ikili devleti, Kürt sorununda “çözüm süreci” adı verilen müzakerelerin 2015 yazında sona erdirilmesinden sonra bir fiili rejim olarak ortaya çıkmış ve 15 Temmuz 2016’daki darbe

8 Fraenkel, *The Dual State*, s. 57.

9 Andrew Arato, “Conceptual History of Dictatorship (and Its Rivals)”, *Critical Theory and Democracy* içinde, der. Enrique Peruzzotti ve Martin Plot (Oxford: Routledge, 2014), s. 256; Jens Meierhenrich, *The Remnants of the Rechtsstaat: An Ethnography of Nazi Law* (Oxford: Oxford University Press, 2018), s. 182.

girişiminin ardından olağanüstü hâl yetkilerinin sistematik olarak istismar edilmesiyle kalıcılık kazanmıştır.¹⁰ Bu sürecin bir ayağını kamu gücünün *anayasasızlaştırılması*, diğer ayağını ise kamusal alanın topyekûn *güvenlikleştirilmesi* teşkil eder.

Anayasanın siyasal iktidarı sınırlandırma kapasitesinin taammüden aşındırılması anlamında “anayasasızlaştırma”, Türkiye’deki fiili durumu tasvir ve tahlil etmek üzere anayasa hukukçuları tarafından önerilen bir kavram.¹¹ Örneğin Kemal Gözler, “1982 Anayasası Hâlâ Yürürlükte mi?” başlıklı makalesinde, aralarında Barış İçin Akademisyenler vakasının da bulunduğu bir dizi örneği inceleyerek, Türkiye’de devlet erklerinin giderek artan bir yoğunlukta anayasaya aykırı davrandıkları, duruma göre anayasanın bazı maddelerinde emredilen şeyleri yapmadıkları veya başka bazı maddelerinde yasaklanan şeyleri yaptıkları, böylece anayasanın resmen yürürlükte olsa da fiilen bağlayıcı olmaktan uzaklaştığı sonucuna varıyor.

Anayasasızlaştırma, anayasal organların yürürlükteki anayasayla kendilerini bağlı hissetmemeleri, istediklerinde bu anayasanın bazı maddelerine aykırı davranışları ve bu davranışlarının bir müeyyideyle karşılaşmamasıdır. Anayasasızlaştırma sürecinde yapılan anayasaya aykırılıklar, yoğun, sistemli ve kötü niyetlidir. Bunun sonucunda da anayasa kısmen veya tamamen bağlayıcılığını yitirmekte ve devlet iktidarını sınırlandırma ve devlet karşısında vatandaşların temel hak ve hürriyetlerini koruma fonksiyonunu yerine getirememektedir.¹²

10 Türkiye’de siyasal rejimin ikili devlete evrildiği tespiti, bildiğim kadarıyla ilk olarak Mithat Sancar tarafından dile getirildi; bkz. İrfan Aktan’ın Mithat Sancar’la mülakatı, *Gazete Duvar* (23 Haziran 2017), <https://www.gazeteduvar.com.tr/yazarlar/2017/06/23/mithat-sancar-kilicdaroglu-etkisiz-final-yaparsa-sonuclari-agir-olur/>.

11 Bkz. İbrahim Ö. Kaboğlu, “Sunuş Yazısı: Anayasa Fetişizmi ve Anayasasızlaştırma İkilemi”, *Anayasa Hukuku Dergisi* 2/4 (2013), s. 7-8; Dinçer Demirkent, “Liberallerin Dinmeyen Özlemi”, *Ayrıntı Dergi* 4 (2014), s. 18-21; Kemal Gözler, “1982 Anayasası Hâlâ Yürürlükte Mi? Anayasasızlaştırma Üzerine Bir Deneme”, <http://www.anayasa.gen.tr/anayasasizlastirma-v4.pdf> (30 Mayıs 2016); İbrahim Ö. Kaboğlu, *Anayasasızlaştırma ve Demokrasi Umudu* (İstanbul: Tekin Yay., 2019).

12 Gözler, “1982 Anayasası Hâlâ Yürürlükte Mi?”, s. 55.

Gözler'in haklı olarak vurguladığı üzere, anayasaya aykırı her eylem veya işlem anayasasızlaştırma anlamına gelmez. Anayasasızlaştırmadan söz edebilmek için bunun taammüden yapılması, anayasaya karşı kötü niyet içermesi, yoğun ve sistematik bir mahiyette olması gerekir. Öte yandan, anayasal organlar eliyle icra edilen anayasasızlaştırma süreci, anayasanın bütünüyle ortadan kaldırılması anlamına da gelmez. Anayasasızlaştırma, devrim veya hükümet darbesi yoluyla anayasanın ilga edilmesinden yahut da anayasal metrukiyet durumunda olduğu gibi normların tamamen etkisizleşmesinden farklı bir fenomendir. Anayasanın ortadan kaldırılmasını değil, *iktidarı sınırlandırma kapasitesinden yoksun bırakılmasını* ifade eder. Kritik nokta, normların seçici bir biçimde uygulanması veya uygulanmaması, bazı durum ve kişiler için uygulanması, başka bazı durum ve kişiler için uygulanmamasıdır.

Ancak hemen belirtelim ki iktidarın seçici bir biçimde anayasal sınırlardan azade hareket edebilmesi, ikili devlet formasyonu açısından zorunlu koşul olsa da her zaman yeterli koşul değildir. Anayasal sınırlar dışında gerçekleşen iktidar pratiklerinin alenen bir tedbir devleti oluşturacak şekilde örgütlenebilmesi için aynı zamanda siyasal alanın kuşatıcı bir tarzda *güvenlikleştirilmesi* de gerekir. Güvenlikleştirme, en basit ifadeyle, bir meselenin devlet aktörleri tarafından “varoluşsal tehdit” kapsamına alınması ve böylece siyasal/kamusal tartışma konusu olmaktan çıkartılmasıdır.¹³ Bu süreç, söylemsel ve kurumsal pratikler yoluyla gerçekleştirilir. İlk adım, herhangi bir sorunun aciliyet taşıyan bir tehdit olarak tarif ve takdim edilmesidir (söylemsel pratikler). Bu adım başarılı olduğu takdirde, yani kamuoyu ve/veya kurumsal aktörler tarafından benimsendiği takdirde ilgili sorun bir “beka meselesi” hâline gelir ve olağanüstü önlemler devreye girer (kurumsal pratikler). Güvenlikleştirme süreci hukuk devleti ve demokratik siyaset açısından bünyevi bir riskle maluldür, zira güvenlikleştirilen bir konuda kamusal tartışma kısıtlanır, hesap verebilirlik ve yargı denetimi zayıflar. Anayasasızlaştırma gibi güvenlikleştirme de kendiliğinden

13 Barry Buzan, Ole Wæver ve Jaap de Wilde, *Security: A New Framework for Analysis* (Boulder: Lynne Rienner Publishers, 1998); Thierry Balzacq (der.), *Securitization Theory: How Security Problems Emerge and Dissolve* (Londra: Routledge, 2011).

gerçekleşmez; aksine bir “güvenlikleştirici aktör” tarafından icra edilir. Spesifik bir sorunla sınırlı kalabileceği gibi, kötü niyetli, yoğun ve sistematik bir biçimde genelleştirilebilir. Yani güvenlikleştirici aktörün niyetine ve gücüne bağlı olarak istismar edilebilir, mücavir alanlara ve hatta siyasal alanın tamamına yayılabilir.

Nitekim, Kürt sorununda müzakerelerin sona erdirilmesini takiben Türkiye’de yaşanan şey tam anlamıyla buydu. Sivil ve siyasal alanın “terörle mücadele” adı altında bütünüyle güvenlikleştirildiği; Barış İçin Akademisyenler vakasında olduğu gibi kamusal eleştiri ve itirazın “varoluşsal tehdit” muamelesi gördüğü ve hemen hemen her konunun siyasal iktidar tarafından “beka meselesi” olarak takdim edilebildiği bir sürece tanık olduk - daha doğrusu hep birlikte maruz kaldık.¹⁴ Buradaki başat örüntüyü anayasasızlaştırma ve güvenlikleştirme mekanizmalarının birbirini tahkim edecek şekilde kullanıldığı bir sarmal olarak tarif edebiliriz. Anayasanın sistematik olarak ihlal edilmesi ve siyasal iktidarı sınırlandırma kapasitesini yitirmesi, suç olmayan fiillerin suç sayılmasına, muhalefetin kriminalize edilmesine, kamusal alanın bütünüyle veya elden geldiğince güvenlikleştirilmesine olanak sağlar. Yani anayasasızlaştırma süreci, sivil toplumu ve demokratik siyaseti güvenleştiren pratiklere geniş bir hareket alanı, bir tür serbest yayılım sahası açar. Buna karşılık, etkili veya başarılı bir güvenlikleştirme de anayasasızlaştırma sürecine toplum nezdinde bir tür meşruiyet kazandırır; iktidarın ve kurumların anayasal normlar dışında hareket etmelerinin haklı ve zaruri bir şey olarak görülmesine zemin hazırlar. Bu döngünün en önemli bakiyesi, anayasal normların topyekûn ortadan kalkmadığı fakat uygulanıp uygulanmamalarının güvenlik mülahazalarına ve durumun icaplarına bağlı hâle geldiği, dolayısıyla kamu kurumlarının alenen anayasal sınırlar dışında hareket edebildiği ikili devlet formasyonudur. Yeni Türkiye’nin ikili devleti 15 Temmuz 2016 akabinde olağanüstü hal yetkilerinin yoğun ve sistematik olarak istismar edilmesiyle tam teşekküllü bir rejim hüviyeti kazanmıştır.

14 BAK vakasını “güvenlikleştirme” perspektifinden irdeleyen bir çalışma için bkz. Bahar Baser, Samim Akgönül & Ahmet Erdi Öztürk, “Academics for Peace’ in Turkey: A Case of Criminalising Dissent and Critical Thought via Counterterrorism Policy”, *Critical Studies on Terrorism* 10/2 (2017), s. 289.

3. İkili Devletin Üniversitesi: Baskıda Özerklik

Şimdi, buraya kadar söylediklerimizden hareketle, ikili devlet kavramının akademik ortamdaki tahribatı anlamak ve açıklamak açısından sunduğu imkânları tartışmaya geçebiliriz. Şunun altını çizerek başlayalım: İkili devlet kavramı, her şeyden önce, akademik ortamın tahribatı olarak adlandırdığımız fenomeni *siyasal rejimin dönüşümü* bağlamında ele almamızı mümkün kıldığı için önemli. Böylesi bir yaklaşım, gerçeklikte elbette birbirleriyle iç içe geçen ama analitik olarak yine de ayırt edilmesi gereken üç düzleme atıfta bulunuyor; daha doğrusu akademik ortamın tahribatını üç farklı açıdan görmemize olanak sağlıyor: Bunlardan birincisi, üniversiteyi çevreleyen koşullarla, yani akademik ortamın makro düzeydeki *kurumsal çevresiyle*; ikincisi, rejimin üniversitelere ve akademisyenlere yönelik uygulamalarıyla, yani *tedbir devleti pratikleriyle*; nihayet üçüncüsü de üniversitenin kendi *kurumsal deformasyonu*yla, yani akademik işlevlerinin yanı sıra ve gerektiğinde bu işlevler hilafına bir tedbir aygıtı olarak yapılanmasıyla ilgili. Aşağıda bu üç noktayı sırasıyla açacağız. Ancak hemen belirtelim ki burada zikredeceklerimiz şimdilik sadece bir perspektif sunma amacıyla sınırlı; bu perspektifi destekleyen olgu ve analizleri çalışmanın ilerleyen bölümlerinde bulacaksınız.

Birleşmiş Milletler'in 1997 tarihli "Yüksek Öğretim Akademik Personelinin Durumuna İlişkin Tavsiye" kararı, kritik pasajlarından birinde "tüm yüksek öğretim akademik personelinin görevini hiçbir şekilde ayrımcılığa uğramadan ve devletten veya başka bir kaynaktan gelecek baskı korkusu olmaksızın yerine getirme hakkı" olduğuna dikkat çekerek ve ardından şunu ekler: "Bu ilke, yüksek öğretim akademik personelinin buna olanak sağlayan demokratik bir çalışma ortamında, yani herkesin demokratik bir toplumu geliştirmek için çaba sarf ettiği bir ortamda faaliyet göstermesiyle tam olarak yerine getirilebilir".¹⁵ Söylenen şeyi

15 Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO), "Yüksek Öğretim Akademik Personelinin Durumuna İlişkin Tavsiye", çev. Kerem Altıparmak vd. (11 Kasım 1997), §27, <http://80.251.40.59/politics.ankara.edu.tr/altipar/Yayinlar/Yuksek%20Ogre-tim%20Tavsiye.pdf>.

şöyle de okuyabiliriz: Üniversite kendinden menkul bir kurum değildir ve boşlukta var olmaz; aksine bir siyasal rejim tarafından çevrelenmiştir ve bu rejimin nasıl bir rejim olduğu akademik hayatın seyri için hayati önem taşır. Bunun nedeni, modern toplumun diğer kurumları gibi üniversitenin de kendine mahsus işlevleri olması ve söz konusu işlevlerin ancak belli normlar ve normatif kurumsal düzenlemeler çerçevesinde yerine getirilebilmesidir. “Akademik özgürlük” ve “üniversite özerkliği” bu normların idealize edilmiş temel ilkeler biçimindeki ifadesidir.

Bu açıdan bakıldığında, Barış İçin Akademisyenler vakası veya OHAL dönemindeki akademisyen ihraçları gibi Türkiye’nin akademik ortamını doğrudan ve derinden tahrip eden tedbir devleti uygulamaları hiç olmasaydı dahi, Türkiye’de siyasal rejimin bir ikili devlet formasyonuna doğru evrilmesini üniversitelerin varlık koşulları açısından son derece tehlikeli ve kaygı verici bir gelişme olarak değerlendirmek gerekirdi. Kamu gücünün anayasasızlaştırıldığı ve kamusal tartışmanın hemen her düzeyde güvenlikleştirildiği koşullar altında, yani Türkiye’nin mevcut koşullarında üniversitenin kendine özgü işlevleri yerine getirmesi, araştırma ve öğretim etkinliklerini özgürce ifa etmesi ve genel olarak aklın eleştirel kullanımını cesaretlendirmesi beklenemez. Bunun bir nedeni (yegane değilse bile temel bir nedeni) demokratik toplum düzeni ile akademik özgürlüğün bünyevi bir ortaklık taşımasıdır: Her ikisi de *serbest tartışmaya* dayanır. Kuşkusuz buna karşı demokrasinin kanaatlerle, oysa bilimin hakikatlerle ilgili olduğu söylenebilir. Doğrudur. Fakat şu var ki serbest tartışma her ikisi için de elzemdir. Hem hakikat iddiaları hem de farklı kanaatler ancak serbest tartışma yoluyla sorgulanabilirler, savunulabilirler ve akılcı zeminlerde haklılaştırılabilirler. Dolayısıyla ifade özgürlüğünün askıya alındığı bir rejim, demokrasi için tahrip edici olmasıyla *aynı nedenlerden ötürü* üniversite için de tahrip edicidir.

Türkiye’de akademik ortamın tahribatı siyasal rejimin serbest tartışma koşullarını aşındırmasıyla sınırlı değil elbette. Aynı zamanda üniversitelere yapılan doğrudan ve kapsamlı müdahaleler, akademisyenlere yönelik taammüden işlenen suçlar söz konusu. Yani *tedbir devleti pratikleri* söz konusu. Cumhurbaşkanı’ndan üniversite rektörlerine, Yükseköğretim Kurulu’ndan polis ve savcılara, Üniversitelerarası

Kurul'dan ağır ceza mahkemelerine çok sayıda kurumsal aktörün işbirliğiyle Barış İçin Akademisyenlere karşı yapılanları hatırlayalım mesela. Bunlar olurken Türkiye Cumhuriyeti Anayasası resmen yürürlükteydi ve Anayasanın 26. maddesi “herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir” diyordu. Yahut da OHAL döneminde binlerce akademisyenin (tam olarak 6.081 akademisyenin)¹⁶ herhangi bir yargı kararı olmaksızın “terör örgütleriyle iltisaklı” sayılarak üniversitelerden ihraç edilmesini düşünelim. Anayasamız yine resmen yürürlükteydi ve 15. maddesi “suçluluğu mahkeme kararı ile saptanıncaya kadar” kimsenin suçlu sayılamayacağını, üstelik bu temel normun “savaş, seferberlik, sıkıyönetim veya olağanüstü hâllerde” dahi hiçbir biçimde kısıtlanamayacağını söylüyordu. İkili devlet kavramı bu tür uygulamaları bütüncül bir perspektiften görmemizi ve birer tedbir devleti pratiği olarak çözümlememizi sağlar.

Bu bağlamda, akademik ortamın tahribatına yol açan tedbir devleti pratiklerini üç başlık altında tasnif etmek mümkün. Akademik ortamın tahribatı dediğimiz şey, bu pratiklerin kümülatif bakiyesidir bir anlamda.

- Yukarıdaki örneklerde olduğu gibi anayasal ve hukuksal normların taammüden çiğnenmesi yoluyla gerçekleştirilen ve akademisyenleri doğrudan hedef alan *ihlalcı pratikler*.
- Üniversitelerle ilgili mevzuatın tedbir devleti ihtiyaçları uyarınca değiştirilmesine (ve ihtiyaçlar farklılaştıkça tekrar tekrar değiştirilmesine) yönelik *düzenleyici pratikler*. Örneğin olağanüstü hâl yetkilerinin istismarıyla rektörlük seçimlerinin kaldırılması ve rektörün belirlenmesinde Cumhurbaşkanı'nın yegane karar verici hâline getirilmesi; veya yasa değişikliği yapılarak akademisyenlerin devlet memurlarıyla aynı disiplin hükümlerine tabi kılınması.

16 Bu akademisyenlerin 154'ü daha sonra yine olağanüstü hâl KHK'leriyle göreve iade edilmişlerdir. İhraç edilen akademisyenlerin 406'sı Barış İçin Akademisyenler bildirisinin imzacıdır. OHAL dönemindeki akademisyen ihraçlarına dair ayrıntılı sayısal veriler bu çalışmanın 4. Bölüm'ünde bulunabilir.

- Tek tek üniversitelerin tedbir devletine adaptasyonunu temin eden, akademik işlevlerinin yanı sıra ve gerektiğinde bu işlevler hilafına birer tedbir aygıtı olarak çalışmalarını sağlayan - bilhassa Yükseköğretim Kurulu'nun nezaret ettiği - *eşgüdümleyici pratikler*.

Öte yandan, ikili devlet koşullarında ortaya çıkan daha spesifik bir örüntü de var. Türkiye'deki üniversitelerin ezici çoğunluğu tedbir devletinin ihlalcı pratiklerine aktif bir şekilde katılmış - yani eşgüdümlemiş - olsa da, kime, neyi, nasıl yapacakları konusunda nispeten geniş bir takdir marjına sahip olmayı sürdürmüşlerdir. Dolayısıyla tedbir devletinin beklentilerini hangi ölçüde ve hangi yollarla karşılayacaklarını kendileri tayin edebilmiştir. Bu örüntüyü *baskıda özerklik* olarak adlandırmayı öneriyoruz. Baskıda özerkliğin belki de en çarpıcı örneğini yine Barış İçin Akademisyenler vakası teşkil eder. Aynı bildirinin imzacıları, aynı mevzuata tabi olan farklı üniversitelerde birbirinden çok farklı uygulamalara muhatap olmuştur. Çok az sayıda üniversite - akademik ethosa sadık kalarak ve norm devletinin kırılğan imkânlarına tutunarak - disiplin soruşturması açmaya yanaşmazken, üniversitelerin büyük çoğunluğu disiplin soruşturmaları başlatmış; bazıları kendi bünyesindeki bütün imzacıları, bazıları ise imzacıların bir kısmını soruşturmuş; üstelik soruşturmalar sonucunda verilen cezalar da yine birbirinden çok farklı olmuştur. Kimi üniversiteler “uyarı” veya “kınama” cezası ile yetinirken, diğerleri imzacıların kamu görevinden çıkarılmasını talep etmiştir. Ancak OHAL'den önce nispeten düşük cezalar veren üniversiteler bile OHAL döneminde imzacı akademisyenleri ihraç listelerine eklemekte beis görmemiştir. Bir kurum tedbir devletinin organı olarak işlemeye başladığında, kime ne yapılacağı, ne zaman ve nasıl yapılacağı, normlara göre değil faillerin takdirine göre belirlenir. Ve bu işlerin failleri her zaman belli bir özerklik marjına sahiptirler. İleriki bölümlerde üniversite özerkliğinin YÖK tarafından bizzat bu minvalde yorumlandığını da göreceğiz.

Böylece ikili devlet kuramının akademik ortamdaki tahribatı anlamak ve açıklamak bakımından sunduğu imkânlardan bir diğerine geliyoruz: İkili devlet kavramı, üniversitenin kendi *bünyevi*

deformasyonunu kavramsallaştırmamıza olanak sağlar. Buradaki kritik nokta, ikili devlet fikrinin ağırlık merkezini oluşturan norm/tedbir çiftinin üniversite bağlamında ne ifade ettiği. Bunun bir örneğini önceki bölümde, Dünya Şehircilik Günü Kolokiyumu’nun Dokuz Eylül Üniversitesi’nde yapılamayışını tahlil ederken görmüştük. İkili devlette üniversite bir *çifte referans* çerçevesine tabi olarak çalışır. Bir yandan olağan işlevlerini olağan biçimde yerine getirmesi, diğer yandan da olağanüstü rejimin olağanüstü taleplerine yanıt vermesi gerekir. Bu *çifte referans* açısından baktığımızda, akademik ortamın tahribatı dediğimiz şeyin esası, üniversiteyi üniversite yapan normların, tedbir devletinin değişken öncelikleri karşısında *görelileşmesidir*. Başka bir deyişle, ancak onlarla tezat teşkil etmediği takdirde geçerlilik taşıyabilmesidir.

“Norm” dediğimiz şeyin anlamı, üniversite söz konusu olduğunda, hukuk kaideleriyle sınırlı değil hâliyle. Hukuk kaideleri şüphesiz önemlidir, ama her kurum için önemlidir. Bir de üniversitenin kendine özgü normları var: Örneğin *bilimsel hakikatle* ilgili normları var, örneğin *mesleki liyakatle* ilgili normları var, örneğin *entelektüel dürüstlükle* ilgili normları var. İkili devlette üniversitenin bir *çifte referans* çerçevesinde çalışması, sadece hukuk kaidelerinin ihlali bakımından değil, bu tür akademik normların görelileşmesi bakımından da derin biçimde tahrip edici. Zira böylesi bir görelileşme tedbir devletini ilgilendiren meselelerde hakikatin yok sayılabilmesi, liyakat esaslarının ancak tedbir devletinin kayıtsız kaldığı kişiler için geçerli olabilmesi, keza entelektüel dürüstlüğün ancak sakıncasız konularda gözetilebilmesi anlamına gelir. Akademik ortamın bu içsel deformasyonu, tahribatın belki de en can alıcı kısmıdır.

Sonuç olarak, Türkiye’de üniversite, tedbir devleti pratiklerine sadece maruz kalan bir kurum değildir, aynı zamanda bu pratiklerin suç ortağıdır. Tedbir devletinin hem hedefi hem de amili veya organıdır. Bu bağlamda, Ahmet Murat Aytay’ın isabetli değerlendirmesini kaydedelim: “Akademik özgürlüklere saldırıldığında, üniversitenin kurumsal yapısı, Türkiye’de görüldüğü kadarıyla, hiç de öyle saldırı altında olan bir yer görüntüsü sunmaz. Aksine, bu kurumsal işleyiş, saldırının planlan-

dığı, uygulamaya konulduğu ve sonuçlarının izlendiği bir karargâh gibi işlev görmektedir.”¹⁷ Tam da bu nedenle, akademik ortamın tahribatını *üniversiteye yapılanlar* açısından olduğu kadar *üniversitelerin yaptıkları* açısından da ele almak durumundayız. Veya daha doğrusu, üniversiteye yapılan şeyin ne olduğunu - bunun gerçek mahiyetini - ancak üniversitelerin ne yaptığına baktığımız takdirde tam olarak anlayabiliriz.

4. Akademik Tahribatın Yakın Tarihi: Süreklilik ve Kırılma

Buraya kadar Ernst Fraenkel’in ikili devlet kuramından hareketle bir kavramsal perspektif sunmaya çalıştık. Türkiye’deki akademik tahribatı siyasal rejimin dönüşümü bağlamında incelememize imkân veren, fakat aynı zamanda muayyen sınırları da olan bir perspektif bu. En önemli sınırlılık üniversite kurumunun yakın tarihiyle, daha doğrusu bu yakın tarihin üniversiteyi bir tedbir aygıtı olarak hareket etmeye nasıl hazırladığıyla ilgili. İkili devlet kavramı siyasal rejimde meydana gelen dönüşümü ve bu dönüşümün akademik ortamda yarattığı tahribatı anlamamıza yardımcı olabilir, ancak Türkiye üniversitelerinin böylesi bir dönüşüme nasıl olup da *bu kadar hazır* olduğu konusunda bize fazla bir şey söylemeyecektir. Dolayısıyla yukarıda sunduğumuz kavramsal perspektifin aynı zamanda bir tarihsel perspektifle desteklenmesi gerekiyor. Bu amaçla, AKP Türkiye’sinde üniversitenin yakın tarihini şekillendiren, akademik ortamın gerek kurumsal yapısında gerekse yumuşak dokusunda kalıcı tesirler üreten bazı faktörleri kuşbakışı gözden geçirmenin faydalı olacağını düşünüyoruz.

Söz konusu faktörlerden ilki, üniversite sisteminin eşzamanlı olarak *piyasalaşması* ve *taşralaşmasıdır*. AKP hükümetleri döneminde, bir yandan üniversitelerin “mali özerklik” adı altında kaynak yaratmaya ve piyasayla bütünleşmeye zorlandığı, diğer yandan da “yüksek öğretim arzını artırmak” - ve elbette taşra illerinin ekonomisini canlandırmak - üzere irili ufaklı her ilde yeni devlet üniversitelerinin açıldığı bir süreç tanık olduk. Bu sürecin temel yol haritası YÖK’ün 2006’da hazırladığı

17 Ahmet Murat Aytaç, “Akademik Özgürlüklerin Öznesi Kimdir?”, *Ayrıntı Dergi* (15 Ekim 2016), <http://ayrintidergi.com.tr/akademik-ozgurluklerin-oznesi-kimdir/>.

strateji raporunda bulunabilir.¹⁸ Rapordaki vizyon esasen üç sacayağı üzerine kuruludur: (1) Yüksek öğretim arzını kontrollü ama kararlı bir biçimde artırmak; (2) üniversitelerin finansman modelini değiştirerek piyasaya yönelmelerini ve kendi gelir kaynaklarını çeşitlendirmelerini sağlamak; (3) sistemin merkezizeci yapısını esneterek üniversitelerin özerklik alanını nispeten genişletmek. Bu yol haritası bütünüyle değil kısmen ve üstelik olabilecek en kötü biçimde uygulanmıştır. Üniversite özerkliği temin etmek için herhangi bir şey yapılmamış, daha doğrusu aksi yönde adımlar atılmıştır. Buna karşılık, üniversitelerin piyasayla bütünleşmesi ve ürettikleri kamu hizmetinin ticarileşmesi (“girişimci üniversite”) sistematik olarak teşvik edilmiştir.¹⁹ Öte yandan tüm akıllı başında uyarılara karşın, “her ile bir üniversite”²⁰ ısrarıyla, üstelik gerçek bir hazırlık yapılmaksızın ve nitelikli insan gücüne sahip olmaksızın yeni üniversiteler kurulmuştur. 2005 yılında 53 olan devlet üniversiteleri sayısının 2010 itibarıyla 102’ye ulaşması, yani sadece beş yıl içinde ve çoğu taşra illerinde olmak üzere 49 yeni üniversitenin toplu konut misali açılması, bu sürecin nasıl bir aceleyle ve nasıl bir “vizyon”la kotarıldığını açıkça gösterir. Varılan sonuç, yukarıdan aşağıya inşa edilmiş, piyasalaşmış ve taşralaşmış bir üniversite sistemidir.

Türkiye’de üniversitenin yakın tarihi, aynı zamanda bir *partizan kadrolaşma* tarihi teşkil eder. Başta meslek odaları, sendikalar ve muhalafet partileri olmak üzere, sivil ve siyasal toplumun çok çeşitli unsurları, üniversitelerde akademik liyakat esaslarının siyasal iktidar tarafından sistematik olarak aşındırıldığını, rektör atamaları ve akademik personel alımının parti/cemaat/tarikat ilişkileri üzerinden şekillendiğini pek çok vesileyle - ve zaman zaman apaçık kanıtlarıyla - dile getirmiştir.²¹

18 Rapor bir sonraki yıl *Türkiye’nin Yükseköğretim Stratejisi* (Ankara: 2007) adıyla yayımlanmıştır, <https://www.yok.gov.tr/Documents/Yayinlar/Yayinlarimiz/Turkiyenin-yuksekogretim-stratejisi.pdf>.

19 Fuat Ercan ve Serap Korkusuz Kurt (der.), *Metalaşma ve İktidarın Baskısındaki Üniversite* (İstanbul: Sosyal Araştırmalar Vakfı, 2011). Piyasalaşma konusunun bir de vakıf üniversiteleri boyutu var elbette; bu bahse biraz sonra değineceğiz.

20 Bu konuda erken bir uyarı için bkz. Mete Kaynar ve İsmet Parlak, *Her İle Bir Üniversite: Türkiye’de Yüksek Öğretim Sisteminin Çöküşü* (Ankara: Paragraf Yay., 2005).

21 TBMM’nin dijital arşivinde yaptığımız tarama, 2007-2015 yılları arasında rektör

Kadrolaşmanın boyutları konusunda nicel verilere sahip değiliz elbette; fakat basına yansıdığı dönemde yankı uyandıran ve TBMM’de soru önergelerine konu olan vakalardan birine, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi (YBÜ) vakasına bakarak işlerin nasıl yürütüldüğünü ana hatlarıyla görebiliriz.

Ankara’da “yeni nesil” devlet üniversitelerinden biri olarak 2010 yılında açılan YBÜ, ilk olarak kurucu rektörüyle tartışma konusu hâline geldi; zira rektör olarak atanan hekim sadece iki ay önce profesörlüğe yükseltilmişti ve fiilen öğretim üyesi olarak çalışmıyordu. Ankara’da bir hastanenin başhekimiyken Sakarya Üniversitesi’nde ilan edilen bir profesörlük kadrosuna atanmış, birkaç hafta içinde de Sakarya Üniversitesi’nin Sağlık Bakanlığı ile yaptığı işbirliği protokolü uyarınca Ankara’da başhekimliğini yürüttüğü hastaneye profesör olarak geri dönmüştü. Akabinde YÖK tarafından Yıldırım Beyazıt Üniversitesi’nin rektörlüğü için önerilmiş ve Cumhurbaşkanı Abdullah Gül tarafından kurucu rektör olarak atanmıştı. Yeni rektör 2011 başında Tıp Fakültesi’ne akademik personel alımı için ilan verdi. Ankara Tabip Odası, personel alımının parti/cemaat ilişkileri üzerinden yapılacağını, ilandaki 32 akademik pozisyon için ayrı ayrı tarif edilen kriterlerin önceden belirlenmiş kişileri almaya yönelik olduğunu ileri sürdü. Oda yönetimi bu iddiayı kanıtlamak üzere üniversiteye alınacağını öngördüğü kişilerin isim listesini hazırladı ve ilandaki son başvuru tarihinden önce notere onaylattı. Nitekim, öngörülen 32 isimden 31’inin atamasının yapıldığı sonraki aylarda ortaya çıktı ve olay yargıya taşındı.²²

atamaları ve üniversitelerdeki kadrolaşmayla ilgili en az 35 soru önergesi verildiğini göstermektedir. Bu önergelere https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/yazili_sozlu_soru_gd.sorgu_baslangic adresinden ulaşılabilir. Önergelerin yıl ve esas numaraları: (2007) 7/1234, (2008) 7/4635, (2008) 7/4699, (2008) 7/6334, (2009) 7/6337, (2009) 7/7400, (2009) 7/7430, (2009) 7/9117, (2009) 7/9121, (2009) 7/11346, (2010) 7/12389, (2011) 7/18463, (2011) 7/18545, (2011) 7/18872, (2011) 7/19120, (2011) 7/19224, (2012) 7/3138, (2012) 7/12491, (2013) 7/15702, (2013) 7/19880, (2013) 7/20422, (2013) 7/22630, (2013) 7/25641, (2013) 7/26040, (2013) 7/29554, (2013) 7/30591, (2013) 7/36489, (2014) 7/38177, (2014) 7/41571, (2014) 7/43699, (2014) 7/43701, (2014) 7/44557, (2014) 7/44634, (2015) 7/61193, (2015) 7/584.

22 İlgili haberler için bkz. “İki aylık jet profesör YBÜ’ye rektör yapıldı”, *Hürriyet* (10 Şubat 2011), <http://www.hurriyet.com.tr/iki-aylik-jet-profesor-ybu-ye-rektor-yapildi->

Yıldırım Beyazıt Üniversitesi'nin kuruluş sürecinde yaşananların münferit olmadığını, aksine sistematik bir mahiyet taşıdığını söyleyebiliriz. İki nedenle söyleyebiliriz bunu. Birincisi, kurumlara *rağmen* ifa edilen bireysel kayırmacılık pratiklerinden farklı olarak, YBÜ vakası bizzat kurumlar *sayesinde* gerçekleşmiştir. Fiilen öğretim üyesi olarak görev yapmayan, yani ders vermeyen ve öğrenci yetiştirmeyen bir hekimin, hiç çalışmadığı ve çalışmayacağı bir üniversitede (“hülle kadro” diye anılan bir yöntemle) önce profesörlüğe yükseltilmesi, ardından da iki ay zarfında yeni bir üniversitenin kurucu rektörlüğüne getirilmesi için çok sayıda kurum - tek tek saymak gerekirse, Sakarya Üniversitesi, Sağlık Bakanlığı, YÖK ve Cumhurbaşkanlığı - karşılıklı uyum ve anlayış içinde işbirliği yapmıştır. Bu işbirliği, liyakat ilkelerinin taammüden devre dışı bırakılması, ancak bunu yaparken yürürlükteki kural ve prosedürlerin şeklen yerine getirilmesi esasına dayanır. Dolayısıyla YBÜ vakası, her şeyden önce, bir *kurumsal vasata*, o vasattaki pervasız iş yapma tarzına ve elbette işleri bu tarzda yürüten bir kurumsal aktörler şebekesine işaret etmesi bakımından sistematik mahiyettedir.

İkinci olarak, YBÜ vakasında kullanıldığını gördüğümüz liyalatsızlık pratikleri istisna sayılamayacak bir sıklık arz eder. Buradaki kilit mekanizma, akademik personel alımında rektör nezaretiyle “kişiyeye özel kriterler” konulmasıdır. Bu uygulama Yükseköğretim Kanunu'nda 2008 yılında yapılan bir değişiklik sayesinde mümkün olmuştur. 5772 sayılı kanunla getirilen değişikliğe göre, üniversiteler öğretim üyesi kadroları için ilana çıkarken “Yükseköğretim Kurulunun onayını almak suretiyle, münhasıran bilimsel kaliteyi artırmak amacına yönelik olarak, bilim disiplinleri arasındaki farklılıkları da göz önünde bulundurarak, objektif ve denetlenebilir nitelikte ek koşullar belirleyebilirler”. Yasadaki düzenleme, şayet iyi niyetle yaklaşılsa, bilhassa geniş bir akademik kadroya sahip eski üniversitelerin kendi ihtiyaçlarına göre spesifik alanlarda uzmanlaşmış akademisyenleri istihdam edebilmesine

16981228; “‘Özel kriterli’ akademik ilan”, *Milliyet* (10 Şubat 2011), <http://www.milliyet.com.tr/gundem/ozel-kriterli-akademik-ilan-1350314>; “Hekimler ‘adrese teslim’ atamaları önceden bildi”, *Milliyet* (3 Haziran 2011), <http://www.milliyet.com.tr/gundem/hekimler-adrese-teslim-atamaları-onceden-bildi-1397993>.

yöneliktir. Ne var ki uygulamada bambaşka bir şey yapıldığını görüyoruz. Yasanın tanıdığı “ek koşul” koyma yetkisi, kadro ilanlarının münhasıran bir kişiye uygun düşmesini sağlayacak biçimde suistimal edilmekte, örneğin ilanlara “sırt çantalı turistlerin seyahat motivasyonları konusunda doktora yapmış olmak”²³ gibi uyduruk kriterler eklenerek başkalarının aynı kadroya başvurması baştan engellenmektedir. Siyasal kadrolaşmanın diğer yüzü, belki daha karanlık yüzü, ahlaksal yozlaşmadır.

Türkiye’de üniversitenin yakın tarihine ilişkin altını çizmek istediğimiz son nokta, *baskı mekanizmalarının* rolü ve giderek artan etkinliğiyle ilgili. Böyle olması şaşırtıcı değil elbette. Akademik ehliyet düzeyi düşük veya en azından tartışmalı olan, buna karşılık kendilerine unvan ve makam sağlamış parti/cemaat teşekkülüne yüksek düzeyde sadakat duyan, üstelik özellikle üniversite yöneticileri söz konusu olduğunda çeşit çeşit çıkar ilişkisinin merkezinde duran kadrolar, üniversitedeki baskı mekanizmalarının başat insan kaynağıdır aynı zamanda. Piyasalaşma ve taşralaşma, liyakatsizlik ve siyasal kadrolaşma - tek tek ve hep birlikte - üniversitelerdeki araştırma ve öğretimin niteliksizleşmesine, akademik ortamın telafisi mümkün olmayan biçimlerde irtifa kaybetmesine ek olarak, baskıcı ve ihlalcı pratikler için uygun bir vasat da yaratırlar. Bu vasatta olup bitenlerin güncesini, baskı mekanizmalarının adım adım nasıl şekillendiğini ve işlediğini, Türkiye’de Araştırma ve Öğretim Özgürlüğü Uluslararası Çalışma Grubu (GIT Türkiye) tarafından hazırlanan “Akademide Hak İhlalleri” raporlarında izlemek mümkün.²⁴

23 Elbette bu da gerçek bir örnek. “Üniversitede kişiye özel ilan tartışması”, *Hürriyet* (7 Mart 2013), <http://www.hurriyet.com.tr/egitim/universitede-kisiye-ozel-ilan-tartismasi-22760757>. Benzer vakalar için bkz. GIT Türkiye, *Akademide Hak İhlalleri Dosyası III* (İstanbul: 2016) s. 54-57.

24 GIT Türkiye, akademideki hak ihlallerini konu alan üç rapor hazırlamıştır. Ancak çalışma grubunun 2016’da faaliyetlerine son vermesiyle birlikte web sitesi de kapanmış olduğu için söz konusu raporlara çevrimiçi ortamda erişilememektedir. Raporlar TİHV Akademi arşivinde mevcuttur.

Söz konusu raporların 2008-2015 yılları arasında yaşanan çok sayıda vakaya dayanarak ortaya koyduğu ana bulguları şöyle özetleyebiliriz.

(1) Akademisyenlere yönelik ihlalcı pratikler esasen iki mecedra örgütlenir. Bunlardan biri bizzat üniversiteler, diğeri ise adli mekanizmalardır. “Sakıncalı” veya “hassas” sayılan konularda araştırma ve öğretimin engellenmesi üniversite yönetimleri eliyle gerçekleştirilirken, akademisyenlerin kamusal alandaki söz ve edimleri doğrudan savcılıklar ve kolluk güçleri tarafından hedef alınabilmektedir.

(2) Üniversitelerin akademik özgürlüğe yönelik müdahaleleri geniş bir alana yayılır. Sakıncalı konuların başında Türkiye’nin “milli tabuları” olarak Kürt sorunu ve Ermeni soykırımı vardır.²⁵ Dinsel azınlıklar ve farklı toplumsal cinsiyet kimlikleriyle ilgili çalışmalar da giderek artan bir yoğunlukta bu kapsama dahil edilmiştir. Ayrıca halk sağlığına ve doğanın korunmasına dair bilimsel araştırmalar, bilhassa devlet-sermaye ekseninde biçimlenen çıkar ilişkilerini doğrudan rahatsız ettiği nispette, üniversite yönetimlerinin hedefi hâline gelmektedir.²⁶

(3) Üniversite yönetimlerinin baskıcı uygulamaları, bahsedilen konularda araştırma ve öğretimin engellenmesiyle sınırlı değildir. Aynı zamanda, akademisyen ve öğrencilerin ifade, toplanma ve örgütlenme özgürlükleri etkin bir biçimde kısıtlanmakta, kampüsler genel olarak güvenlikleştirilmektedir.²⁷ Öğretim elemanları arasında sendikal örgütlenmeyi caydıracak türde önlemler yoğunlaşmış ve yaygınlaşmıştır.

25 Bu konuda kuşatıcı bir analiz için bkz. Barış Ünlü, *Türklük Sözleşmesi: Oluşumu, İşleyişi ve Krizi* (Ankara: Dipnot Yay., 2018), s. 316-352.

26 Kocaeli-Dilovası’ndaki kontrolsüz sanayileşmenin halk sağlığı açısından yol açtığı vahim tabloyu somut araştırma verileriyle ortaya koyan Prof. Dr. Onur Hamzaoglu’na yapılanlar bu minvaldeki baskıcı pratiklerin paradigmatik örneğidir; bkz. Cem Terzi, Emel Yuvayapan ve Erkin Başer (der.), *Kapitalizmin Kısılcında Doğa, Toplum ve Bilim: Onur Hamzaoglu Olayı* (İstanbul: Yordam Kitap, 2013).

27 Öğrencilere yönelik disiplin uygulamalarını Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi çerçevesinde değerlendiren bir çalışma için bkz. Benan Molu vd., *Üniversitelerde Disiplin Soruşturmaları: Öğrencilerin İfade ve Örgütlenme Özgürlüğü* (İstanbul: On İki Levha Yay., 2013).

(4) Vakıf üniversitelerinde ise siyasal güvenlikleştirmeye ek olarak ekonomik güvencesizleştirme yoluyla da şekillenen bir ihlal ortamı mevcuttur. Vakıftan ziyade birer özel işletme mantığıyla çalışan bu üniversitelerde istihdamın kısa süreli sözleşmelerle sağlanması, akademik özgürlüğün en temel maddi koşulu olan kadro güvencesini ortadan kaldırarak başlı başına bir ihlal yaratır. Güvencesiz istihdam rejiminin kaçınılmaz sonucu, akademik emeğin prekerleşmesi ve akademisyenlerin siyasal/toplumsal güç odakları karşısında daimi bir kırılğan konuma mahkum edilmesidir.²⁸

Kritik soru, buraya kadar kalın fırça darbeleriyle resmettiğimiz bu tablonun bir bütün olarak ne anlattığı elbette. Türkiye’de üniversitenin yakın tarihi, daha doğrusu bu tarihin yukarıda saydığımız veçheleri, akademik ortamın tahribatı açısından bize ne söyler? Öncelikle şunun altını çizebiliriz: Üniversite kurumunun ve akademik ortamın olağanüstü hâl koşullarında maruz kaldığı büyük tahribat aniden ortaya çıkmış değildir; piyasalaşma, taşralaşma ve partizan kadrolaşma gibi etkenler tarafından biçimlendirilmiş bir arka plana, temelleri tedricen atılmış bir alt yapıya sahiptir. Aslı Odman’ın yerinde tespitiyle, üniversitenin yakın tarihi, büyük ve kuşatıcı olağanüstü hâlin uğursuz habercisi sayılması gereken küçük ve yerel olağanüstü hâllerin tarihidir.²⁹ Öyle ki Barış İçin Akademisyenler (BAK) vakasıyla birlikte ulusal ölçekte kullanıldığını gördüğümüz baskı ve ihlal repertuarının birçok unsuru, aslında ilk olarak tek tek üniversitelerde şu veya bu tekil vaka vesilesiyle şekillenmiş, tabiri caizse test edilip uygulanmıştır. Nihayetinde BAK bildirisini telin furyasında taşra üniversitelerinin başı çekmesi veya bildiri daha TBMM’ye sunulmadan imzacıları işten çıkaran ilk üniversitenin bir

28 Özellikle bkz. Aslı Vatansever ve Meral Gezici Yalçın, “*Ne Ders Olsa Veririz*”: *Akademisyenin Vastıfsız İşçiyeye Dönüşümü* (İstanbul: İletişim Yay., 2015); Serdar M. Değirmencioglu ve Kemal İnâl (der.), *Yüksek Öğretimin Serbest Düşüşü: Özel Üniversiteler* (İstanbul: Ayrıntı Yay., 2015).

29 Aslı Odman, “Barış Bildirisi ve Dev-Şirket’in ‘Yeni’ Akademisi - I: Büyük Dönüşüm”, *Bir + Bir* (13 Şubat 2018), <https://www.birartibir.org/siyaset/19-buyuk-donusum>. Benzer bir vurgu için bkz. Aslı Vatansever, “Hitman of State: Role of Universities in AKP’s War on Dissident Scholars”, *Globe Post Turkey* (2018), <https://turkey.theglobepost.com/turkey-academia-collaboration-government/>.

vakıf üniversitesi olması tesadüf değil. Keza Onur Hamzaoglu'nun halk sağlığı araştırmalarına savaş açan Kocaeli Üniversitesi'nde imzacıların toplu hâlde gözaltına alınması yahut da en "kitlesel" imzacı ihraçlarının Mülkiye ve DTCF gibi köklü fakültelerini yoğun olarak güvenikleştiren Ankara Üniversitesi'nde yaşanması da tesadüf değil.³⁰ Tüm bu pratikler Türkiye'de üniversitenin yakın tarihini teşkil eden küçük küçük olağanüstü hâllerle aynı kumaştan dokunmuştur. Dolayısıyla akademik ortamın tahribatını, bir yönüyle, *süreklilik* perspektifinden görmeliyiz.

Öte yandan, bu mühim nokta, 2016 yılının ilk günlerinde Barış İçin Akademisyenler vakasıyla başlayan ve ardından OHAL döneminde derinleşen baskı sürecinin bir *kırılma* teşkil etmediği anlamına gelmiyor. Bir tarihçinin kitlesel akademisyen ihraçları akabinde kaydettiği şu gözlemi hatırlamakta fayda var: "Doğrusu son bir küsur yıl öncesine kadar üniversitenin esasen bu sığlaşmayla ve bu çeşit bilim dışı müdahalelerle giderek kendi sonunu getireceğini ve nihayet başka bir şeye dönüşeceğini düşünüyordum. Belki hâlâ öyledir bir ayağıyla; çünkü o yöndeki istikrarlı gidiş devam ediyor. Ama şimdi başka, tabiri caizse 'ekstra' bir durum söz konusu."³¹ Süreklilik perspektifi, bu "ekstra" durumun bir arka planı ve yakın tarihi olduğuna işaret eder, fakat onun ne bakımdan "yeni" olduğunu anlamamıza fazla bir katkı sunmayacaktır. Şayet akademik ortamın mevcut tahribatını kendi mecrasında seyreden tedrici bir erozyonun bakiyesinden ibaret saymayacaksak, kırılmanın mahiyetini, yani içinde bulunduğumuz evrede münhasıran yeni olanın ne olduğunu sormak durumundayız. Elinizdeki çalışmanın bu soruya verdiği yanıt, yukarıda ana hatlarıyla ortaya konulduğu üzere, şöyle ifade edilebilir: *Yeni olan şey, Türkiye'de üniversitenin bir ikili devlet kurumu hâline gelmesidir*. Dolayısıyla akademik ortamın tahribatını anlamak istiyorsak, süreklilik ve kırılma perspektiflerini birlikte işe koşmamız,

30 Bkz. Mülkiyeliler Birliği, "Prof. Dr. Erkan İbiş'in Rektörlüğü Döneminde A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğretim Elemanlarına Uygulanan Baskılar ve Tasfiyeler" (Haziran 2018), <https://mulkiye.org.tr/prof-dr-erkan-ibisin-rektorlugu-doneminde-a-u-siyasal-bilgiler-fakultesi-ogretim-clemanlarına-uygulanan-baskılar-ve-tasfiyeler/>.

31 Oktay Özel, "Üniversite ve 'Akademya': Hüzünlü Bir Yok Oluş Hikayesi", *Birikim* 335 (2017), s. 54.

hem üniversiteyi bu dönüşüme hazırlayan koşul ve süreçleri, hem de söz konusu dönüşümde yeni olanı, yani onun kendine özgü dokusunu kavramamız gerek. Bu amaçla bir sonraki bölümde, akademik ortamın tahribatı açısından kritik bir *kırılma momentini*, Barış İçin Akademisyenler vakasını ele alıyoruz.

BARIŞ İÇİN AKADEMİSYENLER VAKASI¹

Barış İçin Akademisyenler (BAK) adı bugün artık “Bu suça ortak olmayacağız!” bildirisinin imzacılarıyla özdeşleşmiş olsa da, BAK aslında 2012 yılından beri Kürt sorununun barışçı yöntemlerle çözülmesi için çaba gösteren ve daha önce de çeşitli imza kampanyaları düzenlemiş bir gruptu.² 2015 yılının son günlerindeki sıcak çatışma koşullarında imzaya açılan “Bu suça ortak olmayacağız!” bildirisi ise BAK’ın önceki etkinliklerinden çok daha geniş bir çevreye ulaştı ve şaşırtıcı sayılabilecek kadar fazla sayıda akademisyen tarafından imzalandı. Bildiri 11 Ocak 2016’da kamuoyuna açıklanırken 1128 olan imzacı sayısı, 10 gün içinde neredeyse iki katına çıktı. 21 Ocak 2016’da TBMM’ye sunulan bildirinin altında Türkiyeli 2210 akademisyenin imzası vardı.³ BAK bildirisine gösterilen tepki ise tam bir tedbir devleti performansıydı: Cumhurbaşkanı’nın yönlendirmesi, üniversite yöneticilerinin işbirliği, savcılıkların ve kolluk güçlerinin teyakkuzu, basında ve sosyal medyada yürütülen kara propaganda ve nihayet ırkçı/saldırgan grupların tehdit ve tacizleri eşliğinde Barış İçin Akademisyenleri susturmak, sindirmek, itibarsızlaştırmak ve üniversitelerden atmak üzere aylar süren bir linç

1 Bu bölümün bazı kısımları TİHV Akademi olarak daha önce yayımladığımız “Barış İçin Akademisyenler Vakasının Kısa Tarihi” (2019) başlıklı rapordan uyarlanarak aktarılmıştır. İlgili rapor için bkz. <http://www.tihvakademi.org/wp-content/uploads/2019/03/Barisicinakademisyenlervakasi.pdf>.

2 Barış İçin Akademisyenler, “Hakkımızda”, <https://barisicinakademisyenler.net/node/1>.

3 TBMM’ye sunulan bildiriye 2212 imza görünmekle birlikte, iki imzacı çift yazılmıştır. Açıklama için aşağıda dn. 15’e bakılabilir.

kampanyası başladı. Öyle ki çok geçmeden BAK vakası sadece üniversite tarihimiz açısından değil, siyasal tarihimiz açısından da bir majör vaka hüviyeti kazanmıştı. Yaşananlar, imzacı akademisyenlere yönelik baskı ve ihlallerin son derece geniş kapsamlı ve sistematik olduğunu, teşhis edilebilir örüntüler yaratacak şekilde birbirine eklenerek karmaşık bir baskı ağı oluşturduğunu gösteriyor. Aşağıda BAK vakasının tedbir devleti tarafından nasıl güvenlikleştirildiğini ve bu sürecin üniversitelere, bilhassa üniversitelerin kurumsal pratiklerine nasıl yansıdığını örnekleriyle ele alacağız.

1. Bildiri ve İmzacıları: “Bu suça ortak olmayacağız!”

Öncelikle BAK bildirisinin hangi koşullarda hazırlandığını kısaca hatırlayalım. Kürt sorununda “çözüm süreci” olarak adlandırılan ve yaklaşık iki yıl boyunca kısmen kamuoyu nezdinde sürdürülen müzakerelerin sonuçsuz kalmasıyla birlikte, Temmuz 2015’ten itibaren Türkiye Cumhuriyeti güvenlik güçleri ile PKK arasındaki silahlı çatışmalar yeniden başlamıştı. Bu dönemde “örgüt mensuplarının yakalanması” ve “halkın can ve mal güvenliğinin sağlanması” gerekçeleriyle çok sayıda il ve ilçede mülki amirler tarafından süreli ve süresiz sokağa çıkma yasakları ilan ediliyor, silahlı çatışmalar ve askeri operasyonlar sivil yurttaşların yaşadığı mahallerde gerçekleşiyordu. İnsan hakları örgütleri, çok sayıda sivilin çatışma ortamında maruz kaldığı ağır hak ihlallerini tespit ederek kamuoyuna duyurmaya çalışıyordu.

Türkiye İnsan Hakları Vakfı’nın (TİHV) 23 Ocak 2016 tarihli raporuna göre, 16 Ağustos 2015 - 21 Ocak 2016 tarihleri arasında Diyarbakır, Şırnak, Mardin, Hakkâri, Muş, Elazığ ve Batman illerindeki en az 19 ilçede, en az 58 kez süresiz sokağa çıkma yasağı ilan edilmişti. Gece gündüz aralıksız olarak uygulanan bu yasaklardan en az 1.377.000 sivil etkilenmiş, çok sayıda sivilin sağlık hizmetine erişimi engellenmişti. 39’u çocuk, 29’u kadın, 27’si 60 yaş üstünde olmak üzere en az 198 sivil, resmi sokağa çıkma yasağı olan zaman dilimlerinde yaşamlarını yitirmişti. Üstelik bu ölümlerden 113’ü 11 Aralık 2015 ile 21 Ocak 2016 arasındaki beş haftalık sürede - yani BAK bildirisinin hazırlandığı ve

açıklandığı dönemde - gerçekleşmişti.⁴ Nitekim, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (OHCHR) de bir yıl sonra yayımlanan raporunda sayısız ihlal vakası belgelendirdiğini, “en ciddi insan hakları ihlallerinin ise sokağa çıkma yasaklarının uygulandığı dönemlerde meydana geldiği”ni kaydediyordu.⁵

Barış İçin Akademisyenler bildirisi bu koşullarda imzaya açıldı. Yurtiçi ve yurtdışındaki üniversitelerden Türkiyeli 1128 akademisyenin imzaladığı metin, 11 Ocak 2016 Pazartesi günü İstanbul ve Ankara’da düzenlenen iki basın toplantısında Türkçe ve Kürtçe okunarak kamuoyuna duyuruldu. “Bu ülkenin akademisyen ve araştırmacıları olarak bu suça ortak olmayacağız!” diye başlayan bildiri, şöyle devam ediyordu:

Türkiye Cumhuriyeti; vatandaşlarını Sur’da, Silvan’da, Nusaybin’de, Cizre’de, Silopi’de ve daha pek çok yerde haftalarca süren sokağa çıkma yasakları altında fiilen açlığa ve susuzluğa mahkûm etmekte, yerleşim yerlerine ancak bir savaşta kullanılacak ağır silahlarla saldırarak, yaşam hakkı, özgürlük ve güvenlik hakkı, işkence ve kötü muamele yasağı başta olmak üzere anayasa ve taraf olduğu uluslararası sözleşmeler ile koruma altına alınmış olan hemen tüm hak ve özgürlükleri ihlal etmektedir.

Bu kasıtlı ve planlı kıyım Türkiye’nin kendi hukukunun ve Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası antlaşmaların, uluslararası teamül hukukunun ve uluslararası hukukun emredici kurallarının da ağır bir ihlali niteliğindedir.

Devletin başta Kürt halkı olmak üzere tüm bölge halklarına karşı gerçekleştirdiği katliam ve uyguladığı bilinçli sürgün politikasının-

4 TİHV, “16 Ağustos 2015 - 21 Ocak 2016 Tarihleri Arasında Sokağa Çıkma Yasakları ve Sivillere Yönelik Yaşam Hakkı İhlalleri” (23 Ocak 2016), <https://tihv.org.tr/16-agustos-2015-21-ocak-2016-tarihleri-arasinda-sokaga-cikma-yasaklari-ve-sivillere-yonelik-yasam-hakki-ihlalleri/>.

5 OHCHR, “Türkiye’nin Güneydoğusundaki İnsan Hakları Durumuna İlişkin Rapor” (Şubat 2017), https://www.ohchr.org/Documents/Countries/TR/OHCHR_South-East_Turkey2015-2016_TURK.pdf.

dan derhal vazgeçmesini, sokağa çıkma yasaklarının kaldırılmasını, gerçekleşen insan hakları ihlallerinin sorumlularının tespit edilerek cezalandırılmasını, yasağın uygulandığı yerde yaşayan vatandaşların uğradığı maddi ve manevi zararların tespit edilerek tazmin edilmesini, bu amaçla ulusal ve uluslararası bağımsız gözlemcilerin yıkım bölgelerinde giriş, gözlem ve raporlama yapmasına izin verilmesini talep ediyoruz.

Müzakere koşullarının hazırlanmasını ve kalıcı bir barış için çözüm yollarının kurulmasını, hükümetin Kürt siyasi iradesinin taleplerini içeren bir yol haritasını oluşturmasını talep ediyoruz. Müzakere görüşmelerinde toplumun geniş kesimlerinden bağımsız gözlemcilerin bulunmasını talep ediyor ve bu gözlemciler arasında gönüllü olarak yer almak istediğimizi beyan ediyoruz. Siyasi iktidarın muhalefeti bastırmaya yönelik tüm yaptırımlarına karşı çıkıyoruz.

Devletin vatandaşlarına uyguladığı şiddete hemen şimdi son vermesini talep ediyor, bu ülkenin akademisyen ve araştırmacıları olarak sessiz kalıp bu katliamın suç ortağı olmayacağımızı beyan ediyor, bu talebimiz yerine gelene kadar siyasi partiler, meclis ve uluslararası kamuoyu nezdinde temaslarımızı durmaksızın sürdüreceğimizi taahhüt ediyoruz.⁶

Barış İçin Akademisyenler bildirisine her şeyden önce bir *metin* olarak bakarsak neler söyleyebiliriz? Bir kere, farklı türde söz edimlerinden oluştuğunu; tespitler, talepler ve taahhütler içerdiğini söyleyebiliriz. Bildiri çatışma bölgelerindeki gerçekliğin bir veçhesini tasvir ederek, devlet eliyle gerçekleştirilen ağır insan hakları ihlallerini eleştiriyor ve bu ihlallere yüksek sesle itiraz ediyor. Başka bir deyişle, hem devletin *ne yaptığına* dair olgusal bir tespit hem de bunu *neden yapmaması gerektiğine* dair normatif bir tespit bulunuyor. İkinci olarak, bildirinin taleplerini not edelim. Bu taleplerin bir kısmı söz konusu ihlallere yol açan siyasalara son verilmesiyle, ihlallerin saptanması, ihlalcilerin

6 Barış İçin Akademisyenler, “Bu suça ortak olmayacağız! Em ê nebin hevparên vî sûcî!” (11 Ocak 2016), <https://barisicinakademisyenler.net/node/62>.

cezalandırılması ve mağdurların tazmin edilmesiyle; diğer bir kısmı ise Kürt sorununun barışçı yöntemlerle çözümü için müzakerelerin yeniden başlaması ve “kalıcı bir barış” için gerekli adımların atılmasıyla ilgili. Hukuki ve siyasi mahiyetteki bu taleplerin münhasıran kamu otoritesine yöneltildiğini ayrıca belirtmek gerek. Bildiri, dile getirdiği taleplerin muhatabı olarak açıkça “devlete” ve “hükümete” işaret ediyor. Nihayet, bizzat başlığın vurguladığı üzere, bildiri metni imzacılarının ahlâki taahhütlerini seslendiren bir işleve de sahip. Metni imzalayanların yaşananlara sessiz kalmayacağını, “bu suça ortak olmayacağı”nı söylüyor. Dikkat çekici bir nokta, imzacıların “bu ülkenin araştırmacı ve akademisyenleri” oldukları gerçeğinin özellikle bu “sessiz kalmama” taahhüdü çerçevesinde vurgulanması. Dolayısıyla bildiri metninde, imzacıların entelektüel kimliği ile konuşma sorumluluğu arasında zımni bir bağ kurulduğunu söyleyebiliriz.⁷

Bildiriyi elbette sadece bir metin olarak değil, aynı zamanda bir *performans* olarak da görmek durumundayız. İnternet ortamında aleni olarak imzaya açılması, kamusal alanda bir basın toplantısıyla duyurulması, eleştiri ve taleplerini kamu otoritesine yöneltmesi, fakat aynı zamanda şu veya bu makama değil de genel olarak kamuoyuna hitap etmesi bakımından, bildiri baştan itibaren bir kamusal performans teşkil eder. Nitekim, gerek devlet nezdinde yol açtığı rahatsızlık, gerekse ilham verdiği yurttaş inisiyatifleri⁸ düşünüldüğünde, bildirinin

7 BAK davaları boyunca imzacı akademisyenlerin pek çoğu, yaptıkları savunmalarda entelektüelin konuşma sorumluluğuna özel olarak işaret ettiler. İlkay Yılmaz’ın beyanı bu açıdan temsil edici bir örnek olarak okunabilir: “Bilgi, sadece öğrenmeye ilişkin değildi; aynı zamanda konuşma ve paylaşma zorunluluğu ile beraber gelir. Yoksa ne kadar çok şey bilerseniz bilin kamuyla paylaşmıyorsanız, ortak iynin oluşumuna katkı sunamıyorsanız, bir faydası yoktur. (...) Tüm bu raporlarda yazanları bilip, o görüntüleri izleyip yine de susmak bizim mesleğimiz açısından söz konusu olamazdı. İnsan, bildiklerinden sorumludur. Tüm bu raporlar gösteriyor ki devlet organları hem yurttaşların yaşamına kıymamak hem de başkalarının öldürülmemesi için gerekli önlemleri almak konusundaki yükümlülüklerini yerine getirememiştir. (...) Kişi bir kere hakikati gördüyse, bilmiyor gibi yapamaz. Ocak 2016’da imzaladığım metin şiddetin son bulması için devlete yapılan bir çağrıdır. Vatandaşlık sorumluluğu ile devletten barış talep eden bir metindir.” *Bianet* (31 Ocak 2018), <http://bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu/193877-ilkay-yilmaz-in-beyani>.

8 BAK bildirisi akabinde çeşitli meslek gruplarından ve toplumsal kesimlerden yurttaşlar,

yarattığı büyük etki, kamusal söylemin bütünüyle güvenlikleştirildiği koşullarda farklı bir kamusal performans sergileyebilmiş olmasında saklı. Bu performansı, yaşananların ne olduğuna ve nasıl adlandırılması gerektiğine ilişkin iddiaları açısından bir *tanıklık* performansı; kamu otoritesine yönelik normatif eleştirileri, hukuki ve siyasi talepleri, ayrıca bu eleştiri ve talepleri dile getiren “ses tonu” açısından bir *itirazcı yurttaşlık* performansı; sessiz kalmayı suç ortaklığı addeden ahlaki taahhütleri açısından da bir *kamusal sorumluluk* performansı olarak tarif etmek mümkün. Her üç performans tipinin de aslında yeni olmadığını, eleştirel akademisyen figürünün 1990’lı yılların başından itibaren kamusal alana müdahil olma pratikleri içinde biçimlendiğini ve Türkiye’de kamusal alanın demokratikleşmesi sürecinde önemli bir rol oynadığını kaydedelim.⁹ Bildirinin çoğu birbirinden habersiz, kalabalık ve heterojen bir akademisyen grubu tarafından imzalanmasını mümkün kılan şey, yaşananların vahameti kadar, böyle bir vahamet karşısında konum alabilen eleştirel akademisyen figürünün tarihsel formasyonudur aynı zamanda.

2. BAK’ın Güvenlikleştirilmesi: “Bunun adı terör örgütü propagandasıdır”

Barış İçin Akademisyenlere yönelik baskı sürecinin başlamasında ve şekillenişinde *sinyalin* kaynağı, dozu ve içeriği kuşkusuz özel bir rol oynadı. “Bu suça ortak olmayacağız!” bildirisi hükümet tarafından en üst düzeyde ve en sert şekilde hedef alındı. Cumhurbaşkanı Erdoğan, bildirinin kamuoyuna açıklandığı 11 Ocak 2016’dan TBMM’ye teslim edildiği 21 Ocak 2016’ya kadar geçen 10 günlük süre içinde bildiriyle ilgili dört kez konuştu.¹⁰ Bu konuşmalar üç ana eksen üzerine bina

“Barış İçin Sinemacılar”, “Barış İçin Kadınlar”, “Barış İçin Gazeteciler”, “Barış İçin Tribünler”, “Barış İçin İşsizler” gibi isimlerle sosyal medya üzerinden örgütlenerek kendi barış bildirilerini imzaya açtılar ve BAK’ı desteklediklerini ilan ettiler. Bu girişimlerin bildirilerini BAK vakasının ilk 10 gününde toplam 10.000’den fazla yurttaş imzaladı.

9 Nilüfer Göle, “Undesirable Public Intellectuals”, *Globalizations* 14/6 (2017), s. 877-883.

10 Erdoğan’ın açıklamaları için Cumhurbaşkanlığının resmi internet sayfasındaki videolar ve konuşma metinleri esas alınmış, aşağıda yapılan alıntılarda bu içerik kullanılmıştır. Sırasıyla

edilmişti: (1) Olayların mahiyeti konusunda devlet hakikatinin tahkim edilmesi ve akademisyenlerin gerçekleri çarpıtmakla suçlanması; (2) bildiriye devlete yöneltilen eleştirilerin “teröre destek” olarak yeniden tanımlanması, böylece güvenlikleştirilmesi ve suçlulaştırılması; (3) imzacı akademisyenlerin milli bünyeye yabancı unsurlar olarak itibarsızlaştırılması, hukuk ve yurttaşlık çemberinin dışına itilmesi. Aşağıda bu izlekleri sırasıyla ele alıyoruz.

Devlet hakikati ve “sözde akademisyenler”

Erdoğan 12 Ocak tarihli ilk konuşmasında, öncelikle, BAK bildirisi tarafından sorgulanan devlet hakikatini tahkim etmeye yönelik bir çerçeve çizdi. Erdoğan’a göre, bildiriye konu olan ihlallerde devlet yetkilileri ve güvenlik görevlilerinin herhangi bir sorumluluğu yoktu; aksine olayların ve ihlallerin yegane sorumlusu terör örgütüydü. Güvenlik güçleri tarafından yürütülen operasyonlar, örgütün eylemlerine karşı ülke topraklarını savunmak ve bölgede yaşayanların - “Kürt kardeşlerimiz”in- güvenliğini, hak ve özgürlüklerini teminat altına almak için yapıyordu. Erdoğan sorunun “Kürt sorunu” olmadığını özellikle vurguladı. Ortadaki mesele “terör sorunu”ydu ve sorunun tarafları herhangi bir şüpheye yer bırakmayacak denli açıktı: “Sorunun bir tarafında millet ve devlet vardır, diğer tarafında elinde silahıyla, bombasıyla, molotofuyla teröristler vardır”. Erdoğan’a göre, BAK bildirisi bu gerçekler hilafına kaleme alınmıştı. Başka bir deyişle, akademisyenler - üstelik de “akademisyen” olmalarına rağmen - gerçekleri çarpıtan ve hakikatle ilişkisi olmayan bir metnin altına imza atmışlardı.

Ancak Erdoğan’ın imzacı akademisyenlere yönelik ithamları hakikatin ne olduğu meselesiyle sınırlı değildi. Buna ahlaki ve siyasi bir suçlama, devlete ve millete “ihanet” suçlaması da eşlik ediyordu. Erdoğan

bkz. 12 Ocak 2016 tarihli konuşma, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/37539/turkiye-kadar-terore-bedel-odeyen-baska-ulke-yoktur>; 14 Ocak 2016 tarihli konuşma, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/37569/kendilerine-akademisyen-diyen-bir-guruh-teror-orgutunun-yaninda-saf-tutarak-devletine-kin-kustu>; 15 Ocak 2016 tarihli konuşma, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/37580/zalimlerle-beraber-olanlar-da-zalimdir>; 20 Ocak 2016 tarihli konuşma, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/38588/imzalanani-bildiri-clestiri-degil-teror-orgutu-propagandasidir>.

bu suçlamayı tarihsel bir karşılaştırma üzerinden ifade ederek, Barış İçin Akademisyenleri 1918 Mondros Mütarekesi akabinde yabancı devletlerin manda yönetimini savunan “sözde aydınlar”a benzetti:

Türkiye bu zihniyetin ihanetiyle yüz yıl önce de karşılaştı. O zaman da bu ülkeyi ancak yabancıların düzeltbileceğine inanan ve kendilerine aydın diyen mandacı bir güruh vardı. Milletimiz Kurtuluş Savaşı’nı zaferle sonuçlandırıp istiklalini kazanarak bunlara hak ettikleri cevabı vermişti. Ama maalesef, Cumhuriyetimizi kurduktan sonra, bu müstemlekeçilerin gelip yine köşe başlarını tuttuklarını gördük. Bugün de, üstelik çoğu maaşını devletten alan, cebinde bu devletin kimliğini, pasaportunu taşıyan, ülke ortalamasının oldukça üstünde bir refah seviyesine sahip sözde aydınların ihanetiyle karşı karşıyayız.

Mandacı aydınlar ve imzacı akademisyenler arasında kurulan bu benzerlik, Erdoğan’ın BAK vakasını nasıl bir makro siyasal çerçeveye yerleştirdiğini göstermesi bakımından bilhassa önemlidir; zira güvenlik güçleri tarafından gerçekleştirilen operasyonların ancak Kurtuluş Savaşı’yla kıyaslanabilecek bir milli beka meselesi olduğunu ve Cumhuriyet tarihi açısından bir *yeniden kuruluş* momentinde bulunduğumuzu ima etmektedir.

Erdoğan, bu ve sonraki konuşmalar boyunca imzacı akademisyenleri “güruh”, “mandacı”, “güya akademisyen”, “aydın müsveddeleri”, “aydın değil karanlık”, “sözde aydınlar”, “sözde akademisyenler” gibi aşağılayıcı tabirlerle andı. Bu tercih, konuşmaların retorik stratejisi bakımından iki asli işleve sahipti. Birincisi, “Bu suça ortak olmayacağız!” bildirisinin içeriği elbette bilimsel değil siyasal ve ahlâksal bir nitelik taşısa da, metnin 1128 bilim insanı tarafından imzalanmış olmasının bildiriye sağladığı itibarı ve manevi otoriteyi sarsmak, mümkünse bütünüyle yok etmektir. İkincisi ise akademisyenleri aşağılayıcı tabirlerle etiketleyerek, bildiriyi imzalayanların akademisyen veya üniversite hocası olmaları bakımından dokunulmaz olmadıkları mesajını vermektir. Nitekim bu mesajın nereye doğru seyredeceği, konuşmanın kilit cümlelerinden birinde açıkça belirtilmişti: “Ya devletin yanında olursunuz ya da teröristin ve terör örgütünün yanında olursunuz”.

Suçlulaştırma: “Alenen terör örgütü yanında saf tutarak ...”

Birinci konuşmada ima edilen “teröre destek” suçlaması, sonraki konuşmaların merkezi temasıydı. Erdoğan, bildiride devlete ve güvenlik güçlerine yöneltilen eleştiri ve ithamları “terör örgütü propagandası” olarak tanımlamaya, böylece suçlulaştırmaya dönük bir söylemsel strateji izledi: “Kendilerine akademisyen diyen bir grup, bir güruh çıkıp alenen terör örgütü yanında saf tutarak devletine ve milletine kin kustu”; “bunun adı eleştiri değil, bunun adı terör örgütü propagandası”. İmzacı akademisyenlere yönelik “hakikati çarpıtma” ve “ihanet” ithamlarına - yani sırasıyla *epistemik* ve *ablaki/siyasi* ithamlara - böylelikle spesifik olarak *hukuki* bir suçlama da eklenmiş oluyordu. Erdoğan’ın akıl yürütmesi, devletin yaptıklarını eleştirmek ile çatışmanın diğer tarafını desteklemek arasında özdeşlik olduğu, yani bunların aynı şey olduğu varsayımına dayanıyor, dolayısıyla yurttaşların devlete yönelik bağımsız bir eleştiri ve hesap sorma zeminine sahip olmadıklarını ima ediyordu. Hatta Erdoğan bu imaya bizzat açıklık getirdi: “Terör örgütü adına elinize silah alıp kurşun sıkmanızla, onun propagandasını yapmanız arasında hiçbir fark yoktur. Bunun düşünce ve ifade özgürlüğüyle bir ilgisi kesinlikle bulunmuyor.”

Bildiriye yönelik ithamların bu indirgeyici akıl yürütme yoluyla hukukten suçlulaştırılmasına paralel olarak Cumhurbaşkanı “ilgili kurumlar”a çağrı yaptı:

Milletimizin bu mandacı artıklarına hak ettikleri cevabı vereceğinden ben şüphe duymuyorum. Şimdi buradan ben ilgili kurumlarımıza sesleniyorum. Dün seslendim, bugün de sesleniyorum. İlgili kurumlarımızın da anayasamıza ve yasalarımıza göre açık suç teşkil eden bu ihanet karşısında, anayasal ve yasal gereklerini yapacaklarına inanıyorum. Buradan asla taviz verilemez.

Erdoğan’ın çağrısı “ilgili kurumlar”ın *mutlaka* harekete geçmesi gerektiğini (“buradan asla taviz verilemez”) ve bunun nizami mecrasını (“anayasal ve yasal gerekler”) belirtmekle beraber, “milletimiz”in cevabı konusunda - bu cevabı teşvik etmek ve hak edilmiş olduğunu vurgulamak dışında - bir yönlendirme yapmıyordu. Başka bir deyişle, Cumhurbaşkanı

“milletimiz”in elini serbest bırakarak, imzacı akademisyenlere yönelik her tür gayri nizami tepkinin meşru ve caiz görülebileceği tehlikeli bir zemin açıyordu.

İçimizdeki düşman: “İsimleri bizden ama zihinleri yabancı tipler”

Devlet hakikatinin tahkim edilmesi ve imzacıların suçlulaştırılmasının yanı sıra, Erdoğan’ın konuşmalarına hâkim olan son ana izlek, akademisyenlerin milli bünyeye yabancı unsurlar olarak takdim edilmesi ve böylece “millet” çeperinin topyekûn dışına itilmesi idi. Cumhurbaşkanı, kendi siyasal retorğinde zaten mümtaz bir yeri olan “millet” ve “seçkinler” ikiliğini Barış İçin Akademisyenler vakasına çeşitli biçimlerde uyarlamakta zorlanmadı. Bu uyarlamada “millet”in üç farklı anlamı ön plana çıkıyordu.

Bunlardan ilki, yukarıda kısace zikrettiğimiz gibi, Kurtuluş Savaşı’nda gösterdiği fedakârlıklarla beka davasını kazanmış ve Cumhuriyet’i kurmuş olan *egemen milleti*. Nasıl ki zamanında mandacı aydınlar bu millete ve onun egemenliğine karşı husumet gütmüşlerse, bugün de onların manevi mirasçısı olanlar - “sözde akademisyenler bildirisine imza atan, isimleri bizden ama zihinleri yabancı tipler” - aynı yolu izliyorlardı. İkinci olarak, seçkinlerin yönettiği “eski Türkiye” karşısında, Erdoğan “yeni Türkiye”ye ve onun AKP seçmenlerinden oluşan *demokrat millete* atıfta bulunuyordu. “Koskoca ülkeyi, koskoca milleti, bir avuç kerameti kendinden menkul seçkinin, kendine aydın, akademisyen diyen lümpenin yönettiği eski Türkiye artık yok”. Yeni Türkiye’de millet siyasal yetkiyi hükümete vermişti ve hükümet buna dayanarak hareket ediyordu. “Biz, 780 bin kilometrekarelik bu vatan topraklarını, 78 milyon vatandaşımızı, bu bin 100 tane sözde aydından izin alarak, icazet alarak mı yöneteceğiz? Biz, izni ve görevi millettten aldık. Şimdi de milletin bize verdiği yetkiyi kullanıyoruz, bunu sonuna kadar da kullanacağız.” Akademisyenler ve millet arasında tesis edilen karşıtlığın üçüncü ve son vechesi ise maddi refahla ilgili olup “millet”in bir diğer anlamına işaret ediyordu: Toplumun dar gelirli vasatını oluşturan *imtiyazsızlar topluluğu* olarak millet. Erdoğan imzacı akademisyenleri bu bakımdan da millettten ayrı, “ülke ortalamasının oldukça üstünde

bir refah seviyesine sahip”, “üstelik maaşını devletten alan” imtiyazlı bir kesim olarak takdim etti.

Böylece mütareke döneminin mandacı aydınları, eski Türkiye’nin siyasi seçkinleri ve imzacı akademisyenler, Erdoğan’ın anlatısında içiçe geçen nefret figürlerine dönüşüyor ve buradan basit bir karşıtlık çıkıyordu. Bir yanda, egemenliğin sahibi ve milli iradenin öznesi olan imtiyazsız insanların oluşturduğu “millet”; diğer yanda ise zihniyeti ve refah seviyesiyle bu millete yabancı olan, maneviyat düşkün seçkinler, aydınlar ve akademisyenler. Bu söylemsel strateji, Barış İçin Akademisyenlere yönelik tedbir devleti pratiklerinin kendisinden besleneceği öfke havzasını geniş kesimlere teşmil ettiği gibi, saldırgan tepkilerin “ilgili kurumlar” dışındaki gayri nizami mecralara sıçramasını da kolaylaştırdı ve teşvik etti.

3. Barış İçin Akademisyenlerin Uzun Haftası: “Oluk oluk kanınızı akıtacağız!”

Cumhurbaşkanı tarafından yapılan çağrıların yanıtsız kalmadığını biliyoruz. BAK bildirisinin 11 Ocak’ta kamuoyuna açıklanması ile 21 Ocak’ta TBMM’ye teslim edilmesi arasındaki 10 gün boyunca yaşananlar, sadece Barış İçin Akademisyenlere yönelik saldırıların yaygınlığı ve yoğunluğu bakımından değil, fakat aynı zamanda bu saldırıların faili olan çok sayıda nizami ve gayri nizami aktörün sergilediği neredeyse spontan ruh birliği ve eşgüdüm bakımından da yakın tarihimizin faşist momentlerinden biridir. Söz konusu 10 gün boyunca imzacı akademisyenler gerek ulusal gerekse yerel düzeyde kesintisiz olarak hedef gösterilmiş; ev baskınları ve gözaltılara, üniversitelerde resmi ve gayri resmi tacizlere, nihayet ırkçı grupların tehdit ve saldırılarına maruz kalmışlardır. Cumhurbaşkanınca talep ve teşvik edilen bu “milli tepki”nin aktörlerini beş başlık altında toplayabiliriz: (1) AKP hükümeti ve tedbir devletinin diğer siyasi amilleri, (2) hükümet yanlısı medya, (3) YÖK ve üniversiteler, (4) savcılıklar ve kolluk güçleri, (5) ırkçı gruplar ve suç örgütleri. İlgili aktörler arasındaki *ruh birliği* ve *eşgüdüm*, Nazi Almanyası’ndaki adıyla “aynı güç kaynağına bağlamak” anlamına

gelen bir tür *Gleichschaltung* tecrübesine işaret eder.¹¹ Aşağıda Barış İçin Akademisyenlerin uzun haftasını, yaşananların yoğunluğuna dair olabildiğince doğru bir temsil sunabilmek adına, gün gün aktarıyoruz.¹²

Birinci Gün: 12 Ocak Salı

- Yeni Şafak gazetesi “PKK’nın Suç Ortakları” manşetiyle çıktı.
- Cumhurbaşkanı Erdoğan BAK bildirisiyle ilgili ilk açıklamasını yaptı. Erdoğan’ın ithamları internet medyası ve sosyal medya üzerinden hızla yayıldı. İmzacıları hedef alan ve günlerce sürecek bir linç furyası başladı.
- Özellikle küçük şehirlerde yaşayan imzacı akademisyenler, ilk günden itibaren yerel basının internet sitelerinde isimleri ve fotoğraflarıyla birlikte hedef gösterildi. Bazıları yaşadığı şehirden güvenlik endişesiyle ayrılmak zorunda kaldı.

11 Bu tespit ilk olarak, kendisi de bildirinin imzacılarından olan Murat Özbank tarafından dile getirildi: “Bir sözcük var ki aklıma hep o takılıyor: *Gleichschaltung*. Almanca bir sözcük bu. ‘Aynı devreye bağlamak’ anlamına geliyor. Türkçeye ‘uyum içine sokmak’ şeklinde de çevrilebilir. Siyaset kuramında devletin ve toplumun tüm kurum ve kuruluşlarını, yönetici irade ile ‘aynı devreye bağlamak’ veya ‘uyum içine sokmak’ anlamında kullanılıyor. Sözcüğün bu özel anlamı Alman tarihi ile ilişkili. 1933 yılında Nazi partisi seçimleri kazanıp, Hitler Şansölye olarak atandıktan sonra başta üniversiteler, kiliseler, meslek örgütleri, sendikalar ve yargı olmak üzere bir çok sivil, yarı-sivil ve devlet kurum ve kuruluşunun Nazi partisi ile söylem ve eylem birliğine girecek şekilde ‘aynı devreye bağlanması’ amacıyla bir dizi operasyon yürütüyor ve bu operasyonlar *Gleichschaltung* adıyla anılıyor. Bu operasyonlarda söz konusu kurumlardaki muhalifler tasfiye ediliyor, bu kurumların yönetimine Nazi partisine yakın isimler getiriliyor ve bu kurumların genel üye tabanları da korkuları, öfkeleri, milliyetçi hassasiyetleri ve başta yahudiler olmak üzere ‘öteki’ olarak kodlanan toplumsal kesimlere besledikleri sıradan ‘nefret’ kışkırtılarak, bu operasyonlara katılmaya, destek vermeye, ya da hiç değilse onlar karşısında sessiz kalmaya ‘teşvik’ ediliyorlar”. Murat Özbank ile mülakat, *Evrensel* (7 Şubat 2016), <https://www.evrensel.net/haber/271929/baris-icin-imza-atan-murat-ozbank-korkup-sustukca-korktugumuz-basimiza-gelir>.

12 İlk 10 günlük olayların dökümü yapılırken başta Bianet olmak üzere çevrimiçi haber sitelerinden, ayrıca kurumların kendi web sayfalarından yararlanılmıştır. Kullanılan çevrimiçi kaynakların bağlantıları, metnin okunmasını zorlaştırmamak adına dipnot olarak verilmemiştir, çalışmanın sonunda Kaynakça kısmına ayrı bir liste olarak eklenmiştir. İmzacı akademisyenlerin maruz kaldığı tehdit, taciz ve hedef gösterme olaylarından sadece başına yansıyanlar zikredilmiştir. Barış İçin Akademisyenlerin dayanışma ağına bildirilen olay sayısı çok daha fazladır.

- YÖK Genel Kurulu basın duyurusu yayınladı. Duyuruda BAK bildirisinin “akademik özgürlükle bağdaştırılamayacağı”, “terör destekçiliğinin hiçbir şekilde hafife alınamayacağı”, “hukuk çerçevesinde gereğinin yapılacağı” ve rektörlerle “bu konuyu görüşmek üzere” toplantı düzenleneceği vurgulanıyordu.
- Türkiye İçin Akademisyenler adıyla bir karşı imza kampanyası başlatıldı. İmzaya açılan metinde BAK bildirisinin terörle mücadeleyi akamete uğratmak amacıyla kaleme alındığı ileri sürülüyor ve operasyonlara destek açıklaması yapılıyordu.
- Sivas Cumhuriyet Üniversitesi’nde bir imzacı profesör hakkında soruşturma başlatıldı. Rektörün YÖK’le görüşmek üzere Ankara’ya gittiği basına yansdı.

İkinci Gün: 13 Ocak Çarşamba

- Üç ulusal gazete Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın verdiği “mesajı” manşete taşıdı: “Karanlık ve cahil” (Yeni Şafak), “İmzacılar aydın değil tam karanlık” (Yeni Akit), “Aydın müsveddesi karanlıklar” (Akşam).
- Üniversitelerarası Kurul Başkanlığı, BAK bildirisiyle ilgili olarak “akademik özgürlük, bir ülkenin varlığını, güvenliğini ve bekasını tehdit etmenin aracı olarak istismar edilemez” diye açıklama yaptı.
- MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli, BAK bildirisini imzalayan akademisyenleri “hainlere destek vermek”le suçladı.
- Çıkar amaçlı suç örgütü kurmaktan sabıkalı Sedat Peker, bildiriye imzalayan akademisyenleri alenen tehdit ederek, “oluk oluk kanlarınızı akıtacağız ve akan kanlarınızla duş alacağız” beyanında bulundu.
- Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Gazi Üniversitesi (Ankara), Selçuk Üniversitesi (Konya) ve Kırıkkale Üniversitesi’nde bildiriye imza atan akademisyenlerin fakülteodaki odalarına küfür ve tehdit mesajları yazıldı, kapılara çarpı işaretleri konuldu. Bu şekilde tehdit edilen akademisyenlerden bazıları daha sonra bildiriden imzalarını çektiklerini açıkladılar.

- Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası (Eğitim-Sen) akademisyenlere yönelik baskı ve tehditlere dikkat çekerek, “bildiriye imza atan tüm akademisyenlerin can güvenliğinin sağlanması” çağrısı yaptı.
- Kayseri Cumhuriyet Savcılığı, Abdullah Gül Üniversitesi’nde görevli bir imzacı profesör hakkında adli soruşturma başlattı. Üniversite yönetimi profesörün istifasını istedi. Kayseri Ülkü Ocakları imzacı akademisyeni tehdit etti.
- Bartın Üniversitesi’nde bölüm başkanı olarak görev yapan imzacı akademisyen hakkında Bartın Cumhuriyet Savcılığı tarafından soruşturma başlatıldı. Aynı akademisyen Rektörlük tarafından bölüm başkanlığı görevinden alındı.
- Düzce Üniversitesi Rektörlüğü imzacı öğretim üyesi hakkında disiplin soruşturması açıldığını ve ilgili öğretim üyesinin görevden uzaklaştırıldığını duyurdu.
- Abant İzzet Baysal Üniversitesi (Bolu), Akdeniz Üniversitesi (Antalya), Hacettepe Üniversitesi (Ankara) ve Ondokuz Mayıs Üniversitesi (Samsun) Rektörlükleri imzacı akademisyenler hakkında idari işlem başlattıklarını açıkladılar.
- Adnan Menderes Üniversitesi (Aydın), Atatürk Üniversitesi (Erzurum), Bahçeşehir Üniversitesi (İstanbul), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Erciyes Üniversitesi (Kayseri), Pamukkale Üniversitesi (Denizli), Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi (Rize) ve Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi yönetimleri BAK bildirisini kınayan açıklamalar yayınladılar.
- Fırat Üniversitesi’nde (Elazığ) görevli yedi akademisyen, BAK bildirisini imzalayan meslektaşları hakkında savcılığa suç duyurusunda bulundu.
- Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi’nden bir grup akademisyen “Akademik İhanete Geçit Yok” başlıklı bir bildiri yayınladı.

Üçüncü Gün: 14 Ocak Perşembe

- Barış İçin Akademisyenler bildirinin arkasında olduklarını açıkladılar.
- Cumhurbaşkanı Erdoğan BAK bildirisiyle ilgili ikinci kez konuştu.
- Başbakan Ahmet Davutoğlu, bildiriden “hicap duyduğu”nu belirterek, “bu bildiriye yansıyan provokatif dil, fikir özgürlüğü kapsamında değerlendirilemez” dedi.
- Türkiye Barolar Birliği Başkanı Metin Feyzioğlu, bildiriye eleştirerek imzacıları “mütareke döneminin sözde aydınları”na benzetti.
- İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı Terör ve Örgütlü Suçlar Bürosu, İstanbul’daki akademisyenler hakkında “Türk milletini, Türkiye Cumhuriyeti Devletini, Türkiye Büyük Millet Meclisini, Türkiye Cumhuriyeti Hükümetini ve devletin yargı organlarını alenen aşağılamak” (TCK, Md. 301) ve “terör örgütü propagandası yapmak” (TMK, Md. 7/2) iddiasıyla soruşturma başlattı.
- İlk gözaltı gerçekleşti. Hakkari Üniversitesi Yabancı Diller Yüksek Okulu’nda çalışan bir akademisyen üniversitede gözaltına alındı. İfade verdikten sonra serbest bırakıldı.
- Düzce Cumhuriyet Savcılığı, Düzce’deki tek imzacı akademisyen hakkında “gözaltı kararı verildiği”ni ve “şüphelinin adresinde bulunamaması nedeniyle hakkında yakalama kararı çıkartıldığı”nı duyurdu.
- İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi iki akademisyenin sözleşmesini feshetti. Giresun Üniversitesi ve İstanbul Ticaret Üniversitesi’nde imzacı akademisyenler açığa alındı. Kırıkkale Üniversitesi, Kocaeli Üniversitesi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Munzur Üniversitesi (Tunceli) Rektörlükleri imzacı akademisyenler hakkında soruşturma başlattıklarını açıkladılar. Nişantaşı Üniversitesi (İstanbul) mütevelli heyeti başkanı imzacı akademisyenleri istifaya davet etti. Uludağ Üniversitesi senatosu kınama açıklaması yayınladı.

Dördüncü Gün: 15 Ocak Cuma

- Cumhurbaşkanı Erdoğan, Barış İçin Akademisyenleri üçüncü kez hedef aldı, imzacıların “zalim” ve “alçak” olduklarını söyledi.
- Kocaeli, Bursa, Bolu, Erzurum, Düzce ve Zonguldak'ta imzacı akademisyenler gözaltına alındı. Gözaltıların çoğu sabah erken saatte ev baskınlarıyla yapıldı. Bolu'da akademisyenlerin evleri arandı. Bursa'da akademisyenler fakülte odalarından gözaltına alındı. Zonguldak'ta ev ve fakülte odasında arama yapıldı. Gözaltına alınanlar ifade verdikten sonra serbest bırakıldılar. Erzurum'da bir akademisyen tutuklama talebiyle mahkemeye sevk edildi, mahkeme yurtdışına çıkış yasağı koyarak serbest bıraktı. Düzce'de bir akademisyene yurt dışına çıkış yasağı konuldu. Denizli'de bir akademisyen savcılığa çağırıldı ve ifadesi alındı.
- İzmir Cumhuriyet Başsavcılığı İzmir'deki 37 imzacı hakkında soruşturma başlattı.
- İmzacı akademisyenlere dönük idari işlem (inceleme, soruşturma, açığa alma) yapan üniversitelere yenileri eklendi. İstanbul Arel Üniversitesi imzacı akademisyenleri açığa aldı. Anadolu Üniversitesi (Eskişehir), Batman Üniversitesi, Bingöl Üniversitesi, Çukurova Üniversitesi (Adana), Erzincan Üniversitesi, Gaziantep Üniversitesi, Gediz Üniversitesi (İzmir), Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Mersin Üniversitesi, Selçuk Üniversitesi (Konya), Trakya Üniversitesi (Edirne) ve Yalova Üniversitesi imzacı akademisyenlere yönelik inceleme/soruşturma başlattı. Uşak Üniversitesi kınama bildirisi yayınladı.

Beşinci Gün: 16 Ocak Cumartesi

- Adalet Bakanı Bekir Bozdağ, BAK bildirisinin “PKK terör örgütü tarafından hazırlanıp, ona müzahir çevreler tarafından da imzası organize edilen bir bildiri gibi durduğunu” söyledi. “Çünkü bu bildiride dile getirilen görüşlere baktığınız zaman, bu görüşlerin tamamı PKK terör örgütünün görüşleridir. PKK'ya müzahir çevrelerin görüşleridir. Böyle bir bildiriye ancak PKK terör örgütü yazabilir, PKK terör örgütünün gönüllü destekçileri yazabilir.”

Altıncı Gün: 17 Ocak Pazar

- Marmara Üniversitesi Rektörlüğü BAK bildirisini kınayarak güvenlik güçlerine “şükranlarını” sundu. Yapılan açıklamada “milli birlik ve bütünlüğümüzün korunması hususunda gerekli hassasiyetin gösterilmesinin, akademik camianın öncelikli sorumluluğu olduğu” ileri sürüldü.

Yedinci Gün: 18 Ocak Pazartesi

- Türkiye’nin çeşitli üniversitelerden (BAK imzacısı olmayan) 611 akademisyen ifade özgürlüğünü savunan, hükümetin ve YÖK’ün tepkisini “yanlış ve kaygı verici” bulduklarını belirten bir bildiri yayınladı.

Dokuzuncu Gün: 20 Ocak Çarşamba

- Cumhurbaşkanı Erdoğan bildiriye dördüncü kez hedef aldı. Ayrıca Erdoğan’ın imzacı akademisyenlere karşı atılan adımlar konusunda YÖK Başkanı Prof. Dr. Yekta Saraç’tan bilgi aldığı basına yansdı.
- Sakarya Üniversitesi’nde bildiriye imzalayan iki araştırma görevlisi ve bir doktora öğrencisi gözaltına alındı.

Onuncu Gün: 21 Ocak Perşembe

- İmza kampanyası sona erdi ve BAK bildirisi 2210 imzayla TBMM’ye sunuldu. TBMM’ye sunulan dosyada ayrıca yurtdışından 2215 akademisyen ve araştırmacının verdiği destek imzaları ve Barış İçin Akademisyenlere yönelik siyasi linç kampanyasına tepki göstererek dayanışma açıklamaları yapan ulusal ve uluslararası kuruluşların bir listesi de bulunuyordu.

Ve sonrası...

Peki daha sonra olanlar? Bildirinin TBMM’ye sunulduğu 21 Ocak 2016’dan askeri darbe girişiminin gerçekleştiği 15 Temmuz 2016’ya kadar süren yaklaşık altı aylık dönemde Barış İçin Akademisyenlere yönelik baskılar çeşitlenerek devam etti. Açık tehditler ve hedef gösterme saldırıları tedricen azalırken, disiplin ve ceza soruşturmaları,

bezdirme uygulamaları, istifaya veya emekliliğe zorlama, işten çıkarma ve diğer “medeni ölüm” pratikleri sistematik biçimde arttı. Bunları biraz sonra ayrıntılı olarak ele alacağız.

10 Mart 2016’da Barış İçin Akademisyenler bu baskılara dikkat çekmek üzere İstanbul’da bir basın toplantısı düzenlediler. Toplantıda imzacılara yönelik ihlaller hakkında bilgilendirme yapıldı; Barış İçin Akademisyenlerin mücadele kararlılığı ve barış talebinde ısrarcı oldukları vurgulandı.¹³ Açıklama metnini Boğaziçi Üniversitesi’nden Yrd. Doç. Dr. Esra Mungan, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi’nden Doç. Dr. Kıvanç Ersoy, Yeni Yüzyıl Üniversitesi tarafından işten çıkarılan Dr. Meral Camcı ve Nişantaşı Üniversitesi tarafından işten çıkarılan Dr. Muzaffer Kaya okumuştı. 14 Mart Pazartesi günü bu dört akademisyen hakkında yakalama kararı çıkarıldı. Üç akademisyen aynı gün ifade verdiler ve ardından tutuklanarak cezaevine gönderildiler. Yurtdışında olan Dr. Meral Camcı ise 30 Mart’ta Türkiye’ye döndü ve bir gün sonra tutuklandı. Tutuklamalar hem yurtiçinde hem de yurtdışında tepkiyle karşılandı. 62 ülkeden 1406 akademisyen bir destek mektubu yayınlarak, uluslararası topluluğu ve seçilmiş temsilcileri Türkiye hükümetinin akademisyenler üzerindeki baskısına karşı tavır almaya çağırıyordu. Bakırköy ve Silivri cezaevleri önünde “Özgürlük Nöbetleri” başladı. Tutuklu akademisyenler hakkında “terör örgütü propagandası yapmak” suçlamasıyla İstanbul 13. Ağır Ceza Mahkemesi’nde açılan davanın ilk duruşması 22 Nisan 2016’da görüldü. Savcı duruşmada mütalaasını değiştirerek yargılamanın TCK 301. madde (“Türk Milletini, Türkiye Cumhuriyeti Devletini, Devletin kurum ve organlarını aşağılama”) uyarınca yapılmasını talep etti. Yargılamanın devamına ve tutuklu akademisyenlerin tahliyesine karar verildi.

11 Ocak - 15 Temmuz 2016 arasındaki altı aylık dönemde imzacı akademisyenler aynı zamanda çeşitli mecralarda şekillenen “kara liste” ve “medeni ölüm” uygulamalarıyla karşılaştılar. Bazılarının akademik tebliğleri daha önce kabul edilmiş olduğu hâlde bilimsel kongrelerden

13 “Barış Talebinde Israrcıyız”, *Bianet* (10 Mart 2016), <http://bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu/172877-istanbul-daki-baris-icin-akademisyenler-baris-talebinde-israrciyiz>.

çıkarıldı; bazılarının atama ve yükseltmeleri yapılmadı; bazılarının TÜBİTAK projeleri iptal edildi. Bazı imzacıların yurtdışındaki bilimsel kongrelere katılımı üniversite yönetimleri tarafından engellendi. Bildiriyi doktora öğrencisi olarak imzalayan ve doktorasını bu süreçte tamamlayan akademisyenlerin Türkiye’de herhangi bir üniversitede iş bulabilmesi fiilen imkânsız hâle geldi.

İşten çıkarılan, istifaya zorlanan ve açığa alınan akademisyenler başta olmak üzere, imzacıların bir bölümü ilk altı ay içinde Türkiye’den ayrılmak zorunda kaldılar. Scholars at Risk (SAR), Scholar Rescue Fund (SRF) ve Council for At-Risk Academics (CARA) gibi tehdit altındaki akademisyenlere destek sunan kuruluşlara Türkiye’den çok sayıda başvuru yapıldı. Avrupa, ABD ve Kanada’daki bazı üniversiteler Türkiye’den ayrılmış veya ayrılmak isteyen imzacı akademisyenlere araştırma bursları verdiler veya ilan ettikleri burslarda Türkiye kotası ayırmaya başladılar. Türkiye’de kalan ve bilhassa devlet üniversitelerinde çalışan imzacıların birçoğu ise daha sonra OHAL döneminde çıkarılan kanun hükmünde kararname (KHK) ile üniversiteden ihraç edildiler.

4. Sayılarla BAK Vakası: “1128 akademisyen”

Barış İçin Akademisyenler vakası, ister istemez, sayıların önemli olduğu bir vaka. Bildirinin ilk elde yarattığı etki, içeriğinin yanı sıra imzacıların sayısına ve profiline de bağlıydı.¹⁴ Öyle ki bildiri kamuoyuna açıklandığında 1128 olan imzacı sayısı hızla Barış İçin Akademisyenlere işaret eder hâle gelmişti (“1128 akademisyen”). Ancak bildirinin imzaya açık kaldığı 10 uzun gün boyunca sayı sürekli değişti. Bildiriye binden fazla yeni isim eklendiği gibi, sayıları çok daha az olmakla birlikte bildiriden imzasını çekenler de oldu. Nihayetinde TBMM’ye sunulan metnin altında alfabetik olarak sıralanmış ve numaralandırılmış biçimde 2212 isim bulunuyordu. Fakat iki ismin çift yazıldığını ve gerçek sayının

14 BAK’ın sayısal profili için bkz. Efe Kerem Sözeri, “Evrensel Değerler ve Milli Yalnızlık: İki Bildiri, İki Akademi”, *P24* (28 Ocak 2016), <http://platform24.org/p24blog/yazi/1320/evrensel-degerler-ve-milli-yalnizlik--iki-bildiri--iki-akademi>.

2210 olduğunu kaydedelim.¹⁵ Bu 2210 kişilik son derece heterojen grup, yurtiçi ve yurtdışındaki üniversitelerde çalışan her unvandaki akademisyenden, doktora öğrencilerinden, emekli öğretim üyeleri ve bağımsız araştırmacılardan oluşuyordu. İmzacıların kurumsal ilişkisine dair sayısal veriler aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

TABLO 1: İMZACILARIN KURUMSAL İLİŞİĞİ¹⁶

	Sayı	Oran
Yurtiçi üniversitede akademisyen	1223	%55,34
Yurtiçi üniversitede doktora öğrencisi	156	%7,06
Yurtdışı üniversitede akademisyen veya doktora öğrencisi	697	%31,54
Emekli akademisyen	53	%2,40
Bağımsız araştırmacı	52	%2,35
Diğer	29	%1,31
Toplam	2210	%100

Kaynak: TİHV Akademi.

Bildiriyi yurtiçi üniversitelerde çalışırken imzalayan akademisyenlere baktığımızda, yaklaşık dörtte üçünün 57 devlet üniversitesinde, geri kalan dörtte birinin ise 42 vakıf üniversitesinde çalıştığını görüyoruz.

15 Yanlışlıkla çift yazılan imzacılardan biri 390 ve 1747 numaraları satırlarda, diğeri ise 593 ve 1165 numaralı satırlarda yer alıyor. Her iki imzacının da iki ismi olduğu, ilk seferde orta isimleriyle, ikinci seferde ise ilk isimleriyle kaydedildikleri görülmüyor.

16 Bazı noktaları kaydetmekte fayda var. (1) Sınıflandırma yapılırken TBMM'ye sunulan listede imzacıların kendilerini nasıl tarif ettiği esas alınmış ve sadece bir imzacının ilişkisi “emekli” olarak düzeltilmiştir. (2) Bildiriyi “araştırma görevlisi” olarak imzalayanlar bir üniversitede kadrolu çalıştıkları için “akademisyen” kategorisine dahil edilmiştir. Dolayısıyla “doktora öğrencileri” bildiriyi başka bir ünvanla değil de bu sıfatla imzalayanları ifade eder. (3) Hiçbir kurumsal ilişik belirtmeyen ama kendini “bağımsız araştırmacı” olarak da tanımlamayan 24 imzacı “diğer” olarak sınıflandırılmıştır. Ayrıca üniversite adı belirttiği hâlde herhangi bir akademik ünvan belirtmemiş iki imzacı ve akademik ünvan belirttiği hâlde üniversite dışında çalışan üç imzacı da “diğer” kategorisine eklenmiştir. (4) KKTC'deki üniversiteler yurtdışı kategorisinde, ODTÜ Kuzey Kıbrıs Kampüsü ise yurtiçi kategorisinde değerlendirilmiştir.

Dolayısıyla Türkiye üniversitelerinde akademik bir pozisyonda çalışan imzacıların toplam 99 üniversiteye dağılmış olduğunu kaydedebiliriz. 11 Ocak 2016'da açıklanan 1128 imzalı ilk liste ile 21 Ocak 2016'da TBMM'ye sunulan 2210 imzalı ikinci listeyi karşılaştırdığımızda ise üniversitelerde çalışan “birinci” ve “ikinci” imzacıların devlet ve vakıf üniversitelerindeki sayılarını tespit edebiliyoruz. Türkiye üniversitelerinde çalışan imzacıları, devlet/vakıf ve birinci/ikinci imzacı ayrımları üzerinden grupladığımızda ortaya çıkan dağılım Tablo 2’de görülebilir.

TABLO 2: TÜRKİYE ÜNİVERSİTELERİNDE ÇALIŞAN İMZACILAR

	Devlet Üniversiteleri		Vakıf Üniversiteleri		Toplam	
	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Birinci İmzacı	561	%45,9	179	%14,6	740	%60,5
İkinci İmzacı	363	%29,7	120	%9,8	483	%39,5
Toplam	924	%75,6	299	%24,4	1223	%100

Kaynak: TİHV Akademi.

Tablo 2’deki sayılar devlet ve vakıf üniversitelerindeki imzacı oranının kabaca 3’e 1 olduğunu ve bu oranın birinci ve ikinci imzacılar arasında aynı kaldığını göstermektedir. Dolayısıyla, Barış İçin Akademisyenlere yönelik linç kampanyasına *rağmen* bildiriyi imzalayan ikinci imzacıların kararlarında devlet veya vakıf üniversitesinde olmanın kayda değer bir fark yaratmadığını söyleyebiliriz. Buna karşılık, yukarıda kısaca belirttiğimiz gibi, 11 Ocak tarihli birinci listede imzası olduğu hâlde 21 Ocak tarihli ikinci listeye girmeyenler, yani linç kampanyasından *ötürü* imzasını çekenler de vardır. İki liste arasında yaptığımız karşılaştırma, Türkiye üniversitelerinden 75 akademisyenin ikinci listeye girmediğini, bunlardan 43’ünün devlet üniversitelerinde, 32’sinin ise vakıf üniversitelerinde çalıştığını gösteriyor. İmzacılar arasında vakıf üniversitelerinde çalışanların oranı %24,4 iken, bildiri TBMM’ye sunulmadan önce imzasını çekenler arasında bu oran %42,7’dir. Dolayısıyla linç kampanyasının ilk elde vakıf üniversitelerindeki

imzacılar üzerinde nispeten daha etkili olduğu söylenebilir. Vakıf üniversitelerindeki güvencesiz istihdam rejimi göz önüne alındığında, bu durum şaşırtıcı değildir. Nitekim imzacı akademisyenleri ivedilikle işten çıkaran ilk kurumlar da vakıf üniversiteleri olmuştur.

BAK imzacılarının sayısal profiline ilişkin bir diğer nokta, tek tek üniversitelerdeki imzacı sayısının farklılığı. Devlet üniversitelerindeki imzacı sayısı 1-102 arasında, vakıf üniversitelerindeki imzacı sayısı ise 1-82 arasında değişmektedir. İmzacıların devlet ve vakıf üniversitelerindeki dağılımı Tablo 3'te görülebilir. İstatistiksel olarak anlamlı bir gruplama yapabilmek amacıyla, imzacı sayıları, devlet ve vakıf üniversiteleri için ayrı ayrı olmak üzere en küçükten en büyüğe sıralanmış; böylece elde edilen iki dizi, medyan değerleri üzerinden kendi içlerinde %25'lik dört dilime (quartile) ayrılmıştır. Ayrıca her dilimdeki imzacı yoğunluğunu görebilmek amacıyla, ilgili dilimdeki toplam imzacı sayısı, o dilime giren üniversitelerin toplam akademisyen sayısı ile kıyaslanarak imzacıların bulundukları üniversitelerdeki ortalama akademik kadroya oranı saptanmıştır.

Tablo 3'teki verilerin daha somut bir resmin parçası olarak yorumlanabilmesi için bazı noktaları kaydetmekte fayda var. İmzacıların en yoğun olarak bulunduğu dördüncü dilimdeki 14 devlet üniversitesinden 7'si İstanbul'da, 3'ü Ankara'da, diğerleri ise Diyarbakır, Eskişehir, Kocaeli ve Mardin'dedir. Keza imzacıların en yoğun olarak bulunduğu 11 vakıf üniversitesinden 10'u İstanbul'da 1'i ise Ankara'dadır. Bu durum, imzacıların büyük şehirlerdeki üniversiteler ile çatışma ortamından dolaysız olarak etkilenen şehirlerdeki üniversitelerde yoğunlaştığına işaret eder.

İmzacıların en yoğun olduğu 14 devlet üniversitesinden 7'si aynı zamanda URAP (University Ranking by Academic Performance) Araştırma Laboratuvarının 2018-2019 sıralamasına göre Türkiye'nin en başarılı ilk 10 devlet üniversitesi arasındadır.¹⁷ Söz konusu 7 üniversitede çalışan toplam imzacı sayısının tüm devlet üniversitelerindeki imzacıların yarısından biraz fazlasına (%50,2) tekabül ettiğini ayrıca belirtelim.

17 URAP 2018-2019 devlet üniversiteleri sıralaması için bkz. http://tr.urapcenter.org/2018/2018_t5.php.

TABLO 3: İMZACI SAYISINA GÖRE ÜNİVERSİTE GRUPLARI

Devlet Üniversiteleri		Toplam İmzacı Sayısı	İmzacıların Akademik Kadroya Oranı (Binde)¹⁸
1. Dilim	1 imzacı olan 16 üniversite	16	0,9
2. Dilim	2-3 imzacı olan 14 üniversite	34	2
3. Dilim	4-22 imzacı olan 13 üniversite	146	5,5
4. Dilim	23-102 imzacı olan 14 üniversite	728	23,5
Vakıf Üniversiteleri		Toplam İmzacı Sayısı	İmzacıların Akademik Kadroya Oranı (Binde)
1. Dilim	1 imzacı olan 13 üniversite	13	2,8
2. Dilim	2-3 imzacı olan 9 üniversite	20	7,1
3. Dilim	4-7 imzacı olan 9 üniversite	49	9,9
4. Dilim	8-82 imzacı olan 11 üniversite	217	41,1

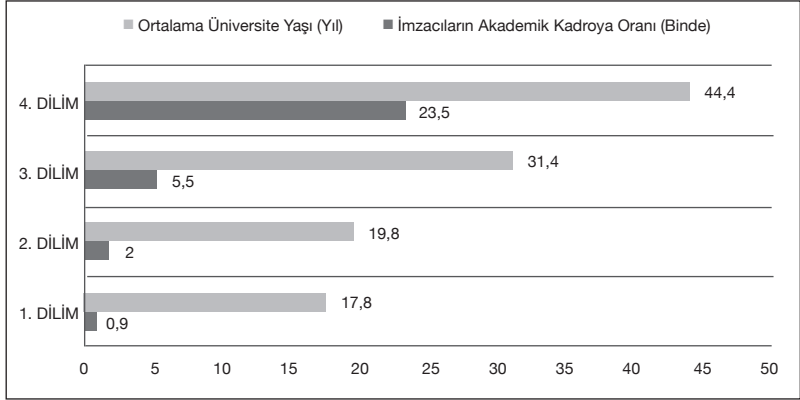
Kaynak: TİHV Akademi.

İmzacıların en yoğun olduğu dördüncü dilimdeki devlet üniversitelerinin çoğu Türkiye'nin nispeten en eski/köklü akademik kurumlarıdır. Bu gözlemden hareketle her dilimdeki devlet üniversitelerinin yaş ortalamasına bakılmış ve imzacı yoğunluğu ile üniversite yaşı arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Şekil 1'de izlenebileceği üzere, imzacı yoğunluğunun düşük olduğu birinci ve ikinci dilimdeki devlet üniversitelerinin yaş ortalaması da nispeten düşüktür (sırasıyla 17,8 ve 19,8 yıl). Üçüncü dilimde imzacı yoğunluğunun görece artışına paralel olarak üniversite yaş ortalaması 31,4 yıla yükselmekte; nihayet imzacı yoğunluğunun en yüksek olduğu dördüncü dilimde ise 44,4 yıla ulaşmaktadır. Üniversite yaşı ile imzacı yoğunluğu arasındaki paralellik, elbette, tek tek her üniversite için geçerli bir zorunluluk ilişkisine değil, Türkiye'nin devlet üniversiteleri kümesindeki bir eğilime işaret eder. İnsan hakları ihlallerine karşı konum alabilen ve

18 Her bir dilimdeki üniversitelerin toplam akademisyen sayısı hesaplanırken 2015-2016 akademik yılı için YÖK istatistikleri esas alınmıştır, bkz. <https://istatistik.yok.gov.tr/>.

iktidarı kamusal olarak eleştirebilen akademisyen profili, aynı zamanda Türkiye'nin en köklü bilim kurumlarında yoğunlaşmıştır.

ŞEKİL 1: ORTALAMA ÜNİVERSİTE YAŞI VE İMZACI YOĞUNLUĞU

Kaynak: TİHV Akademi.

Son olarak, üniversitelerdeki baskıcı pratiklere dair bazı sayılar üzerinde duralım. Daha önce de belirttiğimiz gibi, 21 Ocak 2016'da TBMM'ye sunulan liste, Türkiye'deki imzacı akademisyenlerin toplam 99 üniversitede (57 devlet, 42 vakıf) çalıştığını gösteriyordu. Öte yandan, söz konusu listede adı geçmeyen en az 16 üniversite (15 devlet, 1 vakıf) daha Barış İçin Akademisyenlere yönelik baskıcı pratiklere bilfiil katılmıştır.¹⁹ Bu kurumları da göz önüne alarak, (1) disiplin soruşturmalarına, (2) işten çıkarmalara ve (3) KHK ihraçlarına baktığımızda ortaya çıkan resim ana hatlarıyla şöyle özetlenebilir:²⁰

19 Bunların bir kısmı bildiri TBMM'ye sunulmadan önce imzasını çeken akademisyenlerin bulunduğu üniversiteler, diğerleri ise Öğretim Üyesi Yetiştirme Programı (ÖYP) kapsamında büyük üniversitelerde doktora yapan araştırma görevlilerinin kadro bakımından bağlı olduğu yeni üniversitelerdir. ÖYP'li araştırma görevlilerinin çoğu, bildiriye imzalarken kurumsal ilişik olarak doktora yaptıkları büyük üniversiteleri zikretmiş, dolayısıyla kadro bakımından bağlı oldukları yeni üniversitelerin adı TBMM'ye sunulan listede yer almamıştır. Buna karşılık, ÖYP'li imzacılara yönelik soruşturma ve ihraç pratikleri, birçok durumda, kadro bakımından bağlı oldukları taşra üniversiteleri tarafından gerçekleştirilmiştir.

20 Aşağıdaki kısa döküm, BAK Dayanışma'nın tuttuğu ve TİHV Akademi'yle paylaştığı

- En az 76 üniversitede (54 devlet, 22 vakıf), en az 505 disiplin soruşturması açılmış; ayrıca bu üniversitelerin bir kısmında açığa alma ve idari görevden el çektirme gibi işlemler uygulanmıştır.
- En az 36 üniversitede (18 devlet, 18 vakıf) en az 87 imzacı akademisyen KHK dışındaki yollarla işten çıkarılmıştır.
- OHAL döneminde 55 devlet üniversitesinden 391 imzacı (devlet üniversitelerinde çalışan tüm imzacıların %42,3'ü), 5 vakıf üniversitesinden 8 imzacı ve 4 bakanlıktan 7 imzacı olmak üzere, toplam 406 imzacı akademisyen KHK'yle kamu görevinden ihraç edilmiştir.
- Toplamda, imzacılarla kurumsal ilişkisi olan 72 devlet üniversitesinden en az 65'i (%90) ve 43 vakıf üniversitesinden en az 28'i (%65) Barış İçin Akademisyenlere yönelik disiplin soruşturması, işten çıkarma ve KHK'yle ihraç pratiklerinden birine veya daha fazlasına iştirak etmiştir.

Bu veriler, Barış İçin Akademisyenlere yönelik ihlallerin Türkiye üniversitelerine büyük ölçüde yayıldığına, ama tüm imzacıların üniversitelerdeki ihlallerden aynı biçimde ve aynı düzeyde etkilenmediğine işaret ediyor. Bunun iki temel nedeni var. Birincisi, çok sayıda imzacının olduğu az sayıda üniversitenin kendi bünyelerindeki imzacılara yönelik kurumsal cezalandırma pratiklerinden uzak durmasıdır. İkincisi ise kurumsal cezalandırma pratiklerinde suç ortaklığı yapan üniversitelerden bir bölümünün, disiplin soruşturmaları ve KHK ihraçlarını sadece birinci imzacılarla sınırlı tutması veya bazı üniversitelerde olduğu gibi imzacılardan sadece bir kısmını hedef almasıdır. Bu iki faktörün KHK ihraçları özelinde ürettiği farklılaşmayı da sayısal olarak tespit edebiliyoruz.

ihlal kayıtları temelinde hazırlanmıştır. Üniversitelerdeki ihlaller ve baskıcı pratikler elbette burada zikredilenlerle sınırlı değildir. Burada yalnızca, üniversitelerdeki yayılımı sayısal olarak izlenebilen üç ihlal pratiği - disiplin soruşturması, işten çıkarma ve KHK ihraçları - göz önüne alınmıştır. Barış İçin Akademisyenlere yönelik hak ihlalleri için ayrıca bkz. <https://barisicinakademisyenler.net/node/314>.

- İmzacı yoğunluğunun daha yüksek olduğu köklü üniversiteler arasında ortalama ihraç oranı daha düşüktür. Yukarıda Tablo 3'te yapılan sınıflandırmaya göre, Barış İçin Akademisyenlerin en yoğun olarak bulunduğu 14 devlet üniversitesinde toplam 728 imzacı vardır. Bu imzacıların %31,6'sı KHK ile ihraç edilmiştir. Buna karşılık, imzacı yoğunluğunun daha düşük olduğu toplam 43 devlet üniversitesinde toplam 196 imzacı vardır ve bu imzacıların %78,1'i ihraç edilmiştir.
- Birinci imzacıların ihraç oranı, ikinci imzacılara göre kısmen daha yüksektir. Devlet üniversitelerindeki birinci ve ikinci imzacıların oranları, sırasıyla, %60,5 ve %39,3 iken, KHK ile ihraç edilenler arasında birinci ve ikinci imzacıların oranları, sırasıyla, %68 ve %32'dir.

Bu durum, aynı zamanda, daha önce *baskıda özerklik* diye adlandırdığımız örüntüye - yani üniversitelerin bir yandan tedbir devleti pratiklerine dahil olmak üzere eşgüdümlemesi, diğer yandan da kime, neyi, nasıl yapacakları konusunda geniş bir takdir marjına sahip olabilmesi olgusuna - işaret eder. Baskıda özerkliğin BAK vakasında nasıl işlediğini şimdi daha yakından göreceğiz.

5. Baskıda Özerklik Pratikleri: “Gerekli işlemin başlatılmasını...”

YÖK, bildiri kamuoyuna açıklandıktan iki gün sonra üniversite rektörlüklerine bir talimat yazısı gönderdi. Yazı şu iki cümleden oluşuyordu:

Bir grup öğretim elemanı yayınladıkları bildiri ile devletimizin, ülkemizde sürmekte olan teröre karşı mücadelesini katliam ve kıyım olarak nitelendirmiştir. Üniversitenizin kadrolarında bulunan ve mezkûr bildiriyi imzalayan personel hakkında gerekli işlemin başlatılması ve Başkanlığımıza bilgi verilmesini rica ederim.²¹

21 YÖK Başkanlığının 13.01.2016 tarih ve 1555 sayılı yazısı.

Talimatta “gerekli işlem”in ne olduğu konusunda herhangi bir açıklama yapılmamıştı. Başka bir deyişle, YÖK bir “gerekli işlem” olduğunu ve bunun “başlatılması” gerektiğini söylüyor, ancak bu işlemin *ne olduğunu ve nasıl sonuçlandırılacağını* takdir etme işini özerk üniversitelere bırakıyordu.

Bu özerk üniversitelerden biri olan Ege Üniversitesi’nin yönetim kurulu 18 Ocak 2016 günü toplandı. “Üniversitemizde görevli olup bildiriye imza atan öğretim elemanları hakkında ayrıca idari işlem başlatılıp başlatılmayacağı hususu”, toplantının ana gündemiydi. Daha sonra mahkeme kayıtlarına da girdiği için haberdar olduğumuz karar tutanağından toplantının seyrini ayrıntılarıyla öğreniyoruz.²² Toplantı başında yönetim kurulu üyelerinin tamamı bildirinin içeriğine katılmadıklarını ve “söz konusu içeriğin kesinlikle kabul edilemeyeceğini” beyan ederler. Buna karşın, ne yapılması gerektiğine ilişkin olarak aralarında bariz görüş ayrılıkları vardır. Yönetim kurulu üyelerinden bazıları bildirinin ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilmesi gerektiği, bazıları bekleyip duruma göre hareket etmek gerektiği, başka bazıları da derhal soruşturma açılması gerektiği fikrindedir. Rektör, konuyla ilgili olarak YÖK’ten bir yazı gönderildiğini, söz konusu yazının henüz kendilerine intikal etmediğini, fakat Dokuz Eylül Üniversitesi’nin (DEÜ) bu yazıya istinaden soruşturma başlatmaya karar verdiğini aktarır. Bunun üzerine, tipik bir beklentisel itaat pratiği sergilenerek toplantı sırasında DEÜ Rektörlüğü aranır ve yukarıda aktardığımız YÖK yazısının bir kopyası faks aracılığıyla temin edilir. YÖK yazısının toplantıda okunmasıyla birlikte yönetim kurulu üyeleri arasındaki görüş ayrılığı sona erer ve “bildiriye katılan Üniversitemiz öğretim elemanları ve varsa idari personeli hakkında soruşturma başlatılması gerektiğine” *oybirliğiyle* karar verilir. Bildirinin ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilebileceğini düşünen üyelerden hiçbiri bu karara şerh düşme ihtiyacı duymamıştır.

22 18 Ocak 2016 tarihli Ege Üniversitesi Yönetim Kurulu toplantısı karar tutanağı. Tutanak, İzmir 4. İdare Mahkemesi’nde görülen 2019/535 esas numaralı davada Ege Üniversitesi Rektörlüğü Hukuk Müşavirliği tarafından sunulan 18 Haziran 2019 tarihli dilekçenin ekinde yer almaktadır.

EGE ÜNİVERSİTESİ YÖNETİM KURULU KARAR ÖRNEĞİ

Toplantı Tarihi:18.01.2016

Toplantı Sayısı:2

Karar 1.

Rektör Prof.Dr.Candeğer YILMAZ, Üniversitemizde görevli olup bildiriye imza atan öğretim elemanları hakkında ayrıca idari işlem başlatılıp başlatılmayacağı hususunu görüşmeye açtı.

Yapılan görüşmelerde;

Yönetim Kurulu Üyelerinin tutumuna, bildirinin içeriğine katıldıklarını ve söz konusu içeriğin kesinlikle kabul edilemeyeceğini belirtti. Bununla birlikte, bir grup Yönetim Kurulu Üyesi, konunun düşünce ve ifade özgürlüğü kapsamında ele alınabileceği ve Savcılık soruşturmasının yeterli olduğu, bir grup yönetim kurulu üyesi sürecin beklenmesinin doğru olacağı, bir grup yönetim kurulu üyesi ise soruşturma başlatılmasının uygun olacağı yönünde görüş bildirdi. Ayrıca, bildiriye katılan Üniversitemizde görevli öğretim elemanlarının resmi listesinin elde edilip edilemeyeceği konusu görüşüldü.

Rektör Prof.Dr.Candeğer YILMAZ, elimizdeki listenin basından elde ettiğimiz liste olduğunu bunun dışında resmi bir listenin gönderilmediğini, başında yer aldığı üzere bir grup Üniversitemin bu liste üzerinden idari soruşturma başlatıldığını gördüğünü ifade etti. Ayrıca Dokuz Eylül Üniversitesi Rektörlüğü ile yapılan görüşmede ise Üniversite Rektörlüğünün idari soruşturma başlatıldığını ifade etti.

Üniversitemize intikal etmeyen ancak Dokuz Eylül Üniversitesi Rektörlüğünden, Yönetim Kurulu Toplantısı sırasında, o anda faks yoluyla temin edilen Yükseköğretim Kurulu Başkanlığının 13.01.2016 tarihli ve 73112577.61-1535 sayılı yazısı okundu.

Yapılan görüşmelerden sonra; Yükseköğretim Kurulu Başkanlığının söz konusu yazısında, "...Üniversite kadrolarında bulunan ve meşhur bildiriyi imzalayan personel hakkında gerekli işlemin başlatılması ve Başkanlığa bilgi verilmesi" istendiğinden, iş bu yazı

EGE ÜNİVERSİTESİ YÖNETİM KURULU KARAR ÖRNEĞİ

Toplantı Tarihi:18.01.2016

Toplantı Sayısı:2

gereğince bildiriye katılan Üniversitemiz öğretim elemanları ve varsa idari personeli hususunda soruşturma başlatılması gerektiğine, oybirliğiyle karar verildi.

Ege Üniversitesi yöneticilerinin, Türkiye’deki çoğu üniversite yöneticisi gibi, YÖK yazısını gayet doğru anladıklarını söyleyebiliriz. Zira yazının meali, Barış İçin Akademisyenler vakasının artık bir *tedbir devleti meselesi* olduğudur. Üniversiteler buna uygun hareket etmeli, “gerekli işlemi” başlatmalı, ancak bunu da sanki kural ve prosedürlerin gereğiymiş gibi yapmalıdır. Nitekim, “özerk” kurumlar olarak üniversitelerin kime, neyi, nasıl yapacaklarına kendilerinin karar vermesi, tedbir devletiyle girdikleri suç ortaklığının en önemli kısmını oluşturur. Baskıda özerkliğin üniversitelerdeki tezahürlerini aşağıda şu başlıklar altında ele alıyoruz: (1) Disiplin soruşturmaları, (2) ÖYP kapsamındaki araştırma görevlilerinin geri çağırılması, (3) işten çıkarma ve işe almama, (4) bezdirme, imza çekmeye ve istifaya zorlama, (5) KHK ihraçları.

Disiplin soruşturmaları

YÖK’ün “gerekli işlemin başlatılması” talimatı bütün devlet ve vakıf üniversitelerine gönderilmişti. Buna karşılık, üniversitelerin tutumları birbirinden farklı oldu. Üniversite özerkliğinin mahiyeti konusunda doğru bir kavrayışa sahip olduğunu varsayabileceğimiz az sayıda üniversite, imzacılar hakkında soruşturma açmaya yanaşmazken, çoğu üniversite “gereğini yapmak”ta tereddüt etmedi. Bunlardan bazıları sadece birinci imzacılara, bazıları da hem birinci hem ikinci imzacılara disiplin soruşturmaları açtılar. Bütün soruşturmalar kelimenin en dar anlamıyla *hukuksuzdu*, zira Anayasa Mahkemesi’nin (AYM) 7 Nisan 2015 tarihli ve 29319 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan kararıyla “Yükseköğretim Kurumları Yönetici, Öğretim Elemanı ve Memurları Disiplin Yönetmeliği” iptal edilmişti. AYM’nin tanıdığı süre zarfında TBMM tarafından yeni bir düzenleme yapılmadığı için de bildirinin açıklandığı 11 Ocak 2016 günü itibarıyla üniversite öğretim elemanlarının disiplin soruşturmalarında uygulanabilecek herhangi bir mevzuat yoktu. Dolayısıyla üniversiteler “gerekli işlemi başlatma”ya hazır olsalar da bunu nasıl yapacaklarından emin değillerdi. Sonuç olarak, baskıda özerklik dediğimiz örüntünün kendilerine tanıdığı takdir marjını kullandılar ve geçerli bir mevzuat olmamasına rağmen kendi uygun buldukları biçimlerde disiplin soruşturmalarını fiilen başlattılar.

Bu noktada, üniversitelerdeki BAK soruşturmalarını mercek altına alan iki hukukçunun, Kerem Altıparmak ve Yaman Akdeniz'in tespitlerini hatırlamakta fayda var:

BAK metnini imzalayan öğretim elemanları hakkında açılan ve yürütülen soruşturmaların ortak yönü esasen ortak yönlerinin olmamasıdır. (...) [A]çık bir hukuki dayanak olmaması nedeniyle her üniversite tamamen keyfi bir şekilde farklı farklı yöntemler izleyerek soruşturmalar başlatmıştır. (...) Bazı üniversiteler AYM'nin ve Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'nun açık kararlarına rağmen yürürlükte bulunmayan YÖK Yönetmeliğine göre suç ve ceza tesis etme yoluna gitmişlerdir. Diğer bazı üniversiteler ise maddi açıdan değil ve fakat usul açısından yönetmeliği uygulama yolunu seçmektedir. (...) Bazı üniversitelerin ise soruşturmaya dayanak olarak hiçbir hukuki metin göstermediğini görüyoruz.²³

Soruşturmalar, hukuki dayanaktan yoksun olmanın yanı sıra, isnat edilen suçun belirsizliği bakımından da birer baskıda özerklik örneğidir. Altıparmak ve Akdeniz'in ifadesiyle, “soruşturmaların büyük bir çoğunluğunda ne suç tarif edilmiş ne imzalanan bildirinin neresindeki hangi ifadenin suç olduğu tespit edilmiş ne de suçlamaların hukuki karşılığı gösterilmiştir”.²⁴ Aynı durum, yazarların verdiği örneklere ek olarak, bu çalışma kapsamında ulaşabildiğimiz 16 farklı üniversitenin soruşturma tebligatları için de geçerli. Örneğin Akdeniz Üniversitesi, Anadolu Üniversitesi, Ege Üniversitesi, İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Munzur Üniversitesi ve Ondokuz Mayıs Üniversitesi'nin soruşturma tebligatlarında hiçbir hukuki vasıflandırma çabası olmaksızın, akademisyenlere bildiriyi imzalamış oldukları için soruşturma açıldığı belirtilerek “savunma” yapmaları istenmektedir. Marmara Üniversitesi'nin tebligatında “disiplin soruşturması açılması gereken ifadeler” bildiriden bazı alıntılarla gösterilmiş, ancak bu ifadelerin ne bakımdan suç teşkil ettiğine dair hiçbir niteleme yapılmamıştır.

23 Kerem Altıparmak ve Yaman Akdeniz, *Barış İçin Akademisyenler: Olağanüstü Zamanlarda Akademiyi Savunmak* (İstanbul: İletişim Yay., 2017), s. 30-33.

24 Altıparmak ve Akdeniz, *Barış İçin Akademisyenler*, s. 35.

Dolayısıyla, Altıparmak ve Akdeniz’in son derece isabetli bir biçimde tespit ettikleri üzere, soruşturma tebligatları aslında akademisyenleri *kendi kendilerini suçlamaya* zorlamaktadır, zira “kişinin suç unsuru taşımadığını düşündüğü ve yine suç oluşturmayacağını düşünerek imzaladığı bir metnin hangi suçlara vücut verdiğini bulması, sonrasında da bulunduğu bu suçlara dayanarak kendini savunması istenmektedir”.²⁵

İsnat edilen suçu hukuken tarif etmeye çabalayan üniversitelerin ise “yaratıcı” akıl yürütmelere başvurmak zorunda kaldığını görüyoruz. Örneğin, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi tarafından yapılan tebligatta “yayınlanmış olan bu bildiriye, Üniversitemizin öğrenci ve personeli tarafından *ulaşılabilirliği* dikkate alındığında, yapmış olduğunuz bu hareketin siyasi ve ideolojik amaçlı bir bildirinin *kurum içinde teşhiri* anlamına geldiği” iddia edilmekte ve böylece 657 sayılı kanunun 125. maddesi uyarınca suç isnadı yapılmaktadır. Bu mantıkla, herhangi bir akademisyenin herhangi bir konuda sosyal medyada söylediği herhangi bir şey, öğrenciler ve personel tarafından “ulaşılabilir” olduğu için “kurum içinde teşhir” sayılacaktır.

Baskıda özerkliğin, sadece soruşturmanın açılmasında değil, fakat yürütülmesinde, sonuçlandırılmasında veya sonuçlandırılmamasında da belirgin olduğunu kaydedelim. Soruşturma açılan akademisyenler birçok üniversitede görevlerine devam ederken, bazı üniversiteler imzacıları “tedbiren” açığa almış, bazıları ise bölüm başkanlığı gibi idari görevlerden el çekirmiştir. Soruşturmaları 15 Temmuz 2016 öncesinde sonlandıran üniversitelerin uygun gördükleri cezalar da birbirinden son derece farklıdır. Bazıları “uyarı” veya “kınama” ile yetinirken, diğerleri daha ağır cezalarda karar kılmış, başka bazıları da en ağır ceza olan “kamu görevinden çıkarma” talebinde bulunmuştur.

Bazı üniversitelerde ise soruşturmaların sonuçlandırılmadığını görüyoruz. Bunun başat nedenlerinden biri, kuşkusuz, soruşturmaların baştan itibaren hukuki dayanaktan yoksun olmasıdır. Fakat aynı zamanda - bir örneğine yukarıda Ege Üniversitesi yönetim kurulu

25 Altıparmak ve Akdeniz, *Barış İçin Akademisyenler*, s. 43-44.

görüşmelerinde tanık olduğumuz - “bekleyip görelim ve duruma göre hareket edelim” tutumunun, yani *idare-i maslahat ilkesizliğinin* de soruşturmaların sonuçlandırılmayışında rol oynadığını tahmin etmek güç değil. Ne var ki soruşturmaların bu şekilde sürüncemede bırakılması aynı zamanda farklı baskıcı pratiklere de vesile olmuştur. Örneğin çeşitli kurumlarda imzacı akademisyenlerin yurtdışındaki akademik etkinliklere katılmak için yaptıkları başvurular veya atama/yükseltme işlemleri “soruşturmanın sürdüğü” gerekçesiyle reddedilmiştir. Öyle ki Ankara Üniversitesi’nde soruşturma sürecinin bu şekilde istismar edilmesine karşı imzacı akademisyenler soruşturmaların sonuçlandırılması için dilekçe vermek zorunda kalmışlardır.²⁶ Sonuç olarak diyebiliriz ki baskıda özerkliğin zamana yayılması, üniversitelerin kurumsal pratiklerinde öngörülemezliğin süregelenleşmesine ve giderek bir *yönetim tekniği* hâline gelmesine yol açmıştır.²⁷

ÖYP kapsamındaki araştırma görevlilerinin geri çağırılması

Baskıda özerklik adını verdiğimiz örüntünün bir diğer tezahürü, Öğretim Üyesi Yetiştirme Programı (ÖYP) kapsamındaki imzacı araştırma görevlilerinin geri çağırılmasıdır. ÖYP yönetmeliğine göre, yeni kurulan (ve çoğunluğu küçük şehirlerde bulunan) üniversitelere araştırma görevlisi olarak atanmış genç akademisyenler, lisansüstü eğitimleri boyunca yüksek lisans veya doktora yaptıkları eski (ve çoğunluğu büyük şehirlerde bulunan) üniversitelerde istihdam ediliyor, böylece öğretim üyesi olarak yetiştirilmeleri sağlanıyordu. BAK bildirisinin hemen sonrasında bazı taşra üniversiteleri ÖYP kapsamındaki imzacı araştırma görevlilerini “hizmetlerine duyulan

26 Ankara Üniversitesi’ndeki uygulamalar için bkz. Mülkiyeliler Birliği, “Prof. Dr. Erkan İbiş’in Rektörlüğü Döneminde A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğretim Elemanlarına Uygulanan Baskılar ve Tasfiyeler” (Haziran 2018), <https://mulkiye.org.tr/prof-dr-erkan-ibis-in-rektorlugu-doneminde-a-u-siyasal-bilgiler-fakultesi-ogretim-elemanlarina-uygulanan-baskilar-ve-tasfiyeler/>.

27 Faşizm çalışmalarında bu fenomenin “dinamik şekilsizlik” diye anıldığını ayrıca belirtelim; bkz. *The Anatomy of Fascism* (New York: Alfred A. Knopf, 2004), s. 119-128 [*Faşizmin Anatomisi*, çev. Hakan Atay ve Hivren Demir Atay (İstanbul: İletişim Yay., 2014)].

ihtiyaç nedeniyle” geri çağırmak için YÖK’e başvurdu.²⁸ Ancak ÖYP yönetmeliğinin mevcut hâli böyle bir işleme müsaade etmiyordu. Yönetmelik, 4 Şubat 2016’da YÖK tarafından değiştirildi ve ÖYP’li araştırma görevlilerinin “kendi kurumları” tarafından geri çağrılmasına imkân tanındı. Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası’nın (Eğitim-Sen) 9 Şubat 2016’da yaptığı açıklamada yeni düzenlemenin potansiyel olarak tüm ÖYP’li araştırma görevlilerini mağdur edeceği, ayrıca ÖYP kapsamındaki imzacı araştırma görevlilerini idari ve toplumsal baskıya daha doğrudan maruz kalacakları kurumlara geri göndermek için kullanılacağı vurgulanıyordu.²⁹ Gerçekten de yeni düzenlemeyle birlikte, büyük şehirlerdeki üniversitelerde doktora yaparken BAK bildirisine imza atmış olan çok sayıda ÖYP’li araştırma görevlisi, kadrolarının bağlı olduğu taşra üniversitelerine geri çağrılmaya başladı.³⁰ “Hizmetlerine duyulan ihtiyaç nedeniyle” ve “kamu yararı gözetilerek” doktoraları bitmeden çağrılan bu araştırma görevlilerinin çoğu, OHAL döneminde çıkarılan kanun hükmünde kararname ile üniversiteden ihraç edilecekti.

İşten çıkarma ve işe almama

Üniversite yöneticilerinin en azından bir kısmı baştan itibaren “gerekli işlem”in imzacıları üniversiteden atmak olduğu konusunda net bir tutuma sahipti. Belki başlangıçta daha kararsız olan diğerleri de adım adım onların arkasından gitti. *Kurumsal taklit*, yani “komşu” üniversitenin veya “muadil” durumdaki diğer üniversitelerin yaptıklarından geri kalmama gayreti, belirgin bir eğilim olarak kaydedilebilir.³¹

28 BAK Dayanışma Raporu (21 Mart 2016), <https://barisicinakademisyenler.net/node/141>.

29 Eğitim-Sen, “YÖK Binlerce ÖYP’liyi Mağdur Etmenin Peşinde!” (8 Şubat 2016), <http://egitimsen.org.tr/yok-binlerce-oyplyi-magdur-etmenin-pesinde-yok-kararini-suratle-yargiya-tasiyacagiz/>.

30 Eğitim-Sen’in açtığı dava sonucunda, Danıştay 11 Mayıs 2016’da yürütmeyi durdurma kararı verdi. Ancak benzer bir düzenleme OHAL ilanı sonrasında 674 sayılı KHK ile tekrar yapıldı.

31 “Kurumsal taklit” (*institutional mimicking*) için bkz. Jens Meierhenrich, *The Remnants of the Rechtsstaat: An Ethnography of Nazi Law* (Oxford: Oxford University Press, 2018), s. 192.

İşten çıkarmaların ilk olarak vakıf üniversitelerinde başladığını ve iki ayrı biçimde yapıldığını biliyoruz. (1) İmzacı akademisyenleri ivedilikle işten çıkarmak isteyen üniversiteler, sözleşmeleri tek taraflı olarak feshettiler. Bunu yaparken akademisyenlerin yönetimden izin almadan basına açıklama yaptıkları, isimlerinin yanına çalıştıkları kurumu da yazarak üniversitenin itibarını zedeledikleri, hizmet sözleşmesinden kaynaklanan özen ve sadakat yükümlülüğüne uygun davranmadıkları gibi gerekçeler ileri sürdüler. (2) Diğer bazı vakıf üniversiteleri ise imzacıların sözleşme süresi dolana kadar beklediler ve akabinde sözleşmeleri yenilememek suretiyle imzacıları işten çıkardılar.

Devlet üniversitelerindeki işten çıkarma vakalarında da (KHK ihraçlarına kadar) esas olarak bu ikinci yolun izlendiğini ve ilk vakanın 8 Şubat 2016'da Mersin Üniversitesi'nde yaşandığını kaydedelim. Üç yıllık sözleşme süresi dolan iki yardımcı doçentin sözleşmeleri - yeniden atama için gerekli tüm akademik koşulları karşıladıkları hâlde ve jürinin olumlu görüşüne rağmen - rektörlük kararıyla yenilenmedi. Mersin Üniversitesi bu uygulamayı sonraki aylarda sözleşme süresi dolan tüm imzacı akademisyenler için tekrarladı ve aynı işten çıkarma yöntemi başka bazı devlet üniversiteleri tarafından da izlendi. OHAL döneminde ise bilhassa devlet üniversitelerindeki imzacıların KHK ile ihraç edilmesi başat yöntem hâline geldi. Çeşitli üniversiteler tarafından daha seyrek olarak başvuru olan diğer işten çıkarma yolları şunlardı:

- üniversite yönetim kurulu kararıyla meslekten çıkarma;
- yabancı uyruklu hocaların sözleşmelerinin üniversite tarafından feshedilmesi;
- yabancı uyruklu hocaların çalışma izinlerinin YÖK tarafından iptal edilmesi;
- yurtdışında bulunan imzacı öğretim elemanlarının keyfi olarak geri çağırılması ve gelmedikleri için müstafi sayılması;
- dışarıdan ders veren hocaların derslerinin sonlandırılması.

İşten çıkarma pratiklerine ek olarak, özellikle doktora yeni tamamlamış imzacı akademisyenlerin işe alınmamasını - yani “kara

liste” uygulamasını - da üniversitelerin baskı repertuarındaki bir diğer enstrüman olarak vurgulamak gerek. Bildirinin ikinci imzacılarından Dr. Mehmet Fatih Traş’ın 25 Şubat 2017’deki intiharından sonra ortaya çıkan hikayesi, bu uygulamanın nasıl işlediğini tüm çıplaklığıyla gösteriyordu.³² Mehmet Fatih Traş bildiriye doktora tezini yazarken imzalamış, doktorasını tamamladıktan sonra da Çukurova Üniversitesi’nde sözleşmeli olarak ders vermeye başlamıştı. 15 Aralık 2016 tarihinde “görülen lüzum üzerine” görevine son verildi. İş başvurusu yapmak için Mardin Artuklu Üniversitesi’yle temasa geçti, ancak imzacı olması yüzünden bunun “mümkün olmadığı” yanıtı gayri resmi yollarla kendisine iletildi. İstanbul Aydın Üniversitesi’yle yaptığı iş görüşmesi ilk etapta olumlu sonuçlanmasına rağmen üniversite daha sonra ilgili pozisyonu iptal ederek sözleşme teklifini geri çekti. Dr. Traş intiharından önce yurtdışındaki bir burs için yazdığı başvuru mektubunu “kişiliğimle bütünleşik insani değerlerden feragat etmediğim sürece olağan (öğretim ve araştırma başarımları gibi nesnel ölçütlere dayanan) bir akademik gelecek öngöremiyorum” diye bitiriyordu.

Bezdirme, imza çekmeye veya istifaya zorlama

İşten çıkarmalara koşut olarak hem devlet üniversitelerinde hem de vakıf üniversitelerinde ayrıca imzacı istifaları yaşandı. Bingöl Üniversitesi’nde olanlar, bazı istifaların arka planına - ve üniversite yöneticilerinin özgül baskı pratikleri geliştirme konusunda ne denli “yaratıcı” olabildiklerine - dair dikkat çekici bir örnek teşkil eder. Bingöl Üniversitesi’ndeki tek imzacı olan öğretim üyesine, bildiri nedeniyle zaten bir disiplin soruşturması açılmıştı. Ancak üniversite yönetimi bu soruşturmaya yetinmedi. 14 Aralık 2015 ile 15 Ocak 2016 tarihleri

32 Mehmet Fatih Traş’ın ölümünden sonra ortaya çıkan mektuplar için bkz. “İntihar eden akademisyen hukuksuzluğu mektupla anlatmış”, *Birgün* (26 Şubat 2017), <https://www.birgun.net/haber-detay/intihar-eden-akademisyen-hukuksuzlugu-mektupla-anlatmis-148411.html>; “Bu suça ortak olmayacağız!” metni imzacısı Mehmet Fatih Traş’ın yurtdışı burs başvurusu için yazdığı mektup” (27 Şubat 2017), <https://barisicinakademisyenler.net/node/412>. Ayrıca bkz. Umut Özkırımlı, “How to Liquidate a People? Academic Freedom in Turkey and Beyond”, *Globalizations* 14/6 (2017), s. 851-856.

arasında (yani bildirinin kamuoyuna açıklanmasından önceki yaklaşık bir aylık süreçte) kampüse giriş çıkışları gösteren kamera kayıtları incelenerek, imzacı akademisyenin “mesaiye geç geldiği” günler tespit edildi ve buna istinaden ayrı bir soruşturma daha açıldı. Öğretim üyesinin önceki yıllara ait kamusal beyanları aynı bölümde çalışan bir meslektaş tarafından derlenerek rektörlüğe iletilti. Bu tür idari tacizlere ek olarak bazı öğrenci ve meslektaşlarının tehditlerine de maruz kalan imzacı akademisyen, yaklaşık altı hafta süren bir kolektif bezdirme süreci sonunda güvenlik endişesiyle Türkiye’den ayrıldı ve istifasını yurtdışından gönderdi.³³

Özellikle bildirinin ilk haftasında yaşanan “aşağıdan yukarıya olağanüstü hâl”³⁴ pratiklerine ve bazı imzacıların bu saldırılar akabinde bildiriden imzalarını çekmek zorunda kaldığına daha önce değinmiştik. Ancak imza çekme baskısı sadece saldırgan grupların tehditlerinden kaynaklanmıyordu. Üniversite yönetimleri de bu baskının örgütlenmesinde bilfiil rol oynadılar. Örneğin bildirinin ilk haftasında Akdeniz Üniversitesi’nden bir akademisyenin yazılı açıklama yaparak imzasını çektiği basına yansımıştı; oysa sonraki aylarda söz konusu açıklamanın kişisel beyan değil matbu bir “pişmanlık dilekçesi” olduğu ve aynı üniversitedeki başka akademisyenlerin de bu dilekçeyi imzalamaya zorlandığı ortaya çıktı.³⁵ Bu dilekçeyi imzalamayı reddeden Akdeniz Üniversitesi hocaları OHAL döneminde kanun hükmünde kararnameyle ihraç edildiler.

KHK ihraçları

Baskıda özerklik, imzacı akademisyenlerin OHAL döneminde kanun hükmünde kararnamelerle üniversitelerden ihraç edilmesinde de son derece belirgin bir biçimde karşımıza çıkar. Yukarıda zikrettiğimiz

33 BAK Dayanışma Raporu (21 Mart 2016), <https://barisicinakademisyenler.net/node/141>.

34 Tabirin müellifi Tanıl Bora’dır; *Türkiye’nin Linç Rejimi* (İstanbul: Birikim Yay., 2008), s. 28.

35 “YÖK, ‘barış bildirisi’nden imzasını çeken akademisyenlere ‘pişmanlık dilekçesi’ sundu!”, *T24 Bağımsız İnternet Gazetesi* (20 Mayıs 2016), <http://t24.com.tr/haber/yok-baris-bildirisinden-imzasini-ceken-akademisyenlere-pismanlik-dilekcesi-sundu,341366>.

diğer ihlal pratiklerinde olduğu gibi, KHK yoluyla yapılan ihraçlarda da üniversite yönetimlerinin geniş bir takdir marjına sahip olduklarını ve bunu farklı biçimlerde kullandıklarını görüyoruz. İhraç pratiği açısından üniversiteler arasındaki farklılaşmanın iki ana ekseninde biçimlendiği söylenebilir.

- Birinci eksen, BAK bildirisini imzalamanın tek tek üniversite yönetimleri tarafından ihraç nedeni sayılıp sayılmamasıyla ilgilidir. Çoğu devlet üniversitesi imzacıları ihraç etmiş, ancak bazıları etmemiştir. Buna karşılık vakıf üniversitelerinin çoğu imzacıları ihraç etmemiş, ancak bazıları da etmiştir.
- İkinci eksen ise BAK bildirisinin ihraç nedeni sayıldığı üniversitelerde hangi imzacıların ihraç edildiğiyle ilgilidir. Bazı üniversiteler sadece birinci imzacıları, bazı üniversiteler hem birinci hem ikinci imzacıları, bazı üniversiteler ise birinci ve ikinci imzacıların bir kısmından oluşan karma bir grubu ihraç etmiştir.

Dolayısıyla, imzanın ihraç nedeni sayılıp sayılmayacağı üniversiteden üniversiteye farklılık gösterdiği gibi, şayet ihraç nedeni sayılıyorsa bunun hangi imzacılara uygulanacağı da üniversiteden üniversiteye farklılaşmıştır.

Baskıda özerkliğin tezahürü olan ilginç veya “yaratıcı” uygulamalara, diğer ihlal pratiklerinde olduğu gibi KHK ihraçlarında da rastlıyoruz. Örneğin OHAL öncesinde disiplin soruşturmasını tamamlayan ve imzacılara “uyarı” veya “kınama” gibi nispeten düşük cezalar veren bazı üniversite yönetimleri, OHAL’le birlikte tutum değiştirerek imzacıları ihraç yoluna gitmiştir. Bazı üniversiteler ise sadece çalışmakta olan imzacıları değil, fakat daha önce zaten işten çıkarttığı imzacıları yahut da istifa ederek veya emekli olarak üniversiteden ayrılmış olan akademisyenleri de ihraç listelerine eklemişlerdir. Nihayet, BAK bildirisine imza atmanın farklı üniversitelerde nasıl birbirinden farklı sonuçları olduysa, bildiriden imza çekmenin de farklı üniversitelerde farklı sonuçlara yol açtığını belirtelim. 11 Ocak - 21 Ocak 2016 tarihleri arasında bildiriden imzasını çeken ve dolayısıyla TBMM’ye sunulan listede ismi bulunmayan 75 akademisyenden 15’i OHAL döneminde

toplam 13 üniversiteden (12 devlet, 1 vakıf) ihraç edilmiştir. Toplamda hangi kurumdan kaç imzacı akademisyenin ihraç edildiği Tablo 4'te görülebilir.

TABLO 4: KURUMLARA GÖRE BAK İHRAÇLARI³⁶

Devlet Üniversiteleri	İhraç
Abant İzzet Baysal Üniversitesi	4
Adıyaman Üniversitesi	4
Adnan Menderes Üniversitesi	3
Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi	1
Akdeniz Üniversitesi	8
Anadolu Üniversitesi	23
Ankara Üniversitesi	87
Atatürk Üniversitesi	1
Bartın Üniversitesi	1
Batman Üniversitesi	3
Bingöl Üniversitesi	1
Celal Bayar Üniversitesi	1
Cumhuriyet Üniversitesi	2
Çukurova Üniversitesi	2
Dicle Üniversitesi	23
Dokuz Eylül Üniversitesi	12
Dumlupınar Üniversitesi	1
Düzce Üniversitesi	1
Ege Üniversitesi	10
Erzincan Üniversitesi	1
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi	6
Fırat Üniversitesi	1
Gazi Üniversitesi	3
Gaziantep Üniversitesi	5
Giresun Üniversitesi	3
Hakkari Üniversitesi	2
Harran Üniversitesi	1

36 İmzacıların hangi kurum tarafından ihraç edildiği esas alınmıştır.

TABLO 4: DEVAM

Devlet Üniversiteleri	İhraç
Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi	3
Iğdır Üniversitesi	1
İstanbul Teknik Üniversitesi	2
İstanbul Üniversitesi	5
İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü	4
Kafkas Üniversitesi	1
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi	1
Kastamonu Üniversitesi	1
Kırıkkale Üniversitesi	1
Kocaeli Üniversitesi	19
Mardin Artuklu Üniversitesi	11
Marmara Üniversitesi	24
Mersin Üniversitesi	22
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	6
Munzur Üniversitesi	14
Muş Alparslan Üniversitesi	3
Nevşehir Üniversitesi	1
Niğde Üniversitesi	4
Ondokuz Mayıs Üniversitesi	6
Ordu Üniversitesi	1
Pamukkale Üniversitesi	2
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi	1
Trakya Üniversitesi	1
Türk-Alman Üniversitesi	1
Uludağ Üniversitesi	2
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi	13
Yalova Üniversitesi	3
Yıldız Teknik Üniversitesi	28
Vakıf Üniversiteleri	
Beykent Üniversitesi	2
Doğuş Üniversitesi	2
İstanbul Bilim Üniversitesi	2
İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi	1

TABLO 4: DEVAM

İstanbul Ayvansaray Üniversitesi	1
Bakanlıklar	İhraç
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı	1
Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	1
Milli Eğitim Bakanlığı	3
Sağlık Bakanlığı	2

Kaynak: BAK Dayanışma

Baskıda özerklik ve suçlulaştırma döngüsü

Yukarıda, baskıda özerklik diye tanımladığımız örüntünün analizine başlarken, Ege Üniversitesi yönetim kurulunun disiplin soruşturması açmaya nasıl karar verdiğini aktarmıştık. Şimdi yeniden aynı üniversiteye dönerek, o soruşturmanın nasıl sonuçlandığına daha yakından bakabiliriz. Disiplin soruşturmasını yürüten komisyonun OHAL döneminde hazırladığı nihai rapor mahkeme kayıtlarına girmiş olduğundan, Ege Üniversitesi'ndeki imzacıların ne tür mülahazalarla ihraç edildiklerini biliyoruz.³⁷ Öncelikle, soruşturmanın başında olduğu gibi sonuç raporunda da herhangi bir hukuki suçlama yapılmadığını - daha doğrusu *yapılamadığını* - kaydedelim. Raporda “suç konusu” olarak sadece YÖK yazısının zikredildiğini görüyoruz.

SUC KONUSU _____ :

“Bir grup öğretim elemanının yayınladıkları bildiri ile Devletimizin ülkemizde sürmekte olan teröre karşı mücadelesini katliam ve kıyım olarak nitelendirdiği, Üniversitemiz kadrolarında bulunan ve mezkur bildiriye imzalayan personel hakkında gerekli işlemin başlatılması” belirtilen Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı’nın 13/01/2016 tarihli ve 73112577.61-1555 sayılı yazısı.

SUC TARİHİ _____; 11/01/2016

37 Ege Üniversitesi’nde yürütülen 2192 sayılı soruşturmanın raporu. Prof. Dr. Atilla Silkü, Prof. Dr. Engin Berber, Prof. Dr. Gaye Erel, Prof. Dr. Hikmet Hakan Aydın ve Prof. Dr. İsmet Karaca’dan oluşan soruşturma komisyonunun hazırladığı rapor, İzmir 4. İdare Mahkemesi’nde görülen 2019/535 esas numaralı dava dosyasında yer almaktadır. Raporun tam metni, elinizdeki çalışmanın sonundaki Ek kısmında görülebilir.

Öte yandan, “kanunsuz suç ve ceza olmaz” ilkesinden hareketle, Ege Üniversitesi soruşturma komisyonu üyelerinin YÖK yazısını sanki bir *norm* gibi telakki ettiklerini, hatta kanunda suç olarak tanımlanmayan bir fiili suç olarak tanımlayabilen ve dolayısıyla *kanundan üstün* bir norm olarak gördüklerini söylemek mümkün. Nihayetinde komisyon üyeleri “suç konusu”na işaret etmek üzere mevzuata değil de YÖK yazısına atıfta bulunduklarına göre, böyle düşünmüş olmalıdırlar. Ve şayet böyle düşündülerse, Türkiye’deki *fiili* gerçekliği *doğru* değerlendirdiklerini de teslim etmek durumundayız; zira gerek BAK vakası özelinde, gerekse OHAL dönemindeki sayısız başka uygulamada yasal ve anayasal normlar sistematik olarak hiçe sayılmış, somut durumun keyfiyetine göre idarenin aldığı *kararlar* ve verdiği *talimatlar*, normların yerine geçmiştir. Nitekim bu hukuksuzluk, tedbir devletin esasını teşkil eder. Ege Üniversitesi soruşturma komisyonunun üyeleri, YÖK yazısını kanun yerine koyarak (ve dolayısıyla ister istemez gerçek kanunu hiçe sayarak) söz konusu hukuksuzluğa bilfiil iştirak etmiş, yani tedbir devletin birer amili olarak iş görmüşlerdir.

Soruşturma raporunun bir diğer kritik veçhesi, imzacı akademisyenlerin savunmalarında dile getirdikleri usul itirazlarının komisyon üyeleri tarafından bir tür *suç karinesi* gibi değerlendirilmesi. Raporda, savunmaların esastan ziyade usulle ilgili olduğu belirtildikten sonra, şu tespiti yer verildiğini görüyoruz:

Sonuç olarak komisyonumuzda, ‘Bu Suça İştirak Etmek İstemiyoruz’ başlıklı bildiriye imza etmiş üniversitemiz akademisyenlerinin, 2016 başında, Türkiye’nin devlet olmanın gereği olan terörle mücadelesini hakkıyla değerlendiremedikleri; FETÖ/PDY ile de bağı/bağlantısı giderek belirginleşen terör örgütünü, (bilerek/ bilmeyerek) dökülen kanda taraf ve de pay sahibi yapmaktan alıkoysukları kanaati hasıl olmuştur. (...) *Savunmaların daha ziyade usul temelli yapılmış olması, bakış açımızın yerinde olduğunun ikrarı gibidir (itiraf edilmesidir).*³⁸

38 Ege Üniversitesi 2192 sayılı soruşturma raporu, s. 8 (italikler bize ait).

Usul ilkelerinin önemsizleştirilmesi, görelileştirilmesi ve nihayet topyekun yok sayılması, tedbir devletindeki “hukuk” veya daha doğrusu “anti-hukuk”³⁹ pratiğinin tipik unsurudur. Bunun klasik ifadesini bir Nazi mahkemesinin 1937 tarihli kararında görebiliriz mesela: “Yüksek ihanet vakalarında, *yasal ilkelere bakılmaksızın*, sanığın mutlaka uygun bir cezaya çarptırılması gerekir. Devletin ve milletin korunması, istisnasız bir tarzda uygulandığı takdirde anlamını yitiren biçimsel usul kurallarına uyulmasından çok daha önemlidir.”⁴⁰ Başka bir deyişle, tedbir devleti, usul adaletinin biçimsel ve akılcı ilkeleri hilafına içeriği koşullara ve siyasi iktidarın önceliklerine göre değişen bir “esas”ın gardiyanıdır. Nitekim öyle anlaşıyor ki Ege Üniversitesi soruşturma komisyonu üyeleri de *esasa ilişkin suçtu zaten kendinden menkul saydıkları için* usul itirazlarını ancak suçun ikrarı olarak anlamlandırabilmişlerdir. Oysa bu bakış açısının kendisi, bizzat hukuksuzluğun ikrarıdır.

Altını çizmek istediğimiz - ve KHK ihraçlarını anlamak açısından son derece kritik olduğunu düşündüğümüz - son bir nokta var. Ege Üniversitesi ihraçları özelinde incelediğimiz kurumsal süreç, YÖK ve üniversitelerin yasal dayanaktan bütünüyle yoksun bir biçimde, *normlara değil birbirlerine atıfta bulunarak* yarattıkları bir *suçlulaştırma döngüsüne* işaret eder. YÖK, hangi yasaya göre suç teşkil ettiği belli olmayan - dolayısıyla suç teşkil etmeyen - bir fiille ilgili olarak Ege Üniversitesi’ne (ve elbette diğer üniversitelere) “gerekli işlemin başlatılması” yönünde muğlak bir talimat vermiş; Ege Üniversitesi’nin soruşturma komisyonu herhangi bir hukuki zemin bulamadığı için ancak YÖK yazısına istinaden “suçlama” yapabilmiş ve ardından imzacılar için “kamu

39 Tabir, *Gazete Duvar*’daki yazılarıyla Türkiye’nin mevcut hukuk pratiğini bir “anti-hukuk” olarak irdeleyen Ali Duran Topuz’a ait; özellikle bkz. “Anti-hukuk günlerinde yeni yargı” (4 Kasım 2018), <https://www.gazeteduvar.com.tr/yazarlar/2018/11/04/anti-hukuk-gunlerinde-yeni-yargi/>; “Anti-hukuk günlerinde siyasetin ilgasi” (6 Kasım 2018), <https://www.gazeteduvar.com.tr/yazarlar/2018/11/06/anti-hukuk-gunlerinde-siyasetin-ilgasi/>; “Anti-hukuk günlerinde sivil ölüm yasası” (8 Kasım 2018), <https://www.gazeteduvar.com.tr/yazarlar/2018/11/08/anti-hukuk-gunlerinde-sivil-olum-yasasi/>.

40 Münih Yüksek Eyalet Mahkemesi’nin 12 Ağustos 1937 tarihli kararından akt. Ernst Fraenkel, *The Dual State: A Contribution to the Theory of Dictatorship*, çev. E. A. Shils (New York: Oxford University Press, 1941), s. 52.

görevinden çıkarma” cezası önermiş; nihayet tekrar YÖK, bu sefer özerk Ege Üniversitesi’nin sunduğu soruşturma raporuna istinaden imzacıların üniversiteden ihracını tasdik etmiştir. Tedbir devletin suçlaştırma pratiği, bir fasit daire oluşturur.

6. BAK Davaları: “Türk Milleti adına...”

Barış İçin Akademisyenlere yönelik ceza davaları 5 Aralık 2017 tarihinde başladı.⁴¹ İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından hazırlanan iddianamede akademisyenlerin “Bu suça ortak olmayacağız!” başlıklı bildiriye imzalamak suretiyle Terörle Mücadele Kanunu’nun 7/2. maddesinde düzenlenen “terör örgütü propagandası yapma” suçunu işledikleri ileri sürülüyordu.⁴² Suç isnadına konu olan şey aynı bildiri metni olmasına karşın, savcılık Barış İçin Akademisyenlere toplu dava açmaktan kaçınarak, davaları farklı ağır ceza mahkemelerinde bireysel olarak açmayı tercih etti. İlk etapta yargılanan 150 akademisyene peyderpey yenilerinin eklenmesiyle birlikte dava açılan imzacı sayısı süreç içinde 822’ye ulaştı. Sonuçlanan 204 davanın tamamında imzacı akademisyenler ağır ceza mahkemeleri tarafından “suçlu” bulundular ve 15 ay ile 36 ay arasında değişen sürelerde hapis cezalarına mahkum edildiler. Mahkumiyet kararları ve cezaların dökümü aşağıda Tablo 5’te görülebilir.

41 BAK davaları günlük olarak ve iyi habercilik pratiğiyle Bianet tarafından izlenip kayıt altına alınmıştır. İlgili haberlerin tümüne <http://bianet.org/konu/akademisyen-yargilamalari> adresi üzerinden ulaşılabilir.

42 İmzacılara karşı yürütülen soruşturma ve kovuşturmaları insan hakları hukuku açısından değerlendiren bir analiz için bkz. Altıparmak ve Akdeniz, *Barış İçin Akademisyenler*, s. 101-144. Yargılama süreçlerindeki hak ihlallerine dair genel bir değerlendirme için bkz. TİHV Akademi, “Barış İçin Akademisyenlere Yönelik Yargı Süreçleri”, *İnsan Hakları İçin Akademisyenler*, sayı 3 (Aralık 2018), <http://www.tihvakademi.org/wp-content/uploads/2018/12/BÜLTEN03.2108TR.pdf>. Türk Ceza Hukuku Derneği’nin 22 Temmuz 2019 tarihli bilimsel görüşü için bkz. https://www.tchd.org.tr/wp-content/uploads/2019/07/TCHD_bilimsel_rapor_bu_suca_ortak_olmayacagiz.pdf.

TABLO 5: BAK DAVALARINDA VERİLEN CEZALAR

Ceza	Karar	Kişi Sayısı
15 ay hapis	Hükmün açıklanması geri bırakıldı	138
18 ay hapis	Hükmün açıklanması geri bırakıldı	7
18 ay 22 gün hapis	Hükmün açıklanması geri bırakıldı	1
22 ay 15 gün hapis	Hükmün açıklanması geri bırakıldı	18
15 ay hapis	Ceza infazı ertelendi	3
18 ay hapis	Ceza infazı ertelendi	1
15 ay hapis	Erteleme yapılmadı	5
18 ay hapis	Erteleme yapılmadı	1
25 ay hapis	Erteleme yapılmadı	5
27 ay hapis	Erteleme yapılmadı	17
30 ay hapis	Erteleme yapılmadı	7
36 ay hapis	Erteleme yapılmadı	1
Toplam		204

Kaynak: BAK Dayanışma⁴³

Hükmün açıklanmasının geri bırakılmasını (HAGB)⁴⁴ kabul etmeyerek İstinaf Mahkemesi'ne itiraz başvurusu yapan Prof. Dr. Füsün Üstel hakkındaki mahkumiyet kararı 25 Şubat 2019'da kesinleşti ve Üstel 8 Mayıs 2019'da cezaevine girdi.⁴⁵ Anayasa Mahkemesi (AYM) Genel Kurulu 26 Temmuz 2019'da "Zübeyde Füsün Üstel ve Diğerleri"⁴⁶ başvurusunda ifade özgürlüğünün ihlal edildiğine karar

43 BAK Dayanışma'nın "Barış İçin Akademisyenlere Yönelik Hak İhlalleri" verileri esas alınmıştır: <https://barisicinakademisyenler.net/node/314> (18 Aralık 2019).

44 Ceza Muhakemeleri Kanunu'nun 231. maddesine göre, "hükmün açıklanmasının geri bırakılması, kurulan hükmün sanık hakkında bir hukuki sonuç doğurmamasını ifade eder". Hükmün açıklanmadığından sanık üst mahkemeye itiraz edemez ve 5 yıllık denetim süresi boyunca tekrar suç işlemediği takdirde, açıklanması ertelenen hüküm ortadan kalkar.

45 Prof. Dr. Füsün Üstel'in mahkumiyet ve cezaevi süreci hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. <https://www.frontlinedefenders.org/tr/case/member-academics-peace-zubeyde-fusun-ustel-due-begin-prison-sentence>.

46 Zübeyde Füsün Üstel ve Diğerleri Başvurusu [GK], B. No: 2018/17635, 26 Temmuz

verdi. AYM kararının ardından, birinci derece mahkemeler, devam eden davalarda beraat kararları vermeye ve daha önceki hükümlerini bozarak yeniden yargılama yapmaya başladılar. Bu satırların yazıldığı 18 Aralık 2019 günü itibarıyla, 822 davanın 559'u AYM kararına istinaden beraatle sonuçlanmış ve söz konusu beraatlerin 65'i yeniden yargılama sonucunda gerçekleşmişti. Buna karşılık, daha önce verilen mahkumiyet kararlarından 139'u henüz bozulmamıştı; 124 davada ise yargılama hâlen sürüyordu.

BAK davaları kuşkusuz çok farklı yönleriyle irdelenebilir. Elinizdeki çalışmanın temel ilgileri açısından, bu davalar her şeyden önce *akademisyenlerin* yargılandığı davalardır ve dava konusu olan şey de yargılananların *akademisyen olmak sıfatıyla* kamusal alanda ne söyleyip söyleyemeyecekleridir. İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığınca hazırlanan Barış İçin Akademisyenler iddianamesine baktığımızda, akademisyenlerin ifade özgürlüğünün genel olarak yurttaşların ifade özgürlüğünden *daha dar sınırlara* tabi tutulması gerektiğini savunan bir bakış açısıyla karşılaşıyoruz. İddianamede bu açıdan kritik iki pasaj var.⁴⁷

Birinci pasajda, bildirinin “bilimsel çalışmalar yaptıklarından dolayı toplumda fikirleri dikkate alınan ve akademisyen sıfatını taşıyan kişiler tarafından” imzalanmış olması, “devlet yetkililerinin ister istemez ülkede terör faaliyetlerinin yoğunlaşmasından endişe etmelerine” neden olan özel bir faktör olarak zikrediliyor.⁴⁸ Başka bir deyişle, bildirideki görüşleri başkalarının değil de akademisyenlerin dile getirmiş olması, devlet yetkililerinin özellikle teyakkuza geçmesini haklılaştıran bir

2019. AYM'nin gerekçeli kararı için bkz. <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2018/17635>.

47 İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığının 2018/7799 sayılı iddianame metni esas alınmıştır. BAK davalarının iddianameleri, bildiğimiz kadarıyla, imzacıların soruşturma sırasında verdikleri ifadeler dışındadır.

48 İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı, 2018/7799 sayılı iddianame, s. 6: “Bilimsel çalışmalar yaptıklarından dolayı toplumda fikirleri dikkate alınan ve akademisyen sıfatını taşıyan kişiler tarafından imzalanarak, kamuoyuna duyurulan bildiri ile adı geçen örgütün propagandasının yapılması, devlet yetkililerinin ister istemez ülkede terör faaliyetlerinin yoğunlaşmasından endişe etmelerine neden olmuştur.”

durum olarak kabul ediliyor. İkinci pasajda ise akademisyenlerin “bilim insanı sıfatını taşımalarından dolayı sahip oldukları özel rol gereği” devlete yönelik eleştirilerinde bilhassa dikkatli olmaları gerektiği; sadece “yasalarda belirlenen eleştiri sınırları içerisinde” değil, fakat aynı zamanda “Türkiye Cumhuriyeti’nin haysiyet, şeref, itibar ve haklarına saygı göstererek” konuşmak durumunda oldukları ileri sürülüyor.⁴⁹ Yani akademisyenler söz konusu olduğunda, ifade özgürlüğünün daha dar sınırlara tabi tutulması gerektiği savunuluyor.

BAK davaları boyunca imzacılar ve avukatları, akademisyenlerin *akademisyen olmak bakımından* kamusal alanda sıradan yurttaşlara göre daha kısıtlı bir ifade özgürlüğüne sahip olmaları gerektiğini varsayan bu yaklaşıma ısrarla karşı çıktılar ve akademisyen olarak taşıdıkları kamusal sorumluluğun bir *sakınma sorumluluğu* değil, aksine bir *konuşma sorumluluğu* olduğunu defaaten vurguladılar. Bu minvaldeki çok sayıda beyandan bazılarını kısaca not düşmekle yetinelim:

Bu dönemde yaşanan hak ihlallerine ilişkin, çok sayıda uluslararası ve ulusal kuruluş raporlar yayınlamışlardır. (...) Tüm bu raporlarda yazarları bilip, o görüntüleri izleyip yine de susmak bizim mesleğimiz açısından söz konusu olamazdı. İnsan, bildiklerinden sorumludur.⁵⁰

Pek çok dilde vicdan, bilmek kelimesinden türer, “bilgiden doğan” anlamına gelir. Bir bilim insanı olarak, bu bilginin sorumluluğunun doğal devamı anlamında vicdani bir imzadır bu.⁵¹

49 İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı, 2018/7799 sayılı iddianame, s. 7: “Söz konusu bildiriye imza atan akademisyenler, bilim insanı sıfatını taşımalarından dolayı sahip oldukları özel rol gereği mensup oldukları Türkiye Cumhuriyeti’nin haysiyet, şeref, itibar ve haklarına saygı göstererek yasalarda belirlenen eleştiri sınırları içerisinde tepkilerini dile getirme hakkına sahip oldukları hâlde, bunun aksine onur kırıcı ifadeler içeren, hakikatleri ters yüz ederek ve çarpıtarak sunan bir bildiri metni hazırlamak suretiyle terör örgütü propagandası yapmışlar, suç işlemişlerdir.”

50 “İlkay Yılmaz’ın Beyanı”, *Bianet* (31 Ocak 2018), <http://bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu/193877-ilkay-yilmaz-in-beyani>.

51 “Aslı Odman’ın Beyanı”, *Bianet* (1 Temmuz 2019), <http://bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu/209956-asli-odman-in-beyani>.

Bir parçası olduğum coğrafyada vicdanımı rahatsız eden bir sorun yaşıyorsa bunu kamusal olarak tartışmaya açmak, buna eleştirel olarak yaklaşmak önce bir birey olarak kendime, sonra benimle birlikte yol yürüyen öğrencilerime, ama en çok da kendimi var ettiğim bu topluma karşı sorumluluğumdur. Bu sadece akademisyen olarak hakkım değil, bulunduğum toplumsal konuma layık olmak için görevimdir.⁵²

[Edward Said] “entelektüel kriz çözmez, kriz yaratır” demişti. Peki, nasıl kriz yaratır bir entelektüel? Tabii ki soru sorarak, hakikatin peşinden ısrarla giderek... Yanıtlar kimsenin hoşuna gitmeyecek olsa da, sorularını esirgemez.⁵³

Soru sormak, hakikatin peşinden gitmek, doğru olduğuna inandığı şeyi söylemek... Bunu akademisyen sorumluluğu saymak ve başka türüsünü yapamaz olmak... Barış İçin Akademisyenlerin mahkeme salonlarında tekrar tekrar dile getirdikleri temalar bunlar. Daha önce işaret ettiğimiz bir noktayı, bildiri metninde imzacıların “bu ülkenin araştırmacı ve akademisyenleri” oldukları gerçeğinin özellikle “sessiz kalmama” taahhüdü çerçevesinde vurgulandığını, yani bizzat bildirinin de imzacıların entelektüel kimliği ile konuşma sorumluluğu arasında özsel bir bağ kurduğunu yeniden vurgulamakta fayda var. Dolayısıyla BAK davaları, kuşkusuz bir dizi başka çatışmanın yanı sıra, *akademisyenlerin ifade özgürlüğü* konusunda da iki karşıt perspektifin çatıştığı davalardır.

Bu çatışma, Anayasa Mahkemesi’nin BAK davalarında ifade özgürlüğünün ihlal edildiğine karar vermesiyle, *hukuken* imzacılar lehine sonuçlandı. AYM’nin gerekçeli kararını okuduğumuzda, Mahkeme’nin bildiriye genel olarak ifade özgürlüğünün koruması altında görmekle yetinmediğini, aynı zamanda imzacıların *akademisyen olmalarından kaynaklanan* spesifik gerekçelere de yer verdiğini görüyoruz. Mahkeme

52 “Begüm Başdaş’ın Beyanı”, *Bianet* (6 Mart 2019), <http://bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu/206152-begum-basdas-in-beyani>.

53 “Şebnem Korur Fincancı’nın Esas Hakkındaki Mütalaaya İlişkin Beyanı”, *Bianet* (19 Aralık 2018), <http://bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu/203694-sebnem-korur-fincanci-nin-esas-hakkinda-mutalaaya-iliskin-beyani>.

“Türkiye’de ve dünyada devlet ve toplum hayatına ilişkin her türlü gelişmenin akademisyenlerin ilgi alanında bulunduğu” ve “akademisyenlerin kanaatlerini kamuoyuyla paylaşmasının ifade özgürlüğünün bir parçası olduğu” tespitinden sonra, şu argümanı ayrıca dile getiriyor:

Şüphesiz akademisyenlerin her söylediklerinin mutlak anlamda doğru olduğu iddia edilemez. Bununla beraber birbirlerinden farklı, alternatif bakışların herkes için daha doğru düşünme imkânı sağladığı olgusu, üzerinde uzlaşmış bir gerçektir. Dolayısıyla uzmanlık alanı dışında olsa dahi *akademisyenlerin* herhangi bir vatandaş gibi en kritik ve hassas politik meselelerde en güçlü görüşlere bile karşı çıkabilmesi *diğer kişilerin görüşlerine göre daha etkili olabilir ve bu sebeple de bir toplum ve ülke için hayati derecede önemlidir.*⁵⁴

Başka bir deyişle, akademisyenler tarafından dile getirilen görüşlerin toplum nezdinde daha etkili olabilmesi, AYM’ye göre akademisyenlerin ifade özgürlüğünün sınırlandırılması için değil, aksine özel olarak korunması için bir zemin teşkil etmektedir. Nitekim, gerekçeli kararın ilerleyen kısımlarında bu hususun bir kez daha ve açıkça vurgulandığını kaydedelim: “Bilhassa cezalandırılmaları hâlinde ülkede kamu yararına ilişkin konuların tartışılmasına yönelik katkılarına ciddi şekilde engel oluşturacağı muhakkak olan akademisyenler gibi kişiler güçlü nedenler olmadan cezalandırılmamalıdır”.⁵⁵

Son olarak, AYM kararının bazı üniversite yönetimleri tarafından - utanç verici sayılması gereken - bir tepkiyle karşılandığını ayrıca belirtmek durumundayız. Akademisyenlerin ifade özgürlüğünün “toplum ve ülke için hayati derecede önemli” olduğunu vurgulayan AYM kararına karşı, aralarında İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Yıldız Teknik Üniversitesi ve Dokuz Eylül Üniversitesi’nin de olduğu bir dizi kurumun yöneticileri, “kınama” açıklamaları

54 Zübeyde Füsün Üstel ve Diğerleri Başvurusu, § 112 (italikler bize ait).

55 Zübeyde Füsün Üstel ve Diğerleri Başvurusu, §134.

yayınlamakta beis görmediler.⁵⁶ Bu tür açıklamaların bizzat üniversite yönetimlerince yapılabiliyor olmasının işaret ettiği yalın gerçek şu: Akademisyenlerin ifade özgürlüğü konusundaki çatışma, hukuken Barış İçin Akademisyenler lehine sonuçlanmış olsa da, Türkiye üniversiteleri hâlihazırda özgür kurumlar değillerdir ve akademisyenlerin ifade özgürlüğüne yönelik tehdit ve tahditler öncelikle siyasi iktidarın güdümündeki üniversite yönetimlerinden kaynaklanmaktadır.

56 Üniversitelerin AYM'ye yönelik kınama açıklamaları için bkz. "İÜ Rektörlüğü barış akademisyenlerini hedef aldı", *Haber Sol* (30 Temmuz 2019), <https://haber.sol.org.tr/turkiye/iu-rektorlugu-baris-akademisyenlerini-hedef-aldi-267547>; "Üniversitelerden AYM'nin 'hak ihlali' kararına tepki", *Hürriyet* (2 Ağustos 2019), <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/universitelerden-aymnin-hak-ihlali-kararina-tepki-41292020>; "Üniversite yönetimleri kınama sırasına girdi", *Haber Sol* (3 Ağustos 2019), <https://haber.sol.org.tr/turkiye/aym-karari-universite-yonetimleri-kinama-sirasina-girdi-267857>. YÖK kaynaklarına dayandırılan bir habere göre, üniversite yönetimlerinin AYM'ye karşı kınama açıklamaları yapması YÖK'ün telkin ve talebi sonucunda gerçekleşmişti: "YÖK vazgeçmiyor", *Cumhuriyet* (3 Ağustos 2019), <http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/1518386/yok-vazgecmiyor.html>.

ÜNİVERSİTENİN OLAĞANÜSTÜ HÂLİ

15 Temmuz 2016'daki askeri darbe girişiminin bastırılmasını takiben, Türkiye iki yıl boyunca olağanüstü hâl (OHAL) altında yönetildi. Bu süre zarfında çıkarılan ve yargı denetimine tabi olmayan kanun hükmünde kararname (KHK) ile 15 vakıf üniversitesi kapatıldı, akademik özgürlük ve üniversite özerkliği açısından son derece tahripkar bir dizi yasal düzenleme yapıldı, toplam 6.081 akademisyen “terör örgütleriyle iltisaklı” oldukları iddiasıyla 122 ayrı üniversiteden ihraç edildi. Bunların detaylarını aşağıda göreceğiz.

Fakat kaç kişinin ihraç edildiği kadar önemli, hatta belki daha önemli bir soru da var: OHAL dönemi boyunca Türkiye üniversitelerindeki kaç akademisyen, dünya görüşü, akademik çalışmaları, kamusal beyanları veya ders ortamındaki sözleri yüzünden kendisinin de *ihraç edilebileceğini* düşündü?¹ Kaç akademisyen, öğrencileri ve meslektaşları tarafından iktidar gözüyle izlendiği ve “terörle iltisaklı” sayılabileceği endişesini yaşadı? Kaç akademisyen, böyle bir endişeyle, üniversitede yapmak istediği çalışmaları yapmaktan, derslerde söylemesi gereken şeyleri söylemekten imtina etti? Türkiye elbette akademisyenler üzerindeki siyasal baskının istisna olmadığı bir ülke; nihayetinde üniversite tarihimiz aynı zamanda siyasal tasfiyelerin bir tarihi.² Ne

1 Bu soru, ilk olarak, McCarthy döneminde Chicago Üniversitesi'nin Rektörü tarafından dile getirilmişti: “Mesele kaç profesörün görüşleri nedeniyle işten atıldığı değil, kaçının aynı şeyi kendisinin de maruz kalabileceğini düşündüğü. Bütün hocaların gözü korkmuş durumda.” Akt. Jonathan R. Cole, “Academic Freedom as an Indicator of a Liberal Democracy”, *Globalizations* 14/6 (2017), s. 864.

2 Türkiye üniversite tarihindeki tasfiyeler konusunda bkz. Mete Çetink, *Üniversitede Cadı*

var ki OHAL döneminde Türkiye üniversitelerini topyekûn kuşatan siyasal baskı süreci, sadece yol açtığı kitlesel hak ihlalleri bakımından değil, akademik ortamda yarattığı tahribat bakımından da üniversite tarihimizin en karanlık dönemlerinden birini - belki birincisini - teşkil ediyor.

Türkiye üniversitelerinde yaşananların küresel ölçekte de sıradışı bir nitelik taşıdığını ayrıca belirtelim. *Akademik Ortamın Kapanışı* başlığıyla 2019 başında yayımlanan ve 60'tan fazla ülkede üniversitelere yönelik baskıcı devlet pratiklerini mercek altına alan bir uluslararası rapor, Türkiye'yi (Mısır ve Venezuela ile birlikte) “en aşırı” vakaların yaşandığı üç ülkeden biri olarak takdim ediyor mesela.³ Söz konusu raporun bulgularına göre, bu kategorideki ülkelerde üniversiteler “tehlikeli kurumlar” olarak muamele görüyor ve özerk araştırma/öğrenim merkezleri olarak taşıdıkları “meşruiyet” derin bir biçimde erozyona uğrattılıyor. Buna bağlı olarak şekillenen baskı repertuarı da “akademisyenlerin suçlulaştırılması, ‘casusluk’ veya terörle mücadele yasalarına başvurulması, kampüslerin güvenlikleştirilmesi ve askerileştirilmesi, olumsuzlayıcı kamusal söylemin hükümetler tarafından yaygınlaştırılması ve olağanüstü hâl yasalarının (kötüye) kullanılması” gibi en aşırı pratikleri içeriyor.

Aşağıda ilk olarak Türkiye’de bu baskıcı pratiklerin sponsorluğunu yapan OHAL rejimine ve onun ikili devlet karakterine biraz daha yakından bakacağız. Ardından, sırasıyla, üniversitelerde eşgüdümlenme ve baskıda özerkliğin OHAL sürecinde nasıl işlediğini, kapatılan üniversiteleri, kanun hükmünde kararnamelerle gerçekleştiren akademisyen ihraçlarını ve üniversitelere ilişkin - çoğu yine kanun hükmünde kararnamelerle yapılan - düzenlemeleri mercek altına alacağız.

Ayrı: 1948 DTCT Tasfiyesi ve P. N. Boratav'ın Müdafası (Ankara: Dipnot Yayınları, 2008); Emre Dölen, *Türkiye Üniversitesi Tarihi 5: Özerk Üniversite Dönemi* (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010), s. 119-203; Cenk Yiğiter, *Türkiye’de Akademik Özgürlük ve Üniversite Özerkliği* (Yayımlanmamış doktora tezi: Ankara Üniversitesi Kamu Hukuku Anabilim Dalı, 2012), s. 480-579; İzge Günel, “Cumhuriyet Döneminde Üniversiteden Tasfiyeler”, *Kapitalizmin Kısılcığında Doğa, Toplum ve Bilim: Onur Hamzaoglu Olayı* içinde, der. Cem Terzi, Emel Yuvayapan, Erkin Başer (İstanbul: Yordam Kitap, 2013), s. 121-139.

3 Kirsten Lyer ve Aron Suba, *Closing Academic Space* (International Center for Not-for-Profit Law, 2019), s.12-13, s. 19, <https://www.icnl.org/post/report/closing-academic-space>.

1. OHAL Rejiminin İkili Devlet Karakteri

Resmi olarak iki yıl süren OHAL tecrübesi hakkında sorabileceğimiz pek çok soru var. Ancak ilk soru ve hatta kulağa ne kadar tuhaf gelse de belki en önemli soru şu: *OHAL dönemi gerçekten bir olağanüstü hâl dönemi miydi?* Sorunun yanıtı, elbette, “olağanüstü hâl” derken ne kastettiğimize bağlı. Siyaset ve hukuk kuramcıları, olağanüstü hâlin mahiyeti konusunda muhtelif görüşlere sahip olabilirler ve dolayısıyla onun ne olduğu veya olmadığı sorusuna da farklı biçimlerde yanıt verebilirler. Fakat devlet dediğimiz örgütlü kamu gücü açısından olağanüstü hâlin ne olduğu sorusunun tek bir yanıtı var, ki o yanıt da OHAL ilan edilirken zaten Anayasa’da verili durumdaydı. Olağanüstü hâlin anayasal mahiyetine dair üç noktanın altını hızla çizebiliriz:

- Anayasa’nın 119. ve 120. maddeleri olağanüstü hâli sebep unsurları bakımından tarif ederek, “tabii afet ve ağır ekonomik bunalım” yahut da “şiddet olaylarının yaygınlaşması ve kamu düzeninin ciddi şekilde bozulması” yüzünden başvurulabilecek geçici bir “yönetim usulü” olarak tanımlıyordu.
- 121. madde, hükümete “olağanüstü hâlin gerekli kıldığı konularda” kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi veriyor, “temel hak ve hürriyetlerin nasıl sınırlanacağı veya nasıl durdurulacağı” hususunda ise Anayasa’nın 15. maddesine atıfta bulunuyordu.
- 15. madde ise “savaş, seferberlik, sıkıyönetim veya olağanüstü hâllerde” dahi *yapılamayacak* şeyleri açıkça sıralıyordu: “Kişinin yaşama hakkına, maddî ve manevî varlığının bütünlüğüne dokunulamaz; kimse din, vicdan, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz ve bunlardan dolayı suçlanamaz; suç ve cezalar geçmişe yürütülemez; suçluluğu mahkeme kararı ile saptanıncaya kadar kimse suçlu sayılamaz”.⁴

4 Zikredilen maddeler OHAL ilanı sırasında yürürlükteki Anayasa metnine aittir. Bizzat OHAL döneminde yapılan plebisiter anayasa değişikliğiyle (birçok başka maddenin yanı sıra) 119. madde değiştirilmiş, 120. ve 121. maddeler ise içerikleri kısmen 119. maddeye taşınarak ilga edilmiştir.

Anayasa'nın çizdiği bu çerçeve açısından baktığımızda, yaşadığımız OHAL tecrübesi anayasal anlamda bir “olağanüstü hâl” değildir. Zira kamu gücünü elinde tutan makamlar, OHAL ilanının yürürlükte olduğu ve üçer aylık dönemlerle yenilendiği iki uzun yıl boyunca, Anayasa'nın *belirli sınırlar çerçevesinde* kendilerine tanıdığı olağanüstü hâl yetkilerini kullanmakla yetinmemişler; aksine alenen ve taammüden söz konusu sınırların dışına çıkan, dolayısıyla *anayasal zemini ve tanımını olmayan* bir yönetim biçimi tesis etmişlerdir. Bu yönetim biçiminin hukuken tanımsız olması, siyaset kuramı açısından da tanımsız olduğu anlamına gelmiyor elbette. Olağanüstü hâl adı altında yapılandırılan rejim, bu çalışmanın 2. Bölüm'ünde ayrıntılı olarak gördüğümüz anlamıyla bir *ikili devlet* rejimidir: Bir yanda kendini hukukla bağlı saymayan bir *tedbir devletinden*, diğer yanda ise tedbir devletinin müdahil olmadığı konularda işleri iyi kötü mevcut kanunlar uyarınca yürüten bir *norm devletinden* oluşur.

15 Temmuz öncesindeki *fiili* uygulamalardan farklı olarak, OHAL döneminde tedbir devletinin ana enstrümanı kanun hükmünde kararnameler olmuştur. 23 Temmuz 2016'da yayımlanan 667 sayılı ilk KHK, bu açıdan paradigmatic diyebileceğimiz bir önem taşır. Bu “master” KHK'nin temel özelliği, Anayasa'ya aykırı OHAL işlemlerinin hangi usul ve esaslar çerçevesinde yapılacağını hükme bağlaması, tabiri caizse tedbir devletinin *kendi anayasası* olarak iş görecektir bir yol haritası çıkarmasıdır. Örneğin, söz konusu KHK'nin 3. ve 4. maddeleri, “Terör örgütlerine veya Milli Güvenlik Kurulunca Devletin milli güvenliğine karşı faaliyette bulunduğu karar verilen yapı, oluşum veya gruplara üyeliği, mensubiyeti veya iltisakı yahut bunlarla irtibatı olduğu değerlendirilen” kamu personelinin, herhangi bir adil yargılama süreci olmaksızın doğrudan kamu görevinden çıkarılmasını düzenler. Bunun anlamı, Anayasa'nın hiçbir koşulda sınırlandırılmaz haklar arasında saydığı *masumiyet karinesinin* artık geçerli olmamasıdır.

667 sayılı KHK'nin yayımlanmasından hemen sonra, Kerem Altıparmak bunun neden “bir olağanüstü hâl KHK'si olmadığı”nı sarih bir biçimde açıklamıştı:

F-16 pilotlarının bir kez daha Başkenti bombalama riskine karşı, hele bir yargılansınlar uçakları ondan sonra altlarından alırlar diyemezsiniz doğal olarak. Ama bu olasılık, olağanüstü hâlde nereye kadar gidebileceğinizin de sınırını gösteriyor. Olağanüstü hâlde sadece olağan yollarla bertaraf edemeyeceğiniz tehlikeleri önleyecek acil önlemleri alabilirsiniz, bunun ötesine geçerseniz artık hukuk devletinden falan bahsedilemez. (...) Olağanüstü hâl düzenlemesi, olağan hukuku geri dönülemez bir şekilde değiştirirse olağanüstü hâl düzenlemesi olmaz, tamamen bir hukuksuzluk düzenlemesi hâline gelir. Bunun bir de onbinlerce kişiye yapılacağını düşünecek olursanız, durumun vahameti daha açık görülür.⁵

Olağanüstü hâl sebebine bağlı olarak, özgül pozisyonları (asker, polis vs. olmaları) itibarıyla acil risk oluşturduğu “değerlendirilen” kamu görevlilerinin idari makamlarca açığa alınması bir şeydir; ilkokul öğretmeninden posta memuruna, üniversite hocasından sağlık personeline her tür kamu çalışanının hiçbir yargılama olmaksızın terör suçlarıyla ilişkilendirilmesi ve ömür boyu kamu görevinden men edilmesi bambaşka bir şeydir. Birincisi hukuk rejimi içinde gerçekleştirilen geçici bir işlemdir; kişiler *hak taşıyıcısı* olarak tanınmaya devam ederler, yargılanırlar, mahkemeler eliyle suçlu veya suçsuz bulunurlar. Oysa ikincisi, Anayasa’nın 15. maddesinde hiçbir biçimde kısıtlanamayacağı öngörülen temel hakların artık geçerli olmaması, dolayısıyla kişilerin hak taşıyıcısı olmaktan çıkarıldığı bir *sivil ölüm* sahasının yaratılması anlamına gelir. Diğer bir ifadeyle, hukuk devletinde tedbir kararlarının sınırını normlar çizer; oysa ikili devlette hukuk normlarının geçerlilik sahasını tedbir kararları tayin eder. Aradaki farkın esası şu retorik soruda saklı: “Bir gün, ‘ekli listede yer alan kişiler, bir yıl hapis cezasıyla cezalandırılmıştır’ diyen bir KHK çıkarsa ne yapacağız?”⁶ Nitekim, 667

5 Kerem Altıparmak, “Bu Bir Olağanüstü Hâl KHK’si Değildir”, *Bianet* (25 Temmuz 2016), <http://bianet.org/bianet/hukuk/177136-bu-bir-olaganustu-hal-khk-si-degidir>.

6 Kemal Gözler, “15 Temmuz Kararnameleri: Olağanüstü Hâl Kanun Hükmünde Kararnamelerinin Hukuki Rejiminin İfsadı Hakkında Bir İnceleme” (17 Şubat 2017), s. 16, <http://www.anayasa.gen.tr/15-temmuz-kararnameleri.pdf>. İçerik bakımından benzer ama üslup bakımından çok daha ironik bir “düşünce deneyi” için bkz. Murat Sevinç, “Her gün 16.20’de, tek ayak üzerinde duracaktı...”, *Gazete Duvar* (28 Ağustos 2018), <https://>

sayılı KHK'yi takiben çıkarılan kararnamelerle yaklaşık 133.000⁷ kamu görevlisinin hiçbir mahkeme kararı olmadan sadece isimleri KHK'lerin ekli listelerine yazılarak terör suçlarıyla ilişkilendirilmesine ve kamu görevinden ihraç edilmesine, yani masumiyet karinesine aykırı olarak suçlu sayılıp cezalandırılmasına hep birlikte tanık olduk.

Anayasa'nın 121. maddesi uyarınca, hükümetin ancak "olağanüstü hâlin gerekli kıldığı konularda" kanun hükmünde kararname çıkartma yetkisine sahip olduğunu az önce belirtmiştik. Ne var ki OHAL dönemi boyunca KHK'ler, bir sivil ölüm sahası yaratmanın yanı sıra, olağanüstü hâl ilanıyla tamamen ilgisiz pek çok farklı konuda kalıcı düzenlemeler yapmak, dolayısıyla olağan yasama sürecini devre dışı bırakmak veya başka bir deyişle yasama yetkisini gasp etmek için de kullanıldı.⁸ Örneğin 676 sayılı KHK'nin 85. maddesi ile üniversitelerde rektörlük seçimleri kaldırıldı ve rektörün doğrudan Cumhurbaşkanınca atanması hükme bağlandı; örneğin 680 sayılı KHK'nin 77. maddesi ile at yarışı düzenleme ve müşterek bahis oynatma lisansları Varlık Fonu'na devredildi; örneğin 687 sayılı KHK'nin 2. maddesi ile yolcu ve eşya taşıyan araçların kış lastiği kullanmaları zorunlu hâle getirildi. Bunlar, yüzlerce örnekten sadece birkaçı.⁹ Her biri Resmi Gazete'de Cumhurbaşkanı ve hükümet üyelerinin imzasıyla yayımlanarak yürürlüğe giren bu ve benzeri düzenlemeler, "Olağanüstü Hâl Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname" başlığı altında

www.gazeteduvar.com.tr/yazarlar/2018/08/28/her-gun-16-20de-tek-ayak-uzerinde-duracakti/.

- 7 İHOP, "Olağanüstü Hâl Uygulamaları Güncelleştirilmiş Durum Raporu" (17 Nisan 2018), <https://www.ihop.org.tr/?p=6596>; Onur Erem, "OHAL Sona Erdi: İki Yıllık Sürecin Bilançosu", *BBC Türkçe* (19 Temmuz 2018), <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-44799489>.
- 8 Kerem Altıparmak, Dinçer Demirkent, Murat Sevinç, "Atipik KHK'ler ve Daimi Hukuksuzluk: Artık Yasaları İdare mi İptal Edecek?", İHOP Olağanüstü Hâl ve Uygulamaları Bilgi Notu (8 Mart 2018), http://www.ihop.org.tr/wp-content/uploads/2018/03/Atipik_OHAL_-KHKleri-1.pdf.
- 9 KHK'ler yoluyla yapılan 1000'den fazla mevzuat değişikliğinin kapsayıcı dökümü için bkz. İsmet Akça ve diğerleri, *Olağanlaşan OHAL: KHK'ların Yasal Mevzuat Üzerindeki Etkileri* (Ocak 2018), https://tr.boell.org/sites/default/files/ohal_rapor_web.pdf.

yer alıyordu. Şayet kendi sağduyumuzu yeterli saymayıp Türk Dil Kurumu sözlüğüne bakacak olursak, “yalan” kelimesinin sözlükte “doğru olmayan, gerçeğe uymayan söz” diye tanımlandığını görürüz. Ve şayet bu tanımları esas alacak olursak, yukarıdaki düzenlemeleri ve çok sayıdaki benzerlerini “olağanüstü hâl kapsamında” diye vasıflandıran, yani “olağanüstü hâlin gerekli kıldığı konularda” yapılmış gibi takdim eden hükümetin, iki yıl boyunca Resmi Gazete aracılığıyla tüm yurttaşlara alenen yalan söylediği sonucuna varabiliriz.

Ancak hemen belirtelim ki hükümetin yoğun ve sistematik bir biçimde yalan söylemesinden daha önemli olan şey, Anayasa Mahkemesi’nin (AYM) önceki içtihatından ayrılarak, bu aleni yalanı *bukukun denetlenemez* addetmesidir. AYM’nin 10 Ocak 1991 tarihli kararla tesis ettiği ve sonrasında da sürdürdüğü içtihatı, bir metnin gerçekten “olağanüstü hâl kanun hükmünde kararnamesi” olabilmesi, dolayısıyla yargısal denetimden azade tutulabilmesi için *konu, yer ve süre* ölçütleri bakımından olağanüstü hâl gerekçesiyle kaim olması gerektiğini vurgular. Mahkemenin önceki içtihatına göre “olağanüstü hâlin gerekli kılmadığı konuların olağanüstü hâl KHK’leriyle düzenlenmesi olanaksızdır” ve “olağanüstü hâlin gerekli kıldığı konular, olağanüstü hâlin neden ve amaç öğeleriyle sınırlıdır” - bunun sonucu olarak da:

Anayasa Mahkemesi, denetlenmesi istenilen metine verilen adla kendisini bağlı sayamaz. Bu nedenle, Anayasa Mahkemesi “olağanüstü hâl KHK’si” adı altında yapılan düzenlemelerin Anayasa’nın öngördüğü ve Anayasa’ya uygunluk denetimine bağlı tutmadığı gerçekten bir “olağanüstü hâl KHK’si” niteliğinde olup olmadıklarını incelemek ve bu nitelikte görmediği düzenlemeler yönünden Anayasa’ya uygunluk denetimi yapmak zorundadır.¹⁰

Ne var ki AYM, 12 Ekim 2016 tarihli kararıyla bu içtihatı terk etmiş; felsefecilerin *yanlış ikilem* diye adlandırdığı bir akıl yürütmeyle, “olağanüstü hâl KHK’si” şeklinde yapılan düzenlemelerin gerçekten olağanüstü hâl KHK’si niteliğinde olup olmadığını belirlemek için”

10 E.1990/25, K.1991/1, 10 Ocak 1991.

yapılacak incelemenin “esas bakımından Anayasa’ya uygunluk denetimi” teşkil edeceği, oysa Anayasa’nın 148. maddesi gereği “olağanüstü dönem KHK’larının herhangi bir ad altında yargısal denetime tabi tutulamayacağı” sonucuna varmıştır.¹¹ Bu kararın uygulamadaki sonucu, hükümetin olağanüstü hâl KHK’si adıyla çıkardığı bir metnin içine potansiyel olarak *her şeyin* yazılabilmesi ve bunun yeryüzünde hiçbir mahkeme tarafından denetlenemez olmasıdır. Nitekim hükümet de AYM’nin verdiği bu açık çeki sonuna kadar kullanarak OHAL gerekçesiyle hiçbir ilgisi olmayan yüzlerce konuyu olağanüstü hâl KHK’leriyle düzenleme yoluna gitmiştir. Mahkemelerin denetim yetkilerinden gönüllü olarak feragat etmeleri, ikili devlet formasyonunun kritik veçhelerinden biridir.

2. Üniversitelerin Tedbir Devletiyle Eşgüdümleşmesi

Elinizdeki çalışmanın önceki sayfalarında, akademik ortamın tahribatına yol açan süreci, üniversitelerin tedbir devletiyle *eşgüdümledikleri* ve böylece kendi kurumsal pratikleri bakımından *baskıda özerk* hâle geldikleri bir süreç olarak tanımladık (2. Bölüm). Ve ardından bu kurumsal örüntünün Barış İçin Akademisyenler vakasında nasıl tezahür ettiğini ayrıntılarıyla inceledik (3. Bölüm). Tekrarlamak pahasına da olsa kısaca hatırlatmak gerekirse, burada kullandığımız anlamıyla “eşgüdümleme”, tek tek üniversitelerin tedbir devletine adapte olmalarını, yani onunla aynı minvalde hareket edecek şekilde konumlanmalarını veya hizalanmalarını ifade eder. Başka bir deyişle, akademik işlevlerinin yanı sıra ve gerektiğinde bu işlevler hilafına birer tedbir aygıtı olarak çalışabilmeleri olgusunu anlatır.¹² “Baskıda özerklik” ise akademik ve hukuksal normlarla değil siyasal tedbir mantığı uyarınca hareket eden üniversite yönetimlerinin, ihlalcı pratiklerin icrasında geniş bir takdir

11 E.2016/166, K.2016/159, 12 Ekim 2016.

12 Bu bakımdan, Nazi Almanyası’ndaki adıyla “aynı güç hattına bağlanmak” anlamına gelen *Gleichschaltung* deneyimine benzer bir süreçten söz ediyoruz. Bu noktaya daha önce BAK vakası vesilesiyle de değinmiştik (3. Bölüm, dn. 11). 1933 sonrasında Alman üniversitelerinin dönüşümü hakkında bkz. Edward Y. Hartshorne, *The German Universities and National Socialism* (Cambridge: Harvard University Press, 1937).

marjına sahip olmaları anlamına gelir. Üniversitelerin eşgüdümlemeleri ve baskıda özerkleşmeleri, ikili devlet rejiminin sistematik olarak ürettiği bir örüntüdür, zira akademik ve hukuksal normlar dışında hareket edecek şekilde konumlanan üniversite yönetimleri, bir yandan *siyasi iradenin işaretlerini izlemek ve yorumlamak*, diğer yandan da kime, neyi, nasıl yapacaklarını *kendileri takdir etmek* durumundadır. Ancak üniversite yönetimlerinin bu zorlu görevde yalnız olmadıklarını da hemen ekleyelim: Siyasi iradenin hukuksuz beklentileri ile üniversitelerin kurumsal pratikleri arasındaki uyumun sağlanmasına Yükseköğretim Kurulu (YÖK) nezaret eder. Şimdi YÖK'ün bu rolü nasıl oynadığına ve eşgüdümleme ile baskıda özerkliğin OHAL döneminde nasıl işlediğine biraz daha yakından bakacağız.

15 Temmuz 2016 gecesi yaşanan darbe girişiminin akabinde, YÖK tüm rektörleri acilen toplantıya çağırıldı. 18 Temmuz Pazartesi günü gerçekleştirilen toplantının gündemi şöyle tarif edilmişti: “YÖK Başkanı Saraç başkanlığında düzenlenecek olan toplantıda öncelikle millet iradesine ve demokrasiye yönelik düzenlenen darbe girişimi görüşülerek paralel devlet yapılanmasına ilişkin yükseköğretim kurumlarında şimdiye kadar alınan önlemler ve kararlar masaya yatırılacak, akademik camiamızın bu yapıdan tamamen temizlenmesi için atılacak yeni adımlar etraflıca görülecektir”.¹³ Toplantıdan hemen sonra Türkiye üniversitelerindeki tüm dekanlar istifaya davet edildi. 1.176'sı devlet üniversitelerinden, 401'i vakıf üniversitelerinden olmak üzere toplam 1.577 dekan 20 Temmuz itibarıyla istifalarını sundular.¹⁴ Aynı günlerde YÖK bünyesinde gerçekleştirilen diğer eşgüdüm faaliyetlerini ise bizzat YÖK'ün hazırladığı *15 Temmuz ve Türk Yükseköğretimi* adlı kitaptan öğreniyoruz.¹⁵ Burada söylenenlere göre:

13 “YÖK'ten ‘Akademik Camiayı Temizleme’ Çağrısı”, *Bianet* (18 Temmuz 2016), <http://bianet.org/bianet/toplum/176833-yok-ten-akademik-camiayi-temizleme-cagrisi>.

14 “Tüm Dekanlar İstifasını Verdi”, *Bianet* (20 Temmuz 2016), <http://bianet.org/bianet/toplum/176961-yok-tum-dekanlar-istifasini-verdi>.

15 YÖK, *15 Temmuz ve Türk Yükseköğretimi* (Ankara: Yükseköğretim Kurulu Yay., 2018), https://www.yok.gov.tr/Documents/Yayinlar/Yayinlarimiz/15_Temmuz_kitabi_.pdf. Aşağıda parantez içinde verilen sayfa numaraları bu yayına atıfta bulunmaktadır.

- “Kurulumuz [YÖK] bu süreçte Devletimizin stratejik kurum ve kuruluşları ile koordineli ve uyumlu bir şekilde çalışmış; bütün kurum ve kuruluşlarla birlikte belirlenen stratejilere bağlı kalarak etkin koordinasyon sağlamış; bu doğrultuda üniversitemizi yönlendirmiştir.” (s. 16)
- “FETÖ/PDY terör örgütü ile ilgili olarak üniversitelerde bir durum değerlendirmesi raporu hazırlanarak YÖK’e gönderilmesi istenmiştir.” (s. 16)
- “20 Temmuz 2016’da devletimizin güvenlik kurumlarıyla irtibata geçilerek bu terör örgütü mensuplarının tespiti süreci başlatılmıştır. 21 Temmuz’da da aynı amaçla Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu Başkanlığına yazı gönderilerek varsa üniversitelerdeki FETÖ/PDY yapısı ile ilgili olan kişilerin bilgilerinin Başkanlığımıza iletilmesi istenilmiştir.” (s. 16)
- “23 Temmuz 2016’da dağıtımli bir yazıyla akademik ve idari personelle ilgili inceleme ve soruşturmaların rektörlükler tarafından ildeki ilgili kurum ve kuruluşlar (valilik, emniyet müdürlüğü ve diğer adli birimler) ile işbirliği içerisinde yürütülmesi hususu duyurulmuştur.” (s. 16)

Öte yandan, aynı faaliyet raporunun devamında, ilk cümlesi vurgulu harflerle yazılmış şöyle bir pasajın bulunduğunu da hemen belirtelim: *“Akademisyen ve idari personel hakkındaki soruşturmalar üniversitelerin yetkili kurulları tarafından yürütülmüştür. Üniversitemizin hukuki açıdan müstakil özerk yapılar olması bir tarafa bu sürecin üniversiteler tarafından yürütülmesi, işlemlerdeki hata payını azaltıcı en önemli faktör olmuştur.”* (s. 17) Dolayısıyla YÖK’ün 15 Temmuz kitabında ikili bir anlatıyla karşı karşıyayız. Hem akademisyenlere yönelik OHAL operasyonları çerçevesinde tüm üniversitelerin bizzat YÖK tarafından nasıl koordine edildiğini ve tedbir devletin kurumsal amilleriyle nasıl eşgüdümlediğini, hem de üniversitelerin “hukuki açıdan müstakil” olduklarını, nitekim 15 Temmuz sonrasında da “özerk yapılar” olarak hareket ettiklerini ve gerek akademik gerekse idari personel hakkındaki işlemleri kendi “yetkili kurulları” eliyle yürüttüklerini okuyoruz.

Eşgüdümleme ve özerkliği, tabiyet ve ehliyeti bir arada takdim eden bu anlatıyı nasıl yorumlamalıyız?

Ülkenin tüm üniversitelerinde toplam 1.577 dekanın merkezi olarak alınmış bir kararla istifa ettirildiği koşullarda YÖK'ün üniversitelerden “özerk yapılar” olarak bahsedebilmesini Türkiye'deki mutad devlet sizinmin bir ifadesi olarak görmek mümkün elbette. Yanı sıra, binlerce akademisyene karşı işlenen hukuksuzlukların sorumluluğunu üstlenmekten kaçınmaya, ileride doğabilecek hukuki sorumluluğun YÖK'e değil tek tek üniversitelere ait olduğunu vurgulamaya yönelik hesapçı bir konumlanışın ifadesi olarak görmek de mümkün. Ancak çok daha önemlisi şu: YÖK'ün ikili anlatısı - sizinmi ve hesapçılığı dışlamayan, ama onlardan ibaret olmayan bir şekilde - ikili devletteki kuşatıcı kurumsal gerçekliğin bir yansımasıdır aynı zamanda. Üniversiteler gerçekten de hem YÖK tarafından koordine edilmiş, tedbir devletin siyasi iradesiyle eşgüdümlemiş ve kendi bünyelerindeki akademisyenlerin hukuku hilafına polis ve istihbarat birimleriyle işbirliği yapmak üzere yönlendirilmişlerdir; hem de OHAL işlemlerini yürütürken kendi inisiyatiflerini kullanmakla ve “özerk yapılar” olarak kime, neyi, nasıl yapacaklarına karar vermekle “yetkili” kılınmışlardır.

Bu durumun Türkiye üniversite sistemi açısından beraberinde getirdiği *yeniliği* vurgulamakta fayda var. Normal olarak Türkiye'de herhangi bir üniversitenin, örneğin bir akademisyeni işe almak yahut da yeni bir yüksek lisans programı açmak gibi sıradan akademik işlemler için bile YÖK'le sayısız yazışma yapması ve onay alması gerekir. *Bürokratik merkeziyetçilik* olarak tanımlayabileceğimiz bu işleyiş, elbette üniversite özerkliğinin evrensel içeriğine aykırıdır, ama 12 Eylül 1980 darbesi sonrasında inşa edilen ve merkezinde YÖK'ün bulunduğu Türkiye üniversite sisteminin de olağan işleyişidir. Bu olağan işleyiş, olağan konularda bugün de sürüyor. Buna karşılık, OHAL rejiminin üniversitelerdeki tedbir devleti pratikleri, bürokratik merkeziyetçilikten farklı bir kurumsal örüntüye işaret eder. Tedbir devletiyle eşgüdümlemiş üniversite yöneticileri, bürokratik denetim mekanizmalarından azade hareket ederek siyasi iradenin işaretlerini hayata geçirme konusunda serbest bırakılmışlardır. Böylelikle, basitçe bir kadro ilanı vermek için

dahi YÖK'ten onay almak zorunda olan Türkiye üniversiteleri, yüzlerce akademisyeni “terör örgütleriyle iltisaklı” sayarak bir çırpıda ihraç edebilmek bakımından tam anlamıyla “özerk” hâle gelmiştir.

İlgili kurumsal aktörlerin OHAL dönemi boyunca kamuoyuna yaptıkları nadir ama kritik açıklamalar, bu genel tabloyu tasdik ediyor. Örneğin YÖK Basın Müşaviri Şener Aslan, 8 Şubat 2017'de BBC Türkçe'nin sorularına yanıt verirken akademisyen ihraçlarına ilişkin inisiyatifin üniversitelerde olduğunu şu sözlerle dile getirdi:

Üniversitelerdeki terör örgütlerine yönelik bu tip soruşturmaları üniversiteler yapıyor. KHK'larda gördüğümüz A üniversitesinden B profesörünü üniversiteler belirliyor. İlk önce bunların incelemesini, daha sonra soruşturmasını, soruşturma sonrasında açığa alma, görevden uzaklaştırma ve daha sonra da ihraç talebini üniversiteler yapıyor. Biz YÖK olarak bu işlemleri üniversitelerin yapması şeklinde de bir karar aldık, çünkü onları en iyi üniversiteler tanıyor. Bir hocaya ilişkin bir iddia geldiğinde biz onu önce bilemeyiz. Belgeye dayanması lazım, ama onun dışında tanımak ve bilmek de lazım o kişileri. O yüzden biz YÖK olarak bütün bu safhaların üniversitelerde başlatılıp üniversitelerde bitmesi kararı aldık ve o şekilde devam ediyor.¹⁶

YÖK Basın Müşaviri, aynı açıklamanın devamında, üniversitelerdeki sürecin adil işleyip işlemediğini YÖK'ün nasıl kontrol ettiği sorusuna ise şöyle yanıt veriyordu: “Hayır, biz neden bu aşamaların nasıl işlediğini takip edelim ki? Hem ‘Üniversitelere dokunmayın, YÖK üniversiteleri özgür bıraksın diyorlar, hem de YÖK neden üniversiteleri denetlemiyor’ diyorsunuz. Bu tamamen üniversitelerde yürütülen bir süreç.”

Yukarıdaki açıklamadan yaklaşık iki hafta sonra, Marmara Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Mehmet Emin Arat da bir açıklama yaparak kanun hükmünde kararnamelerle üniversiteden ihraç edilen isimlerin belirlenmesinde inisiyatifin kendilerinde olduğunu doğruladı. Rektörün açıklamasına göre, Marmara Üniversitesi'nde biri Barış İçin

16 “YÖK: İhraçlarda inisiyatif üniversitelerde”, *BBC Türkçe* (8 Şubat 2017), <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-38906141>.

Akademisyenler bildirisiyle, diğeri ise Fethullah Gülen yapılanmasıyla ilgili olmak üzere iki ayrı komisyon oluşturulmuş ve bu komisyonlar şöyle çalışmıştı:

Marmara Üniversitesi olarak imzacı olan arkadaşları listeden seçtik. Yani isim belirlemek için özel bir çaba gösterilmedi. Listede adları açıkça var zaten. Bu kişiler için hepsi hukuk profesörlerinden oluşan beş kişilik bir soruşturma kurulu oluşturduk. İmzacıların savunmaları alındı. Kurulun yaptığı soruşturma sonucu karar verildi ve biz de isimleri YÖK'e ilettik. (...) FETÖ'den dolayı ihraç edilenler için de yine hukukçulardan oluşan farklı bir komisyon kurulmuştu. Bu ihraçlarda kriterler, Bylock kullanımı, Bank Asya havaleleri, cemaatin şirketleriyle bağlantısı olma, cemaatin okullarına çocuklarını gönderme gibi objektif kriterlerdi. Akademisyelere ait bu bilgiler ilgili istihbarat birimlerinden bize aktarıldı.¹⁷

Sonuç olarak, bizzat kurumsal aktörlerin açıklamalarından anlıyoruz ki YÖK üniversiteler ile istihbarat birimleri arasındaki koordinasyonu sağlayarak üniversiteleri tedbir devletinin beklentileri doğrultusunda hareket etmeye yönlendirmiş, üniversiteler de rektörlerin takdiri uyarınca ve kendi bünyelerindeki komisyonlar vasıtasıyla ihraç listeleri oluşturarak yine YÖK'e göndermişlerdir. Tipik bir ikili devlet örüntüsü oluşturan bu döngü, ihlalcı pratiklerin hukuki biçimlerle harmanlanması ("soruşturma", "yetkili kurullar", "objektif kriterler") ve böylece hukuksuzluğun anonimleştirilmesi temelinde işler. Üniversitelerdeki eşgüdümleme ve baskıda özerklik döngüsünün yarattığı belirsizlik ve öngörülemezliği, korkuyu, güvensizlik iklimini ve elbette tüm bunların akademideki tesirlerini elinizdeki çalışmanın Sonuç bölümünde tartışacağız. Ancak daha önce, akademik ortamı doğrudan etkileyen KHK işlemlerinin kapsayıcı bir dökümünü sunmak ve böylece OHAL dönemindeki akademik tahribatın resmi sicilini kaydetmek istiyoruz. Bu amaçla, aşağıda sırasıyla, kapatılan vakıf üniversitelerini, akademisyen

17 "Akademisyenleri ihraç eden üniversitelerin rektörleri anlatıyor", *BBC Türkçe* (23 Şubat 2017), <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-39055854>.

ihraçlarını ve üniversitelere ilişkin KHK düzenlemelerini merccek altına alıyoruz.

3. Kapatılan Vakıf Üniversiteleri

Olağanüstü hâl ilanını takiben 23 Temmuz 2016'da çıkarılan 667 sayılı ilk KHK ile Türkiye'deki vakıf üniversitelerinden 15'i kapatıldı ve tüm mal varlıklarına el kondu. Söz konusu KHK'nin ilgili maddelerinde:

- Bu üniversiteler “milli güvenliğe tehdit oluşturduğu tespit edilen Fethullahçı Terör Örgütüne (FETÖ/PDY) aidiyeti, iltisakı veya irtibatı belirlenen” kurumlar olarak tanımlanıyordu (md. 2/1);
- tüm mal varlıklarının Vakıflar Genel Müdürlüğü ile Hazineye “bedelsiz olarak devredilmiş” sayılacağı hükme bağlanıyordu (md. 2/2);
- bu üniversitelerde kayıtlı bulunan öğrencilerin YÖK tarafından düzenlenecek usul ve esaslar doğrultusunda başka üniversitelere yerleştirileceği, ancak kapatılan vakıf üniversitelerine ödedikleri ücreti yeni yerleştirildikleri kurumlara ödemeye devam edecekleri belirtiliyordu (md. 2/4).

Tablo 6'da sunulan verilere göre, kapatılan vakıf üniversitelerinde toplam 3.041 akademisyen ve 65.216 öğrenci bulunuyordu. Bu sayılar, sırasıyla, 2016 yılında Türkiye'de hizmet veren tüm vakıf üniversitelerindeki toplam akademisyen sayısının %13,1'ine ve toplam öğrenci sayısının %12,2'sine karşılık gelir. Çalıştıkları veya öğrenim gördükleri üniversitelerin kapatılması, akademisyenler ve diğer çalışanlar açısından olduğu gibi, yüksek öğrenimine bir başka kurumda devam etmek zorunda kalan öğrenciler açısından da pek çok sorunu ve hak kayıplarını beraberinde getirmiştir. Bu bakımdan altı çizilmesi gereken belli başlı noktaları şöyle sıralamak mümkün.

TABLO 6: KAPATILAN VAKIF ÜNİVERSİTELERİ

	Şehir	Kuruluş	Akademisyen Sayısı	Öğrenci Sayısı
Bursa Orhangazi Üniversitesi	Bursa	2011	133	2.138
Canik Başarı Üniversitesi	Samsun	2010	70	2.220
Fatih Üniversitesi	İstanbul	1996	553	14.219
Gediz Üniversitesi	İzmir	2008	326	7.965
İpek Üniversitesi	Ankara	2011	134	870
İzmir Üniversitesi	İzmir	2007	369	5.964
Kanuni Üniversitesi	Adana	2013	3	0
Melikşah Üniversitesi	Kayseri	2008	177	4.500
Mevlana Üniversitesi	Konya	2009	187	4.714
Murat Hüdavendigar Üniversitesi	İstanbul	2012	18	213
Selahaddin Eyyubi Üniversitesi	Diyarbakır	2013	66	1.283
Süleyman Şah Üniversitesi	İstanbul	2010	89	2.068
Şifa Üniversitesi	İzmir	2010	194	2.625
Turgut Özal Üniversitesi	Ankara	2009	398	7.738
Zirve Üniversitesi	Gaziantep	2009	324	8.699
TOPLAM			3.041	65.216

Kaynak: YÖK¹⁸

18 Burada ve aşağıda YÖK verilerine yaptığımız atıflarda, aksi belirtilmedikçe, Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sisteminden yararlanılmıştır:
<https://istatistik.yok.gov.tr/>

- Takriben yarısı akademisyen olmak üzere, 6.000'den fazla üniversite personeli işsiz kalmıştır. Bu kişilerin zararları tazmin edilmemiş; aynı nitelikte yeni işlere yerleştirilmeleri ve özlük haklarının korunması için herhangi bir düzenleme yapılmamıştır.¹⁹
- Kapatılan üniversitelerin çalışanları Sosyal Güvenlik Kurumu kayıtlarında işten çıkış nedeni olarak “OHAL/KHK” kodunun kullanılması yüzünden yeni zararlara maruz kalmışlardır. Bu uygulama, bir sosyal damgalamaya dönüşmüştür. Basına konuşan az sayıda akademisyenden biri, maruz kaldıkları durumu şöyle tarif ediyor: “Kimse bizimle çalışmak istemiyor, işe almak istemiyor. Sadece üniversiteler değil, özel sektörde de aynı muamele var. İş başvurularında nerede çalıştığımız görülüyor ve fişlenmiş gibi kabul ediliyoruz.”²⁰
- Benzer kaygılar, kapatılan üniversitelerin mezunları ve öğrencileri için de geçerlidir. İlgili üniversitelerin 15 Temmuz darbe girişimiyle ilişkilendirilmesi, yasayla kurulan ve YÖK nezaretinde çalışan bu kurumlardan daha önce mezun olanlar için öngörülemez bir toplumsal maliyet yaratmış, bu kişilerin üniversite diplomalarını kamuda ve özel sektörde bir damgalanma vesilesi hâline getirmiştir. Keza, başka üniversitelere yerleştirilen öğrencilerin yeni aldıkları diplomalarda da kapatılan kurumlardan geldiklerinin zikredilmesi benzer endişelere yol açmıştır.²¹
- Kapatılan üniversitelerdeki öğrencilerin başka bir üniversiteye yerleştirilme sürecinde yaşanan çeşitli sorunlar, 65.000'den fazla öğrencinin eğitim hakkından yararlanmasını değişik biçim ve düzeylerde sınırlandırmıştır. Hak kayıplarının bir kısmı öğrencilerin

19 “Kapatılan üniversitelerde çalışan altı bin personel üç aydır çözüm bekliyor”, *Gazete Duvar* (18 Ekim 2016), <https://www.gazeteduvar.com.tr/gundem/2016/10/18/kapatilan-universitelerde-calisan-alti-bin-personel-uc-aydir-cozum-bekliyor/>

20 “Kapatılan Üniversitelerden İki Akademisyen Anlatıyor”, *Bianet* (8 Eylül 2016), <http://bianet.org/bianet/insan-haklari/178559-kapatilan-universitelerden-iki-akademisyen-anlatiyor>.

21 “Hayat boyu fişlemenin önü açıldı”, *Cumhuriyet* (28 Şubat 2017), http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/687779/Hayat_boyu_fislemenin_onu_acildi.html.

yeni yerleştirildikleri üniversitelerin kapasite yetersizliğinden, bir kısmı YÖK'ün belirlediği usul ve esasların uygulanmasındaki sorunlardan, bir kısmı bizzat bu usul ve esasların kendisinden ve nihayet bir kısmı da 667 sayılı KHK'nin getirdiği “bu şekilde yerleştirilen öğrenciler, mezun oluncaya kadar vakıf yükseköğretim kurumlarına ödemeleri gereken ücretleri ilgili üniversiteye ödemeye devam ederler” kuralından (md. 2/4) kaynaklanmıştır. Söz konusu kuralın sonucu olarak, başka bir vakıf üniversitesine değil de aynı puanla öğrenci alan devlet üniversitelerinden birine yerleştirilen öğrenciler, şayet baştan aynı devlet üniversitesine gitmeyi tercih etmiş olsalardı ödemeyecekleri bir ücreti ödemek zorunda bırakılmışlardır.²²

4. Akademisyen İhraçları

OHAL'in yürürlükte olduğu iki uzun yıl boyunca KHK'lerle gerçekleştirilen akademisyen ihraçları Türkiye üniversite tarihinin en kitlesel tasfiyesini teşkil eder. Bu dönemde toplam 6.081 akademisyen, “terör örgütleriyle iltisaklı” oldukları iddiasıyla 122 üniversiteden ihraç edilmiş, herhangi bir üniversitede ve genel olarak kamu sektöründe çalışmaları ömür boyu yasaklanmıştır. Bu akademisyenlerin maruz kaldıkları hak ihlalleri ve travmatik deneyimler başlıbaşına ayrı bir araştırma konusu olup, TİHV Akademi bünyesinde gerçekleştirilen *Akademisyen İhraçları: Hak İhlalleri, Kayıplar, Travma ve Güçlenme Süreçleri* başlıklı çalışmada ayrıntılı olarak inceleniyor. Burada akademisyen ihraçlarına dair bazı sayısal veriler sunmakla ve söz konusu verilerin işaret ettiği bazı olguları tartışmakla yetiniyoruz.

Tablo 7'de görülebileceği üzere, akademik personelin yanı sıra üniversitelerden 1.427 idari personel ihraç edilmiş, ayrıca doktora sonrasında Türkiye üniversitelerinde çalışmak üzere yurtdışına burslu olarak gönderilen 301 öğrencinin de ilişiği kesilmiştir. Üniversiteden

22 Anayasa Mahkemesi 24 Temmuz 2019 tarihli kararında bu kuralı “puanı eşit ya da daha düşük devlet üniversiteleri yönünden” Anayasa’ya aykırı bularak iptal etmiştir. E.2016/205, K. 2019/63.

ihraç edilenler ile burslu öğrencilikten çıkartılanların çok küçük bir bölümü ise yine KHK'ler yoluyla iade edilmişlerdir.

TABLO 7: KHK'LERE GÖRE İHRAÇ VE İADE İŞLEMLERİ

KHK	Tarih	Akademik Personel		İdari Personel		Yurtdışı Burslu Öğrenci	
		İhraç	İade	İhraç	İade	İlişik kesme	İade
672	01.09.2016	2.346	-	-	-	-	-
673	01.09.2016	-	-	-	-	158	-
675	29.10.2016	1.262	-	5	-	68	25
677	22.11.2016	242	16	942	-	-	-
679	06.01.2017	631	37	155	5	-	1
686	07.02.2017	330	-	-	-	-	2
688	29.03.2017	-	33		4		
689	29.04.2017	484	14	98	4	59	-
692	14.07.2017	302	17	54	9	9	1
693	25.08.2017	120	1	52	-	-	-
695	24.12.2017	105	1	50	-	6	-
697	12.01.2018	60	28	19	8	-	2
701	08.07.2018	199	7	52	1	1	
	Toplam	6.081	154	1.427	31	301	31

Kaynak: TİHV Akademi.

Bu tablodan hareketle, akademisyen ihraçlarının seyri hakkında iki genel tespitte bulunabiliriz. İhraçların %60'ı OHAL ilanından sonraki ilk üç ay içinde gerçekleşmiştir; buna karşılık, ihraçlar iki uzun yıl boyunca peyderpey devam etmiş ve üniversitelerden ortalama her iki ayda bir birkaç yüz akademisyen atılmıştır. Şayet KHK ihraçlarına ilişkin olarak gazetecilerin sıkça başvurdukları “deprem” metaforunu - elbette burada söz konusu olan şeyin bir doğal afet olmadığını, aksine insan eliyle yaratılmış siyasi ve hukuki bir felaket olduğunu unutmaksızın - kullanacak olursak, akademideki ilk depremin çok şiddetli olduğunu,

ancak bunu iki yıl boyunca süren ve kimi ne zaman vuracağı belli olmayan çok sayıda artçı depremin de izlediğini söyleyebiliriz. Diğer bir ifadeyle, Türkiye üniversitelerindeki akademisyenler iki yıl boyunca KHK ihraçlarının yarattığı belirsizlik ortamında ve kendi hayatlarının da her an başlarına yıkılabileceği endişesiyle yaşamak zorunda kalmışlardır.

Akademisyen ihraçlarının devlet ve vakıf üniversitelerindeki dağılımına baktığımızda, ihraç işlemlerinin %99,6 oranında devlet üniversiteleri tarafından yapıldığını görüyoruz. Devlet üniversitelerinden ihraç edilen akademisyenlerin toplam sayısı 6.055'tir; vakıf üniversitelerinden ise toplam 26 akademisyen ihraç edilmiştir. Tablo 8'de görülebileceği üzere, ihraç edilenler arasında her unvandan akademisyen vardır.

TABLO 8: UNVANLARA GÖRE AKADEMİSYEN İHRAÇLARI

	Devlet Üniversiteleri	Vakıf Üniversiteleri	Toplam
Profesör	816	4	820
Doçent	962	5	967
Yrd. Doç.	1.671	8	1.679
Öğr. Gör.	659	3	662
Arş. Gör.	1.665	6	1.671
Okutman	194	-	194
Uzman	88	-	88
Toplam	6.055	26	6.081

Kaynak: TİHV Akademi.

Elbette bu sayıların Türkiye üniversite sistemindeki karşılığını anlayabilmek için, ihraç edilenlerin toplam akademisyen sayısına oranını göz önüne almak durumundayız. YÖK verilerine göre 2015-2016 akademik yılı itibarıyla Türkiye'deki tüm devlet üniversitelerinde her unvandan toplam 132.366 akademisyen çalışmaktadır. Dolayısıyla OHAL döneminde devlet üniversitelerinden ihraç edilen 6.055 akademisyen, bu üniversitelerdeki toplam akademik kadronun %4,57'sine tekabül eder. İhraç edilenlerin toplam akademisyen sayısı içindeki oranını unvanlar açısından incelediğimizde ise aşağıdaki sonuçlarla karşılaşyoruz.

TABLO 9: DEVLET ÜNİVERSİTELERİNDEN İHRAÇ EDİLENLERİN UNVANLARA GÖRE ORANI

	2016 Kadro Sayısı²³	İhraç Sayısı	İhraç Oranı
Profesör	18.920	816	%4,31
Doçent	13.091	962	%7,35
Yrd. Doç.	28.373	1.671	%5,89
Öğr. Gör.	16.687	659	%3,95
Arş. Gör.	44.106	1.665	%3,77
Okutman	7.428	194	%2,61
Uzman	3.722	88	%2,36
Diğer	39	-	%0
Toplam	132.366	6.055	%4,57

Kaynak: TİHV Akademi.

Tablo 9'daki verilere göre, en yüksek ihraç oranı doçentler arasında olup, bunu yardımcı doçentler (şimdiki adıyla doktor öğretim üyeleri) izlemektedir. Başka bir deyişle, doktorasını tamamlamış olan, kariyerinin ortasında bulunan ve tam da bu nedenle üniversitelerdeki araştırma ve öğretim faaliyetlerinin belkemiğini oluşturan grup, aynı zamanda ihraç oranının en yoğun olduğu unvan grubudur. Bu durum, akademik ortamın tahribatını ağırlaştıran bir etken olarak kaydedilebilir.

Peki tek tek üniversiteler açısından durum nasıldı? Hangi üniversiteden kaç akademisyen ihraç edildi? Ve ihraçların yol açtığı kayıp, üniversitelere sayısal olarak nasıl yansıdı? Öncelikle, son derece kritik bir noktanın altını çizelim: 2016 itibariyle Türkiye'de mevcut bulunan 108 devlet üniversitesinden 106'sında akademisyen ihraçları yaşanmıştır.²⁴ Dolayısıyla, hiçbir akademisyenin ihraç edilmediği iki üniversite (Boğaz-

23 YÖK verilerine göre 2016 itibariyle ilgili ünvana sahip akademisyenlerin devlet üniversitelerindeki toplam sayısı.

24 Bu 106 üniversiteye ek olarak Afyon Kocatepe Üniversitesi'nden ayrılarak Mayıs 2018'de kurulan Afyon Karahisar Sağlık Bilimleri Enstitüsü'nden de 8 Temmuz 2018 tarihli KHK 701 ile iki akademisyen ihraç edilmiştir. Dolayısıyla akademisyen ihracına iştirak eden devlet üniversitelerinin toplam sayısı 107'dir.

ziçi Üniversitesi ve Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi) dışındaki tüm devlet üniversitelerinin akademisyen ihraçlarında bilfiil rol oynadıklarını ve aynı zamanda bu ihraçlardan dolaysız olarak etkilendiklerini söyleyebiliriz. İhraçların gerçekleştiği tüm üniversitelerin 2016 yılındaki akademik kadro büyüklüğünü, her üniversiteden kaç akademisyenin ihraç edildiğini ve ihraçların her üniversitenin kendi içindeki toplam akademisyen sayısına oranını, uzun bir liste olarak aşağıda sunuyoruz (Tablo 10).

TABLO 10: ÜNİVERSİTELERE GÖRE AKADEMİSYEN İHRAÇLARI

Devlet Üniversiteleri	Şehir	Kuruluş Yılı	Akademik Personel ²⁵	İhraç Sayısı	İhraç Oranı ²⁶
Abant İzzet Baysal Üniversitesi	Bolu	1992	1.333	78	%5,85
Abdullah Gül Üniversitesi	Kayseri	2010	234	13	%5,56
Adana Bilim ve Teknoloji Üni.	Adana	2011	218	4	%1,83
Adıyaman Üniversitesi	Adıyaman	2006	862	56	%6,50
Adnan Menderes Üniversitesi	Aydın	1992	1.726	68	%3,94
Afyon Kocatepe Üniversitesi	Afyon	1992	1.360	93	%6,99
Afyonkarahisar Sağlık Bilimleri Ü. ²⁷	Afyon	2018	-	2	-
Ağrı İbrahim Çeçen Üni.	Ağrı	2007	403	16	%3,97
Ahi Evran Üniversitesi	Kırşehir	2006	715	18	%2,52
Akdeniz Üniversitesi	Antalya	1982	2.492	115	%4,61
Aksaray Üniversitesi	Aksaray	2006	756	46	%6,08
Alanya Alaaddin Keykubat Üni.	Antalya	2015	120	44	%36,67
Amasya Üniversitesi	Amasya	2006	499	12	%2,40
Anadolu Üniversitesi	Eskişehir	1973	2.188	69	%3,15
Ankara Üniversitesi	Ankara	1946	3.732	134	%3,59
Ardahan Üniversitesi	Ardahan	2008	321	8	%2,49

25 YÖK verilerine göre 2015-2016 akademik yılında ilgili üniversitede çalışan toplam akademisyen sayısı.

26 İlgili üniversiteden ihraç edilen akademisyen sayısının o kurumdaki toplam akademisyen sayısına oranı.

27 2018'de Afyon Kocatepe Üniversitesi'nden ayrılarak kuruldu; 2016'daki toplam akademik kadroya nispetle ihraç oranlarının hesaplanmasında Afyon Kocatepe Üniversitesi'ne dahil edilmiştir.

TABLO 10: DEVAM

Devlet Üniversiteleri	Şehir	Kuruluş Yılı	Akademik Personel	İhraç Sayısı	İhraç Oranı
Artvin Çoruh Üniversitesi	Artvin	2007	511	13	%2,54
Atatürk Üniversitesi	Erzurum	1957	2.705	153	%5,66
Balıkesir Üniversitesi	Balıkesir	1992	1.032	67	%6,49
Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi	Balıkesir	2015	146	14	%9,59
Bartın Üniversitesi	Bartın	2008	535	37	%6,92
Batman Üniversitesi	Batman	2007	431	20	%4,64
Bayburt Üniversitesi	Bayburt	2008	336	19	%5,65
Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi	Bilecik	2007	486	21	%4,32
Bingöl Üniversitesi	Bingöl	2007	520	26	%5,00
Bitlis Eren Üniversitesi	Bitlis	2007	393	14	%3,56
Bozok Üniversitesi	Yozgat	2006	781	100	%12,80
Bursa Teknik Üniversitesi	Bursa	2010	210	8	%3,81
Bülent Ecevit Üniversitesi	Zonguldak	1992	1.287	71	%5,52
Celal Bayar Üniversitesi	Manisa	1992	1.651	139	%8,42
Cumhuriyet Üniversitesi	Sivas	1974	1.858	56	%3,01
Çanakkale Onsekiz Mart Üni.	Çanakkale	1992	1.653	205	%12,40
Çankırı Karatekin Üniversitesi	Çankırı	2007	650	38	%5,85
Çukurova Üniversitesi	Adana	1973	2.231	17	%0,76
Dicle Üniversitesi	Diyarbakır	1973	1.935	171	%8,84
Dokuz Eylül Üniversitesi	İzmir	1982	3.386	52	%1,54
Dumlupınar Üniversitesi	Kütahya	1992	1.239	168	%13,56
Düzce Üniversitesi	Düzce	2006	1.057	44	%4,16
Ege Üniversitesi	İzmir	1955	3.175	45	%1,42
Erciyes Üniversitesi	Kayseri	1978	2.398	145	%6,05
Erzincan Üniversitesi	Erzincan	2006	916	54	%5,90
Erzurum Teknik Üniversitesi	Erzurum	2010	193	2	%1,04
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi	Eskişehir	1993	1.542	46	%2,98
Fırat Üniversitesi	Elazığ	1975	1.741	47	%2,70
Galatasaray Üniversitesi	İstanbul	1994	270	1	%0,37
Gazi Üniversitesi	Ankara	1982	3.982	232	%5,83
Gaziantep Üniversitesi	Gaziantep	1987	1.645	128	%7,78
Gaziosmanpaşa Üniversitesi	Tokat	1992	1.286	59	%4,59

TABLO 10: DEVAM

Devlet Üniversiteleri	Şehir	Kuruluş Yılı	Akademik Personel	İhraç Sayısı	İhraç Oranı
Gebze Teknik Üniversitesi	Kocaeli	1992	536	19	%3,54
Giresun Üniversitesi	Giresun	2006	859	18	%2,10
Gümüşhane Üniversitesi	Gümüşhane	2008	616	25	%4,06
Hacettepe Üniversitesi	Ankara	1967	3.720	74	%1,99
Hakkari Üniversitesi	Hakkari	2008	333	17	%5,11
Harran Üniversitesi	Şanlıurfa	1992	1.012	74	%7,31
Hitit Üniversitesi	Çorum	2006	669	45	%6,73
İğdır Üniversitesi	İğdır	2008	289	16	%5,54
İnönü Üniversitesi	Malatya	1975	1.672	59	%3,53
İskenderun Teknik Üniversitesi	Hatay	2015	237	14	%5,91
İstanbul Medeniyet Üniversitesi	İstanbul	2010	570	33	%5,79
İstanbul Teknik Üniversitesi	İstanbul	1944	2.220	32	%1,44
İstanbul Üniversitesi	İstanbul	1933	5.447	193	%3,54
İzmir Katip Çelebi Üniversitesi	İzmir	2010	792	65	%8,21
İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü	İzmir	1992	529	9	%1,70
Kafkas Üniversitesi	Kars	1992	890	30	%3,37
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üni.	Maraş	1992	1.305	126	%9,66
Karabük Üniversitesi	Karabük	2007	995	50	%5,03
Karadeniz Teknik Üniversitesi	Trabzon	1955	2.532	44	%1,74
Karamanoğlu Mehmetbey Üni.	Karaman	2007	528	7	%1,33
Kastamonu Üniversitesi	Kastamonu	2006	705	16	%2,27
Kırıkkale Üniversitesi	Kırıkkale	1992	1.226	74	%6,04
Kırklareli Üniversitesi	Kırklareli	2007	695	28	%4,03
Kilis Yedi Aralık Üniversitesi	Kilis	2007	343	21	%6,12
Kocaeli Üniversitesi	Kocaeli	1992	2.098	53	%2,53
Mardin Artuklu Üniversitesi	Mardin	2007	454	40	%8,81
Marmara Üniversitesi	İstanbul	1982	3.211	102	%3,18
Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi	Burdur	2006	809	25	%3,09
Mersin Üniversitesi	İçel	1992	1.630	33	%2,02
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üni.	İstanbul	1982	660	2	%0,30
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	Muğla	1992	1.523	38	%2,50
Munzur Üniversitesi	Tunceli	2008	421	39	%9,26

TABLO 10: DEVAM

Devlet Üniversiteleri	Şehir	Kuruluş Yılı	Akademik Personel	İhraç Sayısı	İhraç Oranı
Mustafa Kemal Üniversitesi	Hatay	1992	1.060	105	%9,91
Muş Alparslan Üniversitesi	Muş	2007	498	11	%2,21
Namık Kemal Üniversitesi	Tekirdağ	2006	1.024	46	%4,49
Necmettin Erbakan Üniversitesi	Konya	2010	1.577	52	%3,30
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üni.	Nevşehir	2007	631	24	%3,80
Niğde Üniversitesi	Niğde	1992	891	36	%4,04
Ondokuz Mayıs Üniversitesi	Samsun	1975	2.347	126	%5,37
Ordu Üniversitesi	Ordu	2006	689	18	%2,61
Orta Doğu Teknik Üniversitesi	Ankara	1956	2.212	7	%0,32
Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi	Osmaniye	2007	410	22	%5,37
Pamukkale Üniversitesi	Denizli	1992	1.995	181	%9,07
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi	Rize	2006	980	48	%4,90
Sağlık Bilimleri Üniversitesi	İstanbul	2015	26	18	%69,23
Sakarya Üniversitesi	Sakarya	1992	2.010	98	%4,88
Selçuk Üniversitesi	Konya	1975	2.732	126	%4,61
Siirt Üniversitesi	Siirt	2007	496	43	%8,67
Sinop Üniversitesi	Sinop	2007	456	30	%6,58
Süleyman Demirel Üniversitesi	Isparta	1992	2.303	271	%11,77
Şırnak Üniversitesi	Şırnak	2008	262	10	%3,82
Trakya Üniversitesi	Edirne	1982	1.701	29	%1,70
Türk-Alman Üniversitesi	İstanbul	2010	119	6	%5,04
Uludağ Üniversitesi	Bursa	1975	2.474	38	%1,54
Uşak Üniversitesi	Uşak	2006	637	26	%4,08
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi	Van	1982	1.705	73	%4,28
Yalova Üniversitesi	Yalova	2008	513	42	%8,19
Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	Ankara	2010	1.014	45	%4,44
Yıldız Teknik Üniversitesi	İstanbul	1982	1.754	115	%6,56
Vakıf Üniversiteleri	Şehir	Kuruluş Yılı	Akademik Personel	İhraç Sayısı	İhraç Oranı
Beykent Üniversitesi	İstanbul	1997	485	3	%0,62
Çankaya Üniversitesi	Ankara	1997	318	2	%0,63
Doğuş Üniversitesi	İstanbul	1997	223	2	%0,90
İhsan Doğramacı Bilkent Üni.	Ankara	1985	844	3	%0,36

TABLO 10: DEVAM

Vakıf Üniversiteleri	Şehir	Kuruluş Yılı	Akademik Personel	İhraç Sayısı	İhraç Oranı
Işık Üniversitesi	İstanbul	1996	249	1	%0,40
İstanbul Aynansaray Üniversitesi	İstanbul	2009	159	1	%0,63
İstanbul Bilim Üniversitesi	İstanbul	2006	229	3	%1,31
İstanbul Gelişim Üniversitesi	İstanbul	2011	451	3	%0,67
İstanbul Medipol Üniversitesi	İstanbul	2009	825	1	%0,12
Maltepe Üniversitesi	İstanbul	1997	479	1	%0,21
Nişantaşı Üniversitesi	İstanbul	2009	436	2	%0,46
Piri Reis Üniversitesi	İstanbul	2008	171	1	%0,58
TED Üniversitesi	Ankara	2009	144	1	%0,69
Yeditepe Üniversitesi	İstanbul	1996	893	1	%0,11
Yeni Yüzyıl Üniversitesi	İstanbul	2009	357	1	%0,28

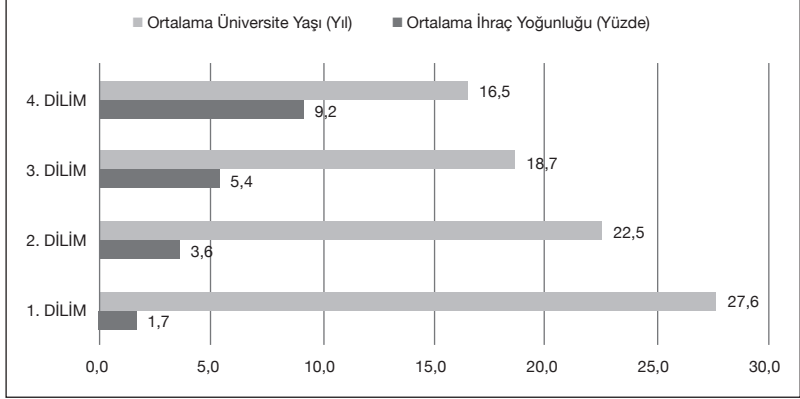
Kaynak: TİHV Akademi.

Tek tek üniversitelerdeki akademisyen ihraçlarını gösteren bu uzun listeden hareketle şimdi bazı tespitlerde bulunabiliriz. Öncelikle, akademisyen ihraçlarının 107 devlet üniversitesi ve 15 vakıf üniversitesi olmak üzere, toplam 122 üniversitede gerçekleştiğini, ihraç edilen toplam akademisyen sayısının 6.081 olduğunu ve ihraçların esas olarak devlet üniversitelerinde yoğunlaştığını tekrar hatırlatalım. Devlet üniversitelerinden 6.055, vakıf üniversitelerinden ise 26 akademisyen ihraç edilmiş olup, devlet üniversitelerinden ihraç edilenlerin sayısı, 2016 itibarıyla bu üniversitelerde çalışmakta olan toplam akademisyen sayısının %4,57'sine tekabül eder.

Öte yandan, tek tek üniversitelerdeki ihraç sayılarına baktığımızda geniş bir spektrumla karşılaşırız. Hiç akademisyen ihracı olmayan ve dolayısıyla Tablo 10'da yer almayan sadece iki devlet üniversitesi var: Boğaziçi Üniversitesi ve Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi. Devlet üniversiteleri arasında en az sayıda ihraç 1 akademisyen ile Galatasaray Üniversitesi'nde, en çok sayıda ihraç ise 271 akademisyen ile Süleyman Demirel Üniversitesi'nde gerçekleşmiştir. Tablo 10'daki verilere, ihraç edilenlerin aynı üniversitedeki toplam akademisyen sayısına oranı (yani her üniversitedeki ihraç yoğunluğu) açısından baktığımızda ise en düşük

ihraç yoğunluğunun Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nde (%0,30) olduğunu, onu ODTÜ (%0,32) ve Galatasaray Üniversitesi'nin (%0,37) izlediğini görüyoruz. İhraç yoğunluğunun en yüksek olduğu ilk üç üniversite ise sırasıyla Sağlık Bilimleri Üniversitesi (%69,23), Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi (%36,67) ve Dumlupınar Üniversitesi (%13,56).

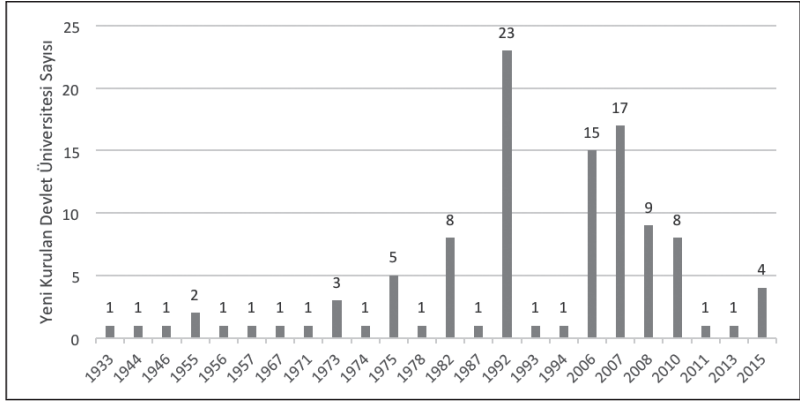
ŞEKİL 2: İHRAÇ YOĞUNLUĞU VE ORTALAMA ÜNİVERSİTE YAŞI

Kaynak: TİHV Akademi.

Devlet üniversitelerini ihraç yoğunluğuna göre en düşükten en yükseğe sıralayıp dört eşit dilime (quartile) ayırarak incelediğimizde, ortalama ihraç yoğunluğunun artmasına paralel olarak ortalama üniversite yaşının azaldığı görülmektedir (Şekil 2). İhraç yoğunluğu ile üniversite yaşı arasındaki ilişki, elbette tek tek her üniversite için geçerli değil. İhraç yoğunluğu düşük kurumlar arasında nispeten yeni üniversiteler olduğu gibi, ihraç yoğunluğu yüksek kurumlar arasında nispeten eski üniversiteler de var. Dolayısıyla, Şekil 2'deki veriler devlet üniversiteleri kümesinin bütününe dair bir eğilimin tezahürü olarak anlaşılmalıdır.

ŞEKİL 3: KURULUŞ YILINA GÖRE DEVLET ÜNİVERSİTESİ SAYILARI

Kaynak: YÖK.

Bu eğilimi, Türkiye üniversite sistemindeki nispeten yakın tarihli “nicel büyüme” ile ilişkilendirmek mümkün görünüyor. Yukarıda Şekil 3’ten izlenebileceği üzere, 1992 yılı Türkiye üniversite sistemindeki nicel büyüme açısından bir dönüm noktası teşkil eder. 1933-1987 yılları arasında toplam 28 devlet üniversitesi peyderpey kurulmuş, buna karşılık 1992-1994 arasında 25 yeni devlet üniversitesi, 2006-2015 arasında ise 55 yeni devlet üniversitesi (çoğunluğu taşra illerinde olmak üzere ve toplu hâlde) açılmıştır. 2016 itibariyle Türkiye’de mevcut 108 devlet üniversitesini, 1933-1987 arasında kurulan “eski üniversiteler” (28 üniversite) ve 1992’den sonra açılan “yeni üniversiteler” (80 üniversite) olarak iki ana gruba ayırdığımız takdirde, OHAL dönemindeki akademisyen ihraçlarının ikinci grupta açık ara daha yoğun olduğu görülmektedir. Eski devlet üniversitelerinde 2016’da toplam 68.920 akademisyen vardır ve bu akademisyenlerden 2.384’ü (%3,46) OHAL döneminde ihraç edilmiştir. Yeni devlet üniversitelerinde ise toplam 63.446 akademisyen vardır ve OHAL döneminde bu akademisyenlerin 3.671’i (%5,78) ihraç edilmiştir. Başka bir deyişle, yeni üniversitelerdeki ihraç yoğunluğu, eski üniversitelere göre %67 oranında daha yüksektir.

5. İkili Devletin Üniversite Mevzuatı²⁸

OHAL döneminde 15 vakıf üniversitesinin kapatılması ve 6.081 akademisyenin üniversitelerden ihraç edilmesinin yanı sıra, kanun hükmünde kararnamelerle üniversitelerin akademik ve idari pratiklerine ilişkin çeşitli düzenlemeler yapıldı ve Yükseköğretim Kanunu'nun bazı maddeleri değiştirildi. Ortak bir bakış açısı taşıyan bu düzenlemeleri bir bütün olarak ele aldığımızda, iki temel işlevleri olduğunu söylemek mümkün. Bunlardan birincisi, üniversite yönetimlerinin bütünüyle siyasi iktidara tabi kılınması; başka bir deyişle, Türkiye üniversitelerindeki son kurumsal özerklik kalıntılarının da ortadan kaldırılmasıdır. İkincisi ise üniversitelerde tedbir devleti pratiklerine özgülenmiş yeni gri bölgelerin oluşturulmasıdır. Yine OHAL döneminde çıkarılan ve akademisyenlere yönelik disiplin işlemlerini düzenleyen, ancak KHK'lerden farklı olarak olağan yasama prosedürüyle yapılan 6764 sayılı kanun da az sonra açıklayacağımız nedenlerden ötürü bu bağlamda değerlendirilmelidir.

Rektörlük seçimlerinin kaldırılması

Üniversite yönetimlerinin sadece fiilen değil resmen de siyasi iktidara bağlanmasında belirleyici adım, 29 Ekim 2016'da 676 sayılı KHK ile rektörlük seçimlerinin kaldırılması olmuştur. Bu KHK'yle Yükseköğretim Kanunu'nda yapılan değişikliğe göre:

Devlet üniversitelerinde rektör Yükseköğretim Kurulu tarafından önerilecek, profesör olarak en az üç yıl görev yapmış üç aday arasından Cumhurbaşkanınca atanır. Bir aylık sürede önerilenlerden birisinin atanmaması ve Yükseköğretim Kurulu tarafından, iki hafta içinde yeni adaylar gösterilmemesi hâlinde Cumhurbaşkanınca doğrudan atama yapılır.

İlgili değişikliğin aslında ilk olarak *olağan yasama* süreci kapsamında TBMM gündemine getirildiğini, fakat muhalefet partilerinin yoğun

28 Bu altbölümün ilk versiyonu TİHV Akademi tarafından hazırlanan *İnsan Hakları İçin Akademisyenler* adlı bültenin 2. sayısında yayımlandı (Temmuz 2018), <http://www.tihv-vakademi.org/wp-content/uploads/2018/07/Tihv-Akademi-Bülten-2.pdf>. İlgili içerik, elinizdeki çalışmada kapsamında genişletilerek yeniden yazılmıştır.

itirazı üzerine geri çekildiğini hatırlatalım.²⁹ Önerinin olağan yasama süreci içinde gündeme getirilmesinden de pekala anlaşılacağı gibi, rektörlük seçimleri Anayasanın 121. maddesindeki ifadeyle “olağanüstü hâlin gerekli kıldığı konular” arasında değildir. Ne var ki aynı düzenleme - Anayasa Mahkemesi’nin 12 Ekim 2016’da olağanüstü hâl KHK’lerinin gerçekten “olağanüstü hâlin gerekli kıldığı konular” hakkında olup olmadıklarını denetleyemeyeceğine hükmetmesinden yaklaşık iki hafta sonra - olağan yasama süreci devre dışı bırakılarak olağanüstü hâl KHK’si yoluyla yapılmıştır. KHK’lerle yapılan birçok başka kalıcı mevzuat değişikliği gibi, bu düzenlemenin kaynağında da Anayasanın tanıdığı olağanüstü hâl yetkilerinin hükümet tarafından suistimal edilmesi ve bunun AYM tarafından denetlenemez addedilmesi vardır.

Düzenleme, üniversite özerkliğine bir bütün olarak aykırıdır. Üniversitenin kurumsal özerkliği, hem siyasal ve toplumsal güç odaklarının müdahalelerinden azade olması (dışarıdan belirlenmemesi), hem de kendi kendini yönetmesi (içeriden belirlenmesi) anlamına gelir. Özerkliğin bu iki vechesi yakından ilişkili olmakla birlikte, birbirlerine indirgenebilir değildir. Kendi kendini yöneten bir üniversite dışarıdan siyasal ve toplumsal baskılara maruz kalabileceği gibi, dışsal baskılardan korunmuş bir üniversite de yöneticilerinin keyfi tutum ve uygulamaları yüzünden yahut da üniversite mensuplarının yönetime katılım mekanizmalarındaki zaafılar nedeniyle kendi kendini yöneten bir kurum olmaktan uzaklaşabilir. Söz konusu KHK düzenlemesi, her iki bakımdan da Türkiye üniversitelerindeki son özerklik kalıntılarını ortadan kaldırmıştır. Rektörlük seçimlerinin ilgası ve üniversite yönetiminin belirlenmesinde öğretim üyelerinin bütünüyle devre dışı bırakılması (eski seçim prosedüründeki tüm sorunlar bir yana), rektörlerin üniversite mensuplarına hesap verebilir olmaktan tümüyle çıkması anlamına gelir. Rektörlerin doğrudan Cumhurbaşkanı tarafından atanması, yani

29 Önergeyle ilgili tartışmanın seyri 18 Ağustos 2016 tarihli TBMM birleşiminin tutanaklarından izlenebilir, <https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem26/yil1/ham/b12701h.htm>. Ayrıca bkz. “Rektörlük seçimlerini ortadan kaldıran AKP önergesi tepkiler üzerine geri çekildi”, *Diken* (18 Ağustos 2016), <http://www.diken.com.tr/rektorluk-secimlerini-ortadan-kaldiran-akp-onergesi-tepkiler-uzerine-geri-cekildi/>.

Cumhurbaşkanı'nın sadece nihai değil, aynı zamanda yegane karar verici olması ise üniversite yönetimlerinin siyasi iradeye tabi kılınmaları, onun talep ve beklentileri uyarınca şekillenmeleri ve ancak ona hesap verecek şekilde yapılanmaları demektir.

Öte yandan, rektör atamalarında Cumhurbaşkanı'nı yegane belirleyici hâline getiren bu KHK düzenlemesinin, her şeye rağmen yine de *sınırsız olmadığını* ve *bu nedenle* daha sonra yeniden değiştirildiğini ayrıca kaydedelim. İlgili düzenleme, Cumhurbaşkanı'nın tasarrufuna dair iki sınır içermektedir: (1) Cumhurbaşkanı ancak YÖK tarafından önerilen üç adaydan birini atayabilir; (2) önerilen adayların en az üç yıl profesör olarak görev yapmış olmaları gerekir. 2 Temmuz 2018'de 703 sayılı KHK ile bu iki sınır da kaldırılmış ve Yükseköğretim Kanununun 13. maddesine basitçe şu cümle eklenmiştir: "Devlet ve vakıf üniversitelerine rektör cumhurbaşkanınca atanır".

"Gri bölge" düzenlemeleri

Üniversitelere ilişkin olarak KHK'ler yoluyla yapılan düzenlemelerin bir bölümü, yukarıda kısaca belirttiğimiz üzere, akademisyen ihraçları dışındaki tedbir devleti pratiklerini yapılandırmaya yöneliktir. Bu minvaldeki düzenlemeler, yapılış sırasına göre, (1) Öğretim Üyesi Yetiştirme Programı (ÖYP) kapsamındaki araştırma görevlilerinin statüleri, (2) doçentlik başvuruları, (3) yurtdışından alınan diploma ve derecelerin denkliği ve (4) göreve iade edilen akademisyenlerin çalışma koşullarıyla ilgilidir.

- *ÖYP kapsamındaki araştırma görevlileri* (KHK 674, md. 49). Farklı bir üniversitede ÖYP kapsamında lisansüstü öğrenimini sürdüren araştırma görevlilerinin geri çağrılabilmesi ve 15 gün içinde dönme-yenlerin sözleşmelerinin iptal edilmesi hükme bağlanmıştır. Program kapsamındaki araştırma görevlilerinin statüleri değiştirilerek, kadroları öğrenim süresiyle sınırlandırılmış ve doktora sonrasında öğretim üyesi olarak atanıp atanmamaları ilgili üniversitenin takdirine bırakılmıştır.

- *Doçentlik başvuruları* (KHK 683, md. 4). Terör örgütü olarak kabul edilen gruplarla herhangi bir ilişkisi olduğu iddiasıyla açığa alınan veya haklarında adli soruşturma/kovuşturma yapılan doçent adaylarının doçentlik başvuruları durdurulmuştur. İlgili kişiler hakkında ihraç veya mahkumiyet kararı verilmesi hâlinde doçentlik başvurularının iptal edilmesi öngörülmüştür.
- *Yurtdışı okullardan alınan derecelerin denkliği* (KHK 690, md. 65). Milli Eğitim Bakanlığının değerlendirmesi uyarınca terörle ilişkili olduğu varsayılan yurtdışındaki okul, üniversite, enstitü ve araştırma merkezlerinden alınan diploma ve derecelere denklik tanınmamasına ve bu düzenleme öncesinde başlatılmış olan denklik işlemlerinin iptaline karar verilmiştir.
- *İade edilen akademisyenler* (KHK 694, md. 198). Kamu görevinden ihraç edilmiş akademisyenlerin, OHAL Komisyonu tarafından göreve iade edilmeleri hâlinde, daha önce çalıştıkları üniversiteye geri dönemeyecekleri; ilgili akademisyenlerin “Ankara, İstanbul, İzmir illeri dışında ve 2006 yılından sonra kurulan yükseköğretim kurumlarına öncelik verilmek kaydıyla” YÖK tarafından tespit edilecek başka bir üniversiteye atanmaları hükme bağlanmıştır.

Geniş bir akademisyen grubunu ilgilendiren bu düzenlemelerin, ihraçlardan farklı olarak doğrudan bir sivil ölüm sahası yaratmadığını, fakat ona mücavir bir *gri bölge* oluşturduğunu söyleyebiliriz. ÖYP düzenlemesi, bizzat programın varlık nedenine aykırı olduğu gibi, program kapsamındaki araştırma görevlilerinin güvencesizleştirilmeleri anlamına gelir ve akademik başarı ölçütlerinden bağımsız olarak kurum yöneticilerinin takdiri uyarınca işten çıkarılabilmelerini mümkün kılar. Doçentlik başvurularının askıya alınması, tedbir devleti pratiklerinin akademideki yayılım sahasına işaret etmesi bakımından bilhassa önemlidir; zira hak edilip edilmediğine sadece yetkili akademik kurullar tarafından ve yine sadece akademik ölçütlerle karar verilebilecek bir unvanın, tedbir devleti nezdinde “şüpheli” sayılanlara tevdi edilemeyeceğini hükme bağlamaktadır. Nihayet, OHAL Komisyonunun kararıyla iade edilen akademisyenlerin, ihraç edildikleri kurum haricinde ve büyük

şehirler dışındaki üniversitelerde görevlendirilmesini öngören düzenleme ise ihraç yoluyla gerçekleşmiş hak ihlalinin tam olarak ortadan kaldırılmasını ve ihlale maruz kalan kişinin eski durumuna döndürülmesini engelleyici mahiyettedir ve dolayısıyla kendisi bakımından yeni bir hak ihlali teşkil eder. Bu düzenleme, aynı zamanda, tedbir devleti nezdinde bir kez şüpheli sayılmış olanların her daim nezaret altında tutulacağını göstermektedir.

Akademisyenlerin disiplin rejimi

Son olarak, akademisyenlerin disiplin rejimini düzenleyen 6764 sayılı kanuna bakalım. Yine OHAL döneminde fakat KHK'lerden farklı olarak olağan yasama prosedürü içinde yapılan bu kanunla, akademisyenlerin daha önce yönetmelik tarafından düzenlenen disiplin işlemleri 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu kapsamına alınmıştır. Önceki disiplin yönetmeliğiyle karşılaştırıldığında, yeni düzenleme bazı önemli farklar içerir:

- Disiplin cezası gerektiren fiiller “657 sayılı Kanundaki fiillere ilave olarak” ibaresiyle sıralanmış ve böylece akademisyenlere özgü disiplin suçlarının yanı sıra, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununda düzenlenen tüm disiplin suçları da akademisyenler için geçerli hâle getirilmiştir.
- “Kamu görevinden çıkarma” cezasını gerektiren fiiller düzenlenirken ilk sıradaki fiil son derece muğlak bir şekilde “Terör niteliğinde eylemlerde bulunmak veya bu eylemleri desteklemek” diye tarif edilmiştir.
- YÖK Başkanı’na, disiplin amiri sıfatıyla, akademisyenlere doğrudan disiplin soruşturması açma yetkisi tanınmıştır.

Bu düzenlemelerin üçü de akademik özgürlük açısından tahripkar bir mahiyettedir. Bizzat 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 1. maddesi, üniversitelerdeki akademik personelin kendilerine mahsus kanundaki hükümlere tabi olacağını belirtir. Böyle olması son derece normaldir, zira Bilim Akademisi’nin 9 Ağustos 2017 tarihli *Akademik Özgürlükler Raporu*’nda haklı olarak işaret edildiği üzere: “Üniversite

öğretim üyesi ile devlet memurunun görev tanımında bir örtüşme olmadığı gibi, kendilerine yöneltilen beklentiler de birbirinden farklıdır. Öğretim üyelerinden beklenen araştırma alanlarında hiçbir baskı ve kısıt hissetmeksizin bilim üretmeleridir. Öğretim üyeleri, idari astlık üstlük ilişkisi içinde bir ‘devlet görevi’ ifa etmezler.”³⁰ Dolayısıyla, amir/memur ilişkisi içinde ifa edilen devlet görevlerine ilişkin disiplin hükümlerinin akademisyenlere uygulanması, akademik özgürlüğün norm alanını, yani akademisyenlerin kendi görev tanımlarındaki işlevleri yerine getirebilmek için sahip olmaları gereken özgürlük sahasını, amir/memur ilişkisinin ölçütleriyle sınırlandırmaktadır.³¹

Yasanın “kamu görevinden çıkarma” cezasını gerektiren disiplin suçları arasında ilk sırada saydığı fiilin “terör niteliğinde eylemlerde bulunmak veya bu eylemleri desteklemek” diye tarif edilmesi, akademik özgürlük açısından son derece sakıncalı bir diğer kritik husustur. Bir kere, bu tarifi “terör eylemleri”nden değil “terör *niteliğinde* eylemler”den söz ettiğinin altını çizelim. Elbette böyle bir ayrımın anlamlı olmadığı, terör eylemleri ile terör niteliğinde eylemlerin aynı şey olduğu ve zaten yasakoyucunun abesle iştigal etmeyeceği söylenebilir. Ne var ki yasakoyucunun abesle iştigal edip etmeyeceği Türkiye’nin mevcut koşullarında son derece tartışmalıdır. Terör eylemleri, ilgili kanunlarımızda zaten suç olarak tanımlanmıştır ve bir eylemin bu tanımlar uyarınca terör eylemi olup olmadığını tespit etmek de mahkemelerin işidir. Hâl böyleyken akademisyenlerle ilgili disiplin düzenlemelerinde, üstelik ilgili kanunlara herhangi bir atıfta bulunmaksızın, “terör *niteliğinde* eylemler”den söz edilmesi, üniversitelerin kendi soruşturma komisyonları vasıtasıyla akademisyenlerin örneğin kamusal beyanlarını kolaylıkla “terör niteliğinde” diye vasıflandırabilmesini mümkün kılmakta ve böylece ifade özgürlüğünün etkin kullanımını suçlaştırmaya yarayacak bir baskıda özerklik enstrümanı yaratmaktadır.

30 Bilim Akademisi, *Akademik Özgürlükler Raporu 2016-2017* (9 Ağustos 2017), s. 8, <https://bilimakademisi.org/wp-content/uploads/2017/07/bilim-akademisi-akademik-ozgurlukler-raporu-2016-2017-agustos-9.pdf>.

31 Akademik özgürlüğün norm alanı konusunda kısa ama sarıh bir değerlendirme için bkz. Çiğdem Sever ve Berke Özenç, “Akademisyenlerin Özgürlükleri”, *Güncel Hukuk* 147 (Mart 2016), s. 13-15.

Son bir noktanın altını çizelim. Akademisyenlerin disiplin işlemleriyle ilgili düzenlemenin belki de en çarpıcı veçhesi, hem akademisyenleri devlet memurları ile aynı disiplin rejimine tabi kılması, hem de bu disiplin rejiminin sıralı amir silsilesini yok sayarak YÖK Başkanına herhangi bir üniversitedeki herhangi bir akademisyene doğrudan soruşturma açma yetkisi tanınmasıdır. Söz konusu kanun, bu bakımdan tam bir ikili devlet düzenlemesi teşkil eder. Bir yandan, akademik işlevlerin ifası için elzem olan akademik özgürlük alanını devlet memurları için öngörölmüş disiplin hükümleriyle sınırlandırmaktadır (ki bu, yukarıda işaret ettiğimiz gibi, yeterince kötüdür); ancak diğer yandan da devlet memurlarına uygulanan disiplin rejiminin olağan işleyişinden ayrı ve her an bu olağan işleyiş devre dışı bırakarak hareket etme imkânına sahip olağanüstü bir müdahale mekanizması tesis etmektedir (ki bu, şimdi işaret edeceğimiz gibi, daha da kötüdür). Bu çalışmanın merkezi konusunu oluşturan akademik tahribat sürecinin kurumsal pratikleri açısından bakıldığında, böyle bir düzenlemenin yegane işlevi, tedbir devletinin beklentilerine bir şekilde direnç gösteren - örneğin Barış İçin Akademisyenler vakasında olduğu gibi imzacılara soruşturma açmaktan kaçınan - az sayıda üniversitenin ve rektörün devre dışı bırakılabilmesidir. “Yeni Türkiye”nin üniversitesi, hiçbir akademisyenin tedbir devleti tasarruflarından masun olamayacağı bir disiplin rejimine ihtiyaç duyar.

SONUÇ

Bu çalışmada akademik ortamın tahribatını, tarihsel bir anlatı ve kuramsal bir perspektif içine yerleştirerek tahlil etmeyi denedik. Çalışmanın yörüngesi, tahribatın bir *süreç* olarak incelenmesi etrafında şekillendi. Geldiğimiz noktada, söz konusu sürecin belli başlı etkilerine işaret etmek, yani akademik ortamın tahribatı adını verdiğimiz fenomeni aynı zamanda bir *sonuç* olarak da değerlendirmek durumundayız.

Vurgulanması gereken ilk husus, akademik ortamdaki tahribatın *akademik özgürlüğü* mümkün kılan ve teminat altına alan kurumsal koşulların tahribatıyla eşanlımlı olduğu. Bu koşulların başında ise, elinizdeki çalışmanın açılış kısmında belirttiğimiz üzere, *üniversite özerkliği* geliyor. Akademik özgürlük ve üniversite özerkliği arasındaki ilişkiyi, hem normatif hem de işlevsel bakımdan bir karşılıklı bağımlılık ilişkisi olarak tarif edebiliriz. Normatif planda, üniversite özerkliği kendinden menkul veya bağımsız bir değer olmayıp, ancak akademik özgürlüğe referansla haklılaştırılabilir. Modern toplumlarda kamu kaynaklarıyla finanse edilen birçok başka kurumun sahip olmadığı türde bir özerkliğin üniversitelere tanınıyor olmasının temel gerekçesi, akademik özgürlüğün ancak kendi mesleki normları temelinde örgütlenen özerk kurumlarda korunabilir olmasıdır. Dolayısıyla üniversite özerkliği, *normatif* olarak akademik özgürlüğe bağımlıdır. Buna karşılık, *işlevsel* olarak tam tersinin geçerli olduğunu hemen belirtelim. Akademik kendine özgü işlevleri yerine getirebilmesi için, akademik etkinliklerin ifa edildiği kurumların siyasal, toplumsal ve ekonomik güç odaklarından masun olması, yani muayyen bir özerklik taşıması gerekir. Başka bir deyişle, akademik özgürlük ancak

özerk kurumlarda muhafaza edilebilir ve bu nedenle işlevsel bakımdan üniversite özerkliğine bağlıdır.

Elinizdeki çalışma boyunca, Türkiye’de üniversite özerkliğinin - elbette olduğu kadarıyla! - hangi kurumsal süreçler ekseninde tahrip edildiğini, üniversitelerin tedbir devletiyle nasıl eşgüdümlediklerini ve bu eşgüdümlemeye paralel olarak ortaya çıkan baskıda özerklik örüntüsünü inceledik.¹ Tüm bunların akademik özgürlük açısından tahripkâr sonuçlara yol açması kaçınılmazdır; zira üniversitelerin tedbir devletiyle eşgüdümlemesi ve baskıda özerkleşmesi, akademisyenlerin bir *radikal belirsizlik* ortamında yaşamaları ve çalışmaları, hukuki ve ekonomik olarak *güvencesizleştirilmeleri* ve en önemlisi tüm bunlara *alışmaları* anlamına gelir. Nihayetinde, belirsizlik yaratma ve bunu bir yönetme/ehlileştirme/uyumlulaştırma stratejisi olarak kullanma kapasitesi, ikili devlet formasyonunun ayırt edici özelliklerinden biridir.²

Radikal belirsizliğin akademisyenler üzerindeki en doğrudan sonucu olarak, korku ve endişe ortamının üniversitelere hâkim olmasını zikredebiliriz. Elinizdeki çalışmanın önceki bölümünde, OHAL dönemindeki akademisyen ihraçlarını tartışırken, kaç kişinin ihraç edildiği kadar önemli bir başka soru daha olduğunu dile getirmiştik: Türkiye üniversitelerindeki kaç akademisyen, dünya görüşü, akademik çalışmaları, kamusal beyanları, sendikal faaliyetleri veya ders ortamındaki sözleri yüzünden kendisinin de *ihraç edilebileceğini* düşündü? Kaç aka-

1 Tam da bu satırların yazıldığı günlerde YÖK Başkanı Yekta Saraç, TBMM’de bir açıklama yaparak Barış İçin Akademisyenlerle ilgili işlemleri “üniversitelerin tesis ettiğini” söyledi; bkz. *Gazete Duvar* (16 Kasım 2019) <https://www.gazeteduvar.com.tr/gundem/2019/11/16/yok-baskani-saractan-baris-akademisyenleri-aciklamasi-universiteler-islem-yapti/>. Elinizdeki çalışmanın temel tespitlerinden hareketle bu açıklamaya verdiğimiz yanıt için bkz. Serdar Tekin, “YÖK Başkanı ve Baskıda Özerklik”, *Gazete Duvar* (17 Kasım 2019), <https://www.gazeteduvar.com.tr/forum/2019/11/17/yok-baskani-ve-baskida-ozerklik/>.

2 Küresel bir fenomen hâline gelen “hybrid” rejimlerin ve bu rejimlerde cisimleşen “yeni otoriterliğin” bilhassa “belirsizlik yaratma kapasitesi” bakımından klasik otoriterlikten farklılaştığı tezi, Ege İnsan Hakları Okulu’nun düzenlediği *Baskıcı Rejimlerde Hukuk ve İnsan Hakları* başlıklı sempozyumda Nilgün Toker tarafından dile getirilmişti: “Yeni Otoriterlik Otoriterlik Midir?”, 3. Uluslararası Ege İnsan Hakları Okulu (İzmir: Yayınlanmamış Tebliğ, 18 Ekim 2019).

demisyen, iktidar gözüyle izlendiği, tekinsiz bir denetim altında olduğu, üniversitede veya dışarıda söylediği şeyler yüzünden “terörle iltisaklı” sayılabileceği endişesini yaşadı? Kaç akademisyen, çalışma konularını seçerken, ders içeriklerini hazırlarken yahut da öğrencileri, meslektaşları ve üniversite yöneticileriyle iletişim kurarken böyle bir endişeyle hareket etti?

BAK bildirisi nedeniyle Ankara Üniversitesi’nden ihraç edilen bir grup akademisyenin oluşturduğu İnsan Hakları Okulu çatısı altında yürütülen *OHAL Döneminde Türkiye’de Akademik Özgürlükler* araştırması, hâlihazırda üniversitelerde çalışan akademisyenler arasında korku ve endişe duygularının ve buna bağlı otosansür pratiklerinin son derece yaygın olduğuna dair çarpıcı bulgular içeriyor.³ Hata payı %5, güven düzeyi %95 olarak belirlenen araştırmanın sonuçlarına göre, OHAL döneminde akademisyenlerin:

- %34’ü ders içeriğini oluştururken ya da ders anlatırken kendini tehdit/baskı altında hissettiğini, yine %34’ü derslerde hassas/sakıncalı sayılan konulara girmemeye çalıştığını (s. 35);
- % 54’ü akademik yayınlarında görüş ve bilgi paylaşırken özgür hissetmediğini, %31’i ise akademik yayınlarında hassas/sakıncalı sayılan konulardan uzak durduğunu (s. 46-47);
- %57’si kongre, konferans, sempozyum gibi akademik etkinliklerde görüş ve bilgi paylaşırken özgür hissetmediğini, %32’si ise bu tür akademik buluşmalarda hassas/sakıncalı konulara değinmemeye özen gösterdiğini (s. 51-52);

3 İnan Özdemir Taştan ve Aydın Ördek, *OHAL Döneminde Türkiye’de Akademik Özgürlükler* (Ankara: İnsan Hakları Okulu, 2019), http://insanhaklariokulu.org/wp-content/uploads/2019/12/Özdemir-Ördek_Rapor_2019.pdf. Araştırma, Haziran-Aralık 2018 döneminde, bölgesel dağılım dikkate alınarak belirlenen 13 ilde gerçekleştirilmiş olup; sosyal bilimler, beşeri bilimler ve eğitim bilimleri alanlarında çalışan 331’i akademisyen, 91’i lisansüstü öğrencisi olmak üzere toplam 422 kişiyle yüz yüze yapılan anket çalışmasına ve 30 akademisyenle yapılan derinlemesine mülakatlara dayanmaktadır. Aşağıda araştırmaya yapılan atıflarda sayfa numaraları metin içinde belirtilmiştir.

- %84'ü sosyal medya paylaşımları yüzünden başına bir şey gelebileceğinden endişe ettiğini, %63'ü ise sosyal medyada görüş/bilgi vs. paylaşmaktan kaçındığını (s. 69);
- %55'i OHAL sürecinde işini kaybetmekten endişe duyduğunu;
- nihayet %49'u ise KHK ile ihraç edilme korkusu yaşadığını (s. 75) dile getirmiştir.

Aynı araştırma, yüksek lisans ve doktora öğrencileri açısından da benzer bir tablonun geçerli olduğunu göstermektedir. Araştırmaya katılan öğrencilerin sadece %29'u kampüste görüşlerini özgürce ifade edebildiğini (s. 139) ve sadece %24'ü herhangi bir baskı hissetmeden istediği konuda tez araştırması yapabileceğini (s. 142) belirtmiştir. Ödevlerinde, araştırma ve tez çalışmalarında hassas/sakıncalı sayılan konulara değinmemeye çalıştığını söyleyenlerin oranı ise %55'tir (s. 142).

Baskıda özerkliğin ve özellikle KHK ihraçlarının akademik ortam üzerindeki bir diğer tahripkâr sonucu, *akademik topluluğun sınırlarıyla*, daha doğrusu bu sınırların yeniden çizilmesiyle ilgili. Akademiye ilişkin normatif düzenlemelerin ortak mantığı, bilimsel araştırma ve öğretimin ancak ehliyet ve liyakat temelinde biçimlenen özerk bir topluluk tarafından ifa edilebileceği fikridir. Dolayısıyla kimin akademik topluluğa mensup olup olmayacağı, ancak bu topluluğun kendi ehliyet ve liyakat ölçütleri çerçevesinde belirlenebilir, daha doğrusu ancak bu şekilde belirlendiği takdirde üniversitenin yalnızca bir kurum değil, aynı zamanda ve daha önemli olmak üzere bir *akademik topluluk* olduğu söylenebilir. Bu açıdan bakıldığında, KHK'ler yoluyla gerçekleştirilen akademisyen ihraçları (ayrıca üniversite yönetimlerinin akademik personel alımında resmi ve gayri resmi biçimlerde yaptıkları “güvenlik soruşturmaları”) akademik topluluğa mensubiyetin akademik olmayan ölçütlere tabi kılındığı bir üniversite rejimi yaratmış durumda.

Bu durum, tek tek akademisyenlerin ihraç, işten çıkarma veya işe almama pratikleri yoluyla maruz kaldıkları yaygın ve sistematik

ihlallerden ayrı olarak,⁴ akademik topluluğun mahiyetine dair bir *bünyevi deformasyona* da işaret ediyor. KHK'lerle ihraç edilmiş akademisyenlerin, aynı zamanda bilimsel etkinlik programlarından, yayın kurullarından, ders kitaplarından ve hatta tez kaynakçalarından çıkarılması - ve bunun bizzat kendi meslektaşları tarafından yapılması - akademik çalışmaların değerlendirilmesinde bilimsel içerikten ziyade içeriği üreten kişinin tedbir devleti nezdindeki statüsünün (damgalanmış olmasının) belirleyici hâle geldiğini gösteriyor. Bu uygulamalara iştirak eden akademisyenler ve onların oluşturduğu “bilimsel” kurullar, tedbir devletince hedef alınan meslektaşlarının ürettiği çalışmaları, söz konusu çalışmaların bilimsel/akademik değerinden bağımsız olarak akademik etkinlik sahasının (bilimsel kongrelerin, yayınların vb.) dışına itiyorlar ve böylece “eşik bekçisi” veya “korucu” (*gate keeper*) rolünü gönüllü olarak üstleniyorlar. Akademik ortamdaki tahribatın bir veçhesini de işte bu *korucu akademisyen* profili oluşturuyor.

Türkiye üniversitelerindeki son özerklik kalıntılarının ilgası, akademisyenlerin hukuki ve ekonomik olarak güvencesizleştirilmesi, araştırma ve öğretim etkinliklerinin hassas konulardan uzak duracak şekilde ehlileşmesi/ehlileştirilmesi ve ayrıca birçok öğretim üyesinin hukuksuz pratiklere iştirak ederek koruculaşması/koruculaştırılması... Tüm bunlar, akademik ortamdaki tahribatın sonuç hanesine birinci kerte kaydedilmesi gereken hususlar. Öte yandan, bir de bu sonuçların doğurduğu ve ister istemez doğurmaya devam edeceği ikinci kerte sonuçlar var. Üniversitelerin birer *toplumsal kurum* olarak oynaması gereken rolle ilgili sonuçlar... Bilimsel gelişmeye, akılcı tartışmaya, insan hakları ve demokrasi kültürünün inşasına katkıda bulunması gereken bir kurum olarak üniversitenin toplumsal ve kamusal misyonuyla ilgili sonuçlar... Başka bir deyişle, akademik ortamdaki kötürümleşmenin müşterek geleceğimiz açısından ürettiği bedellerle ilgili sonuçlar... Üniversitenin ve akademik ortamın rehabilitasyonu, ancak Türkiye toplumu bu bedelleri ödemeye gerçekten itiraz ettiği noktada başlayacak.

4 Akademisyenlere yönelik KHK ihraçları yoluyla gerçekleştirilen hak ihlalleri, elinizdeki çalışmayla aynı kapsamda yürütülen *Akademisyen İhraçları: Hak İhlalleri, Kayıplar, Travma ve Güçlenme Süreçleri* başlıklı TİHV araştırmasında tafsilatlı olarak incelenmektedir.

EGE ÜNİVERSİTESİ 2192 SAYILI SORUŞTURMA RAPORU

Ege Üniversitesi'nde yürütülen ve ilgili akademisyenlerin OHAL döneminde kamu görevinden ihraç edilmelerine zemin oluşturan Barış İçin Akademisyenler soruşturması raporunu, üniversitelerdeki tedbir devleti işlemlerinin nasıl ve hangi mülahazalarla gerçekleştirildiğine dair bir örnek belge olarak paylaşıyoruz. Bu belgeye ilişkin yorum ve değerlendirmelerimiz, elinizdeki çalışmanın 3. Bölüm'ünde "Baskıda özerklik ve suçlulaştırma döngüsü" başlığı altında bulunabilir.

Soruşturma raporu, İzmir 4. İdare Mahkemesi'nde görülen 2019/535 esas numaralı davada Ege Üniversitesi Rektörlüğü Hukuk Müşavirliği tarafından sunulan 18 Haziran 2019 tarihli dilekçenin ekinde alınmış olup, soruşturmaya konu olan akademisyenlerin isim, unvan ve akademik birim dışındaki kimlik bilgileri tarafımızca silinmiştir.

Ekteki belgede görüleceği üzere, beş öğretim üyesinden oluşan soruşturma komisyonu, Barış İçin Akademisyenler bildirisini imzalayan Ege Üniversitesi akademisyenleri için "kamu görevinden çıkarma cezası" teklif etmiş ve bu teklif Rektörlük tarafından uygun görülerek 6 Kasım 2016'da Yükseköğretim Kurulu Başkanlığına sunulmuştur. İhraç teklifini uygun bularak YÖK'e arz eden Ege Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Cüneyt Hoşçoşkun'un 25 Ağustos 2017'de 693 sayılı KHK ile üniversiteden ihraç edildiğini, tarihsel bir not olarak burada kaydetme gereği duyuyoruz.

GİZLİ
T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
HUKUK MÜŞAVİRLİĞİ

Sayı : 17507090-663.07
Konu : Soruşturma (2192)

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU BAŞKANLIĞINA

İlgi : 13/01/2016 tarihli ve 73112577.61-1555 sayılı yazınız.

Bir grup öğretim elemanının yayımladıkları bildiri ile Devletimizin ülkemizde sürmekte olan teröre karşı mücadelesini katliam ve kıyım olarak nitelendirdiği, Üniversitemiz kadrolarında bulunan ve mezkur bildiriye imzalayan personel hakkında gerekli işlemin başlatılması belirtilen ilgi yazımız gereği Prof. Dr. Feride Bilgehan AKSU TANIK, Prof. Dr. Melek GÖREGENLİ, Prof. Dr. Nilgün TOKER KILINÇ, Prof. Dr. Zerrin KURTOĞLU ŞAHİN, Doç. Dr. Hediye Aslı DAVAS, Yard. Doç. Dr. Hanifi KURT, Yard. Doç. Dr. Lülüfer KÖRÜKMEZ KAYA, Yard. Doç. Dr. Ali Serdar TEKİN, Biyolog Dr. Nermin BİTER, Araş. Gör. Cansu AKBAŞ DEMİREL ile Tıpta Uzmanlık Öğrencisi Dr. Zeynep Sedef VAROL hakkında Rektörlük Makamımızın 21/01/2016 tarihli, 17507090/2192-629 sayılı ve 08/09/2016 tarihli, 17507090-663.07-E.171988 sayılı onayları ile disiplin soruşturması açılmıştır.

Anılan soruşturma neticesinde soruşturma komisyonu tarafından Prof. Dr. Feride Bilgehan AKSU TANIK, Prof. Dr. Melek GÖREGENLİ, Prof. Dr. Nilgün TOKER KILINÇ, Prof. Dr. Zerrin KURTOĞLU ŞAHİN, Doç. Dr. Hediye Aslı DAVAS, Yard. Doç. Dr. Hanifi KURT, Yard. Doç. Dr. Lülüfer KÖRÜKMEZ KAYA, Yard. Doç. Dr. Ali Serdar TEKİN, Biyolog Dr. Nermin BİTER, Araş. Gör. Cansu AKBAŞ DEMİREL ile Tıpta Uzmanlık Öğrencisi Dr. Zeynep Sedef VAROL hakkında eldeki bilgi ve belgeler ile somut olayın özellikleri dikkate alındığında üzerine atılı suçu işledikleri hususunda kanunî ve vicdanî kanaat oluştuğundan 667 sayılı "Olağanüstü Hal Kapsamında Alınan Tedbirlere İlişkin Kanun Hükmünde Kararname'nin 4. maddesinin D fıkrası uyarınca "Kamu Görevinden Çıkarma" cezasının teklif edilmesi kanaatinin oluştuğu" belirtilmiştir.

Rektörlüğümüzce dosya üzerinde yapılan inceleme ve değerlendirmeler neticesinde suç konusu ile teklif edilen ceza birbirine uygun bulunduğundan Prof. Dr. Feride Bilgehan AKSU TANIK, Prof. Dr. Melek GÖREGENLİ, Prof. Dr. Nilgün TOKER KILINÇ, Prof. Dr. Zerrin KURTOĞLU ŞAHİN, Doç. Dr. Hediye Aslı DAVAS, Yard. Doç. Dr. Hanifi KURT, Yard. Doç. Dr. Lülüfer KÖRÜKMEZ KAYA, Yard. Doç. Dr. Ali Serdar TEKİN, Biyolog Dr. Nermin BİTER, Araş. Gör. Cansu AKBAŞ DEMİREL ile Tıpta Uzmanlık Öğrencisi Dr. Zeynep Sedef VAROL'un 667 sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Alınan Tedbirlere İlişkin Kanun Hükmünde Kararname'nin 4. maddesinin d fıkrası uyarınca "KAMU GÖREVİNDEN ÇIKARMA" cezası ile tecrüyesi hususundaki kanaatimi tensiplerinize arz ederim.

e-imzalıdır

Prof. Dr. Mustafa Cüneyt HOŞÇOŞKUN
Rektör

Ek:Soruşturma Dosyası Aslı (1 Klasör)

03/11/2016 Birim Sorumlusu
03/11/2016 Hukuk Müşaviri

: Fulya GÜLTEKİN
: Av. Reyhan DEMİR

GİZLİ

Formaı Doğrulanak İla: http://edyz.ege.edu.tr/en/Visio/Validate_Doc.aspx?V=BESV31J7I

Ege Üniversitesi Rektörlüğü Hukuk Müşavirliği Gençlik Cad. No:12 35040

Bornova/İzmir

Telefon No: +90 (232) 311 21 62 Faks No: +90 (232) 311 21 69

E-Posta: hukukisligi@mail.ege.edu.tr İnternet Adresi: www.ege.edu.tr

Bilgi İçin: Fulya GÜLTEKİN

Unvan: Birim Sorumlusu

Telefon No: 3114308

SORUŞTURMA RAPORU

SORUŞTURMA ONAYI :

Ege Üniversitesi Rektörlük Makamının 21/01/2016 tarihli, 17507090/2192-629 sayılı ve 08/09/2016 tarihli, E.171988 sayılı onayları.

SORUŞTURULANIN KİMLİĞİ :

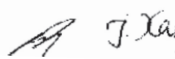
1- Adı ve Soyadı : Feride Bilgehan AKSU TANIK
Görevi veya Unvanı : Prof. Dr.
TC. Kimlik No :
Baba Adı :
Doğum Yeri, Tarihi :
Medeni Hali :
Görevi Yeri : Tıp Fakültesi Halk Sağlığı

2- Adı ve Soyadı : Melek GÖREGENLİ
Görevi veya Unvanı : Prof. Dr.
TC. Kimlik No :
Medeni Hali :
Görevi Yeri : Edebiyat Fakültesi Sosyal Psikoloji ABD.

3- Adı ve Soyadı : Nilgün TOKER KILINÇ
Görevi veya Unvanı : Prof. Dr.
TC. Kimlik No :
Baba Adı :
Doğum Yeri, Tarihi :
Medeni Hali :
Görevi Yeri : Edebiyat Fakültesi Felsefe Tarihi ABD.

4- Adı ve Soyadı : Zerrin KURTOĞLU ŞAHİN
Görevi veya Unvanı : Prof. Dr.
TC. Kimlik No :
Baba Adı :
Doğum Yeri, Tarihi :
Görevi Yeri : Edebiyat Fakültesi Türk İslam Düşüncesi Tarihi ABD.

5- Adı ve Soyadı : Hediye Aşlı DAVAS
Görevi veya Unvanı : Doç. Dr.
TC. Kimlik No :
Baba Adı :

Doğum Yeri, Tarihi : [REDACTED]
Görevi Yeri : Tıp Fakültesi Halk Sağlığı

6- Adı ve Soyadı : Hanifi KURT
Görevi veya Unvanı : Yrd. Doç. Dr.
TC. Kimlik No : [REDACTED]
Baba Adı : [REDACTED]
Doğum Yeri, Tarihi : [REDACTED]
Medeni Hali : [REDACTED]
Görevi Yeri : İletişim Fakültesi Genel Gazetecilik ABD.

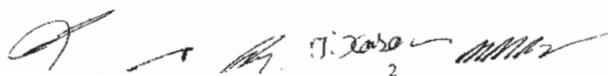
7- Adı ve Soyadı : Lulüfer KÖRÜKMEZ KAYA
Görevi veya Unvanı : Yrd. Doç. Dr.
TC. Kimlik No : [REDACTED]
Baba Adı : [REDACTED]
Doğum Yeri, Tarihi : [REDACTED]
Medeni Hali : [REDACTED]
Görevi Yeri : Edebiyat Fakültesi Kurumlar Sosyolojisi ABD.

8- Adı ve Soyadı : Ali Serdar TEKİN
Görevi veya Unvanı : Yrd. Doç. Dr.
TC. Kimlik No : [REDACTED]
Baba Adı : [REDACTED]
Doğum Yeri, Tarihi : [REDACTED]
Medeni Hali : [REDACTED]
Görevi Yeri : Edebiyat Fakültesi Felsefe Tarihi ABD.

9- Adı ve Soyadı : Nermin BİTER
Görevi veya Unvanı : Biyolog Dr.
TC. Kimlik No : [REDACTED]
Baba Adı : [REDACTED]
Doğum Yeri, Tarihi : [REDACTED]
Görevi Yeri : Fen Fakültesi

10- Adı ve Soyadı : Cansu AKBAŞ DEMİREL
Görevi veya Unvanı : Arş. Gör.
TC. Kimlik No : [REDACTED]
Baba Adı : [REDACTED]
Doğum Yeri, Tarihi : [REDACTED]
Medeni Hali : [REDACTED]
Görevi Yeri : İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

11- Adı ve Soyadı : Zeynep Sedef VAROL
Görevi veya Unvanı : Tıpta Uzmanlık Öğrencisi Dr.

TC. Kimlik No :
Baba Adı :
Doğum Yeri, Tarihi :
Medeni Hali :
Görevi Yeri : Tıp Fakültesi Halk Sağlığı

SUC KONUSU :

"Bir grup öğretim elemanının yayınladıkları bildiri ile Devletimizin ülkemizde sürmekte olan teröre karşı mücadelesini katliam ve kıyım olarak nitelendirdiği, Üniversitemiz kadrolarında bulunan ve mezkur bildiriyi imzalayan personel hakkında gerekli işlemin başlatılması" belirtilen Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı'nın 13/01/2016 tarihli ve 73112577.61-1555 sayılı yazısı.

SUC TARİHİ : 11/01/2016

SORUŞTURMA SAHHALARI :

1-Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı'nın 13/01/2016 tarihli ve 73112577.61-1555 sayılı yazısı Rektörlüğümüze gönderilmiştir.

2- Rektörlük Makamımızın 21/01/2016 tarihli ve 17507090/2192-629 sayılı onayı ile Prof. Dr. Bilgehan AKSU TANIK, Prof. Dr. Melek GÖREGENLİ, Prof. Dr. Nilgün TOKER KILINÇ, Prof. Dr. Zerrin KURTOĞLU ŞAHİN, Doç. Dr. Hediye Aşlı DAVAS, Yrd. Doç. Dr. Hanifi KURT, Yrd. Doç. Dr. Lütfü KÖRÜKMEZ KAYA, Yrd. Doç. Dr. Ali Serdar TEKİN, Biyolog Dr. Nerrin BİTER, Arş. Gör. Cansu AKBAŞ DEMİREL ve Tıpta Uzmanlık Öğrencisi Zeynep Sedef VAROL hakkında disiplin soruşturması açılmış, anılan soruşturmayı yürütmek üzere Prof. Dr. Ersin DOĞER, Prof. Dr. Cemil GÜRGÜN, Prof. Dr. Jülide KESKEN, Prof. Dr. Müge ELDEN ve Prof. Dr. Nadide KAZANCI'dan oluşan komisyon görevlendirilmiştir.

3- Soruşturma Komisyonunca 16/02/2016 tarihinde toplanarak "...soruşturma konusunun önemine binaen komisyon başkanlığının mümkünse bir rektör yardımcısı tarafından yürütülmesi, hukuki süreçlerde ve yazışmalarda Rektörlükçe gerekli desteğin sağlanması..." talebine ilişkin karar verilmiş ve Rektörlüğe sunulmuştur.

4- Hukuk Müşavirliğinin 19/02/2016 tarihli ve 17507090-2192-1606 sayılı yazısı ile; "soruşturularda gizlilik esas olduğundan yazışmaların komisyon tarafından yürütülmesi gerektiği, destek talep edilmesi halinde talep konusu ile ilgili değerlendirme yapılacağı, komisyon başkanlığının bir rektör yardımcısı tarafından yürütülmesi talebinin uygun görülmediği" soruşturma komisyonuna bildirilmiştir.

5- Soruşturma Komisyonu 24/02/2016 tarihinde toplanarak soruşturma komisyonu başkanlığına Prof. Dr. Ersin DOĞER'in seçilerek, soruşturma sürecince yazışmaların tarafından yürütülmesine karar vermiştir.

6- Soruşturma Komisyonu Başkanı Prof. Dr. Ersin DOĞER'in 19/02/2016 tarihli ve 28627433-870 sayılı yazısı ile soruşturmanın tamamlanabilmesi için ek süre verilmesi istenmiştir.

7- Hukuk Müşavirliğinin 29/02/2016 tarihli ve 17507090-2192-1834 sayılı yazısı ile anılan soruşturma için 6 aylık ek süre verilmesinin uygun görüldüğü Soruşturma Komisyonu Başkanı Prof. Dr. Ersin DOĞER'e bildirilmiştir.

8- Soruşturma Komisyonu Başkanı Prof. Dr. Ersin DOĞER tarafından Rektörlüğümüze hitaben yazılan 14/04/2016 tarihli ve 870 sayılı yazıda; "...Soruşturulan Üniversitemiz öğretim elemanları hakkında soruşturmaya konu olan iddialara ilişkin olarak bir adli soruşturma açılıp açılmadığına dair İzmir Cumhuriyet Başsavcılığından bilgi alınması" istenmiştir.

9- Hukuk Müşavirliğinin 14/04/2016 tarihli ve E.23708 sayılı yazısı ile İzmir Cumhuriyet Başsavcılığından İdaremizce tesis edilecek işlemlere esas teşkil etmek üzere istenen bilgilerin Rektörlüğümüze gönderilmesi yönünde gereği istenmiştir.

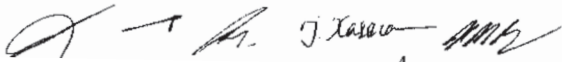
10- İzmir Cumhuriyet Başsavcılığının 28/04/2016 tarihli ve 2016/5076 sayılı cevabi yazısında "anılan soruşturma hakkında yetkisizlik kararı verilerek dosyanın İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığına gönderildiği" bildirilmiştir.

11- Hukuk Müşavirliğinin 17/05/2016 tarihli ve E.31504 sayılı yazısı ile İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığından bilgi istenmiştir.

12- İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı Terör ve Örgütlü Suçlar Soruşturma Bürosu'nun 24/05/2016 tarihli ve Soruşturma No: 2016/5734 sayılı cevabi yazısında; "...ilgi yazımız ekinde isimleri belirtilen Üniversitemiz kadrolarında görevli akademik personeller hakkında henüz bir iddianame düzenlenmemiş olduğu, düzenlendiğinde bir örneğinin gönderileceği" belirtilmiştir. Konu ile ilgili olarak 14/06/2016 tarihli ve 17507090-663.07-E.99992 sayılı yazı ile Soruşturma Komisyonu Başkanı Prof. Dr. Ersin DOĞER'e bilgi verilmiştir.

13- Hukuk Müşavirliğinin 06/09/2016 tarihli ve 17507090-663.07-E.168550 sayılı yazısı ile disiplin soruşturması ile ilgili olarak 23/08/2016 tarihli iki adet bilgi notu ile fotoğrafları içeren ekler, Soruşturma Komisyonuna gönderilmiş, anılan evrakın söz konusu disiplin soruşturmasına eklenerek soruşturmada nazara alınması yönünde gereği istenmiştir.

14- Soruşturma Komisyonuna hitaben yazılan 08/09/2016 tarihli ve 17507090-663.07-E.171990 sayılı yazı ile; disiplin soruşturmasında komisyonun yerine yeni bir görevlendirme yapılacağından anılan soruşturmaya ilişkin dosyanın Rektörlüğümüze gönderilmesi

istenmiştir. Soruşturma dosyası aslı Komisyon Başkanı Prof. Dr. Ersin DOĞER tarafından Rektörlüğe gönderilmiştir.

15-Rektörlük Makamımızın 08/09/2016 tarihli ve 17507090-663.07-E.171988 sayılı onayı ile anılan soruşturmanın Prof. Dr. Hakan Hikmet AYDIN, Prof. Dr. Atilla SILKÜ, Prof. Dr. İsmet KARACA, Prof. Dr. Gaye EREL ve Prof. Dr. Engin BERBER'den oluşan komisyon tarafından yürütülmesine karar verilmiştir.

DELİLLER:

1- Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı'nın 13/01/2016 tarihli ve 73112577.61-1555 sayılı yazısı ve eki.

2- Ege Üniversitesi Yönetim Kurulu'nun 18/01/2016 tarihli, 2 Toplantı Sayılı, 1 No'lu Kararı.

3- Arş. Gör. Cansu AKBAŞ DEMİREL'in 23/03/2016 tarihli yazılı ifadesi.

4-Prof. Dr. Feride AKSU TANIK'ın 24/03/2016 tarihli yazılı ifadesi.

5- Prof. Dr. Nilgün TOKER KILINÇ'ın 24/03/2016 tarihli yazılı ifadesi.

6- Prof. Dr. Melek GÖREGENLİ'nin 24/03/2016 tarihli yazılı ifadesi.

7- Prof. Dr. Zerrin KURTOĞLU ŞAHİN'nin 24/03/2016 tarihli yazılı ifadesi.

8-Doç. Dr. H. Aslı DAVAS'ın 24/03/2016 tarihli yazılı ifadesi.

9-Yrd. Doç. Dr. Hanifi KURT'un 24/03/2016 tarihli yazılı ifadesi.

10- Yrd. Doç. Dr. Lülüfer KÖRÜKMEZ KAYA'nın 24/03/2016 tarihli yazılı ifadesi.

11- Yrd. Doç. Dr. Ali Serdar TEKİN'in 24/03/2016 tarihli yazılı ifadesi.

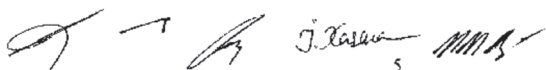
12- Biyolog Dr. Nermin BİTER'in 24/03/2016 tarihli yazılı ifadesi.

13- Dr. Zeynep Sedef VAROL'un 24/03/2016 tarihli yazılı ifadesi.

14- Dr. Zeynep Sedef VAROL'un 24/03/2016 tarihli ifade tutanağı.

15- Arş. Gör. Cansu AKBAŞ DEMİREL'in 24/03/2016 tarihli ifade tutanağı.

16- Biyolog Dr. Nermin BİTER'in 24/03/2016 tarihli ifade tutanağı.

5

- 17- Yrd. Doç. Dr. Ali Serdar TEKİN'in 24/03/2016 tarihli yazılı ifadesi.
- 18- Yrd. Doç. Dr. Hanifi KURT'un 24/03/2016 tarihli ifade tutanağı.
- 19- Doç. Dr. H. Aslı DAVAS'ın 24/03/2016 tarihli ifade tutanağı.
- 20- Prof. Dr. Zerrin KURTOĞLU ŞAHİN'nin 24/03/2016 tarihli ifade tutanağı.
- 21- Prof. Dr. Nilgün TOKER KILINÇ'ın 24/03/2016 tarihli ifade tutanağı.
- 22- Prof. Dr. Melek GÖREGENLİ'nin 24/03/2016 tarihli ifade tutanağı.
- 23- Prof. Dr. Feride AKSU TANIK'ın 24/03/2016 tarihli yazılı ifadesi.
- 24-23/08/2016 tarihli iki adet bilgi notu ile fotoğraflar.

SORUŞTURULANIN İFADESİ :

- 1-Prof. Dr. Feride AKSU TANIK, 24/03/2016 tarihli yazılı ifadesini Soruşturma Komisyonuna vermiştir.
- 2- Prof. Dr. Nilgün TOKER KILINÇ, 24/03/2016 tarihli yazılı ifadesini Soruşturma Komisyonuna vermiştir.
- 3- Prof. Dr. Melek GÖREGENLİ, 24/03/2016 tarihli yazılı ifadesini Soruşturma Komisyonuna vermiştir.
- 4- Prof. Dr. Zerrin KURTOĞLU ŞAHİN, 24/03/2016 tarihli yazılı ifadesini Soruşturma Komisyonuna vermiştir.
- 5-Doç. Dr. H. Aslı DAVAS, 24/03/2016 tarihli yazılı ifadesini Soruşturma Komisyonuna vermiştir.
- 6-Yrd. Doç. Dr. Hanifi KURT, 24/03/2016 tarihli yazılı ifadesini Soruşturma Komisyonuna vermiştir.
- 7- Yrd. Doç. Dr. Lütfü KÖRÜKMEZ KAYA, 24/03/2016 tarihli yazılı ifadesini Soruşturma Komisyonuna vermiştir.
- 8- Yrd. Doç. Dr. Ali Serdar TEKİN, 24/03/2016 tarihli yazılı ifadesini Soruşturma Komisyonuna vermiştir.

9- Biyolog Dr. Nermin BİTER, 24/03/2016 tarihli yazılı ifadesini Soruşturma Komisyonuna vermiştir.

10- Dr. Zeynep Sedef VAROL, 24/03/2016 tarihli yazılı ifadesini Soruşturma Komisyonuna vermiştir.

11-Arş. Gör. Cansu AKBAŞ DEMİREL, 23/03/2016 tarihli yazılı ifadesini Soruşturma Komisyonuna vermiştir.

TAHLİL VE DEĞERLENDİRME:

“Öncelikle söz konusu bildirinin imzacısı olan üniversitemiz akademisyenleri, vermiş oldukları yazılı savunmalarında, davranışlarından pişman olduklarını ne açıkça belirtmiş, ne de ima etmişlerdir. Bu durum, soruşturmaya konu eylemi bilerek ve isteyerek gerçekleştirdiklerini ortaya koymaktadır. Yazılı savunmaların aşağıdaki hususlarda ortaklaştığı görülmektedir:

1. Savunmalarda aynı hukukçu/hukukçulardan görüş alındığı anlaşılmaktadır.
2. Savunmalar, soruşturmaya konu bildirideki: “devletin katliam ve kıyam yaptığı” dolayısıyla suç işlediği esası üzerinden pek değil, daha ziyade usul (hukuki eksiklere işaret etmek) üzerinden kurulmuşlardır.
3. Soruşturmanın, ifade özgürlüğünü ihlal eden siyasal iktidara açtırılmış olduğu ve
4. İdarece soruşturmada görevlendirilenlerin (disiplin komisyonumuz), tesis edecekleri işlem neticesi sorumlu olacakları belirtilerek aba altından sopa gösterilmiştir. Savunmaları dikkatlice inceleyen komisyonumuz şu noktalarda hemfikir olmuştur:
1. Bazı savunmaların zeminini oluşturan tarihsel analiz, ciddi bir yaklaşım hatası içermektedir. Şöyle ki, akademisyenler hali hazırdaki soruşturmayı, cumhuriyet tarihimize sırasıyla: İkinci Dünya Savaşı, 27 Mayıs Savaşı, 12 Eylül 1980 sonrasında, bazı akademisyenlerin geçirdikleri soruşturma ve ardından üniversiteden tasfiye edilmelerine benzer bir süreç, adeta zincirin son halkası olarak görmektedirler. Yukarıda sözü edilen dönemlerde akademisyenler, Soğuk Savaş Dönemi kamplaşmanın kurbanı: Türkiye’nin saf tuttuğu Batı’ya karşıt, Doğu’nun egemen ideolojisini (komünizm) benimseyip yaydıkları iddiasıyla tasfiye edilmişlerdi. Oysa bu kez, soruşturmaya neden olan şey, silahlı bir illegal yapılanmayla ilgilidir. Katliam ve kıyam yaptığı ilan edilen devletin, bazı yerleşim merkezlerinde gerçekleştirdiği operasyonlar, silah kullanmak suretiyle fiziki coğrafyasını zorla küçültmek isteyen bölücü bu illegal yapılanmanın mensuplarına karşı yapılmıştır. Hiçbir devlet, böyle bir duruma duyarsız kalmamıştır/kalmaz. Söz konusu bildiride, terörist olduğu dünyaca kabul edilmiş bu illegal yapıya hiç atıfta bulunulmamış, sanki devlet durup dururken, kendi yerleşim merkezleri ve yaşayanlarına saldırıp katletmiş görüntüsü verilmiştir.
2. Savunmalarda, bildiride beyan edilen görüşler “ifade özgürlüğü” bağlamında değerlendirilmekte, açılan soruşturma bu özgürlüğün ihlali olarak takdim edilmektedir. Hiç kuşkusuz ifade özgürlüğü, demokratik bir toplumun temel taşıdır ve biz akademisyenlerin, sonuna kadar arkasında durması gereken bir gerekliliktir.

Ancak beşimize, ödev ve sorumluluk yükleyen bu özgürlüğün; ulusal güvenlik, ülke bütünlüğü ve kamu güvenliğinin sağlanması, asayişsizliğin giderilmesi noktasında bazı sınırlamalara ve yaptırımlara bağlanabildiği de unutulmamalıdır (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Madde 10, Fıkra 2). Başka bir deyişle ifade özgürlüğü, mutlak bir özgürlük değildir. Nitekim Anayasamızın ifade özgürlüğünü düzenleyen 26. Maddesinde, söz konusu sınırlama ve yaptırımlar açıkça sayılmıştır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin, 25 Kasım 1997 tarihinde karara bağlanmış Zana/Türkiye davasında, ülkenin bir bölümünde terör örgütünün sivilere karşı saldırılarını artırdığı bir sırada, Zana'nın terör örgütü lehine olan sözlerinden dolayı; aldığı mahkûmiyet kararının yerinde olduğuna hükmedilmiştir. Keza aynı mahkemenin 8 Temmuz 1999 tarihinde karara bağlanmış Sürek/Türkiye davasında, bir yayında Türk Ordusunun katliam yapan, şiddet ve baskı uygulayan bir kurum olarak tanıtılmasından dolayı verilmiş cezanın da yerinde olduğuna hükmedilmiştir.

3. Dikkat çekici olan, 15 Temmuz 2016 tarihinde Türkiye tarihinin en kanlı darbe girişimini gerçekleştiren devlet içindeki paralel yapılanma ile bölücü terör örgütünün teşrik-i mesai ettiği. Şöyle ki, 15 Temmuz sonrasında, 40 yıldır ülkemizi kana bulayan örgütün, ideal fırsat bulmuşken hiç eylem yapmayıp olan biteni izlediği; devlet içindeki paralel yapılanma mensubu (FETÖ'cü olmaktan tutuklanmış) bazı rütbeli şahısların, sorumluluğuna bırakılan arazilerde hiç operasyona çıkmadıkları; bu rütbeli şahıslardan bazılarının PYD'ye sığındığı ve yakalanan terör örgütü mensuplarının cep telefonlarında bylock şifreli yazışma programının yüklü olduğu ortaya çıkmış/çıkmaktadır (Ayrıntılar için bkz. Beril Dedeoğlu, "FETÖ-PKK Bağlantısı", Akademik Perspektif, 2 Ekim 2016; Hürriyet, 13 Ekim 2016; Elvan Alkaya, "FETÖ-PKK İşbirliği Tarihçesi", Yeni Şafak, 15 Ağustos 2016).

Sonuç olarak komisyonumuzda, "Bu Suça İştirak Etmek İstemiyoruz" başlıklı bildiriye imza etmiş üniversitemiz akademisyenlerinin, 2016 başında, Türkiye'nin devlet olmanın gereği olan terörle mücadelelerini hakkıyla değerlendiremedikleri; FETÖ/PDY ile de bağı/bağlantısı giderek belirginleşen terör örgütünü, (bilerek/bilmeyerek) döktülen kanda taraf ve de pay sahibi yapmaktan alıkoymaları kanaati hasıl olmuştur. Devleti ulusal ve de uluslararası kanuoyunda katliamcı ve kıyamcı ilan eden bu bildirideki görüşlerin, ifade özgürlüğü bağlamında açıklanması/açıklanamamasının vicdanları zorladığı açıktır. Savunmaların daha ziyade usul temelli yapılmış olması, bakış açımızın yerinde olduğunun ikranı gibidir (titaf edilmesidir)."

SONUC VE KANAAT :

1-Prof. Dr. Feride AKSU TANIK; hakkında eldeki bilgi ve belgeler ile somut olayın özellikleri dikkate alındığında üzerine atılı suçu işlediği hususunda kanuni ve vicdani kanaat oluştuğundan 667 sayılı "Olağanüstü Hal Kapsamında Alınan Tedbirlere İlişkin Kanun Hükümleri Kararname"nin 4. maddesinin D fıkrası uyarınca "Kamu Görevinden Çıkarma" cezasının teklif edilmesi kanaati oybirliğiyle oluşmuştur.

2-Prof. Dr. Melek GÖREGENLİ; hakkında eldeki bilgi ve belgeler ile somut olayın özellikleri dikkate alındığında üzerine atılı suçu işlediği hususunda kanuni ve vicdani kanaat oluştuğundan 667 sayılı "Olaganüstü Hal Kapsamında Alınan Tedbirlere İlişkin Kanun Hükmünde Kararname"nin 4. maddesinin D fıkrası uyarınca "Kamu Görevinden Çıkarma" cezasının teklif edilmesi kanaati oybirliğiyle oluşmuştur.

3-Prof. Dr. Nülgün TOKER KILINÇ; hakkında eldeki bilgi ve belgeler ile somut olayın özellikleri dikkate alındığında üzerine atılı suçu işlediği hususunda kanuni ve vicdani kanaat oluştuğundan 667 sayılı "Olaganüstü Hal Kapsamında Alınan Tedbirlere İlişkin Kanun Hükmünde Kararname"nin 4. maddesinin D fıkrası uyarınca "Kamu Görevinden Çıkarma" cezasının teklif edilmesi kanaati oybirliğiyle oluşmuştur.

4- Prof. Dr. Zerrin KURTOĞLU ŞAHİN; hakkında eldeki bilgi ve belgeler ile somut olayın özellikleri dikkate alındığında üzerine atılı suçu işlediği hususunda kanuni ve vicdani kanaat oluştuğundan 667 sayılı "Olaganüstü Hal Kapsamında Alınan Tedbirlere İlişkin Kanun Hükmünde Kararname"nin 4. maddesinin D fıkrası uyarınca "Kamu Görevinden Çıkarma" cezasının teklif edilmesi kanaati oybirliğiyle oluşmuştur.

5- Doç. Dr. Hediye Aslı DAVAS; hakkında eldeki bilgi ve belgeler ile somut olayın özellikleri dikkate alındığında üzerine atılı suçu işlediği hususunda kanuni ve vicdani kanaat oluştuğundan 667 sayılı "Olaganüstü Hal Kapsamında Alınan Tedbirlere İlişkin Kanun Hükmünde Kararname"nin 4. maddesinin D fıkrası uyarınca "Kamu Görevinden Çıkarma" cezasının teklif edilmesi kanaati oybirliğiyle oluşmuştur.

6- Yrd. Doç. Dr. Hanifi KURT; hakkında eldeki bilgi ve belgeler ile somut olayın özellikleri dikkate alındığında üzerine atılı suçu işlediği hususunda kanuni ve vicdani kanaat oluştuğundan 667 sayılı "Olaganüstü Hal Kapsamında Alınan Tedbirlere İlişkin Kanun Hükmünde Kararname"nin 4. maddesinin D fıkrası uyarınca "Kamu Görevinden Çıkarma" cezasının teklif edilmesi kanaati oybirliğiyle oluşmuştur.

7- Yrd. Doç. Dr. Lütfü KÖRÜKMEZ KAYA; hakkında eldeki bilgi ve belgeler ile somut olayın özellikleri dikkate alındığında üzerine atılı suçu işlediği hususunda kanuni ve vicdani kanaat oluştuğundan 667 sayılı "Olaganüstü Hal Kapsamında Alınan Tedbirlere İlişkin Kanun Hükmünde Kararname"nin 4. maddesinin D fıkrası uyarınca "Kamu Görevinden Çıkarma" cezasının teklif edilmesi kanaati oybirliğiyle oluşmuştur.

8- Yrd. Doç. Dr. Ali Serdar TEKİN; hakkında eldeki bilgi ve belgeler ile somut olayın özellikleri dikkate alındığında üzerine atılı suçu işlediği hususunda kanuni ve vicdani kanaat oluştuğundan 667 sayılı "Olaganüstü Hal Kapsamında Alınan Tedbirlere İlişkin Kanun Hükmünde Kararname"nin 4. maddesinin D fıkrası uyarınca "Kamu Görevinden Çıkarma" cezasının teklif edilmesi kanaati oybirliğiyle oluşmuştur.

9- **Biyolog Dr. Nermin BİTER**; hakkında eldeki bilgi ve belgeler ile somut olayın özellikleri dikkate alındığında üzerine atılı suçu işlediği hususunda kanuni ve vicdani kanaat oluştuğundan 667 sayılı "Olağanüstü Hal Kapsamında Alınan Tedbirlere İlişkin Kanun Hükmünde Kararname"nin 4. maddesinin D fıkrası uyarınca "Kamu Görevinden Çıkarma" cezasının teklif edilmesi kanaati oybirliğiyle oluşmuştur.

10- **Araş. Gör. Cansu AKBAŞ DEMİREL**; hakkında eldeki bilgi ve belgeler ile somut olayın özellikleri dikkate alındığında üzerine atılı suçu işlediği hususunda kanuni ve vicdani kanaat oluştuğundan 667 sayılı "Olağanüstü Hal Kapsamında Alınan Tedbirlere İlişkin Kanun Hükmünde Kararname"nin 4. maddesinin D fıkrası uyarınca "Kamu Görevinden Çıkarma" cezasının teklif edilmesi kanaati oybirliğiyle oluşmuştur.

11- **Tıpta Uzmanlık Öğrencisi Dr. Zeynep Sedef VAROL**; hakkında eldeki bilgi ve belgeler ile somut olayın özellikleri dikkate alındığında üzerine atılı suçu işlediği hususunda kanuni ve vicdani kanaat oluştuğundan 667 sayılı "Olağanüstü Hal Kapsamında Alınan Tedbirlere İlişkin Kanun Hükmünde Kararname"nin 4. maddesinin D fıkrası uyarınca "Kamu Görevinden Çıkarma" cezasının teklif edilmesi kanaati oybirliğiyle oluşmuştur.

Prof. Dr. Hikmet Hakan AYDIN
Soruşturma Komisyonu Başkanı

Prof. Dr. İsmet KARACA
Soruşturma Komisyonu Üyesi

Prof. Dr. Engin BERBER
Soruşturma Komisyonu Üyesi

Prof. Dr. Gaye EREL
Soruşturma Komisyonu Üyesi

Prof. Dr. Atilla SİLKÜ
Soruşturma Komisyonu Üyesi

EK : Soruşturma Dosyası.

KAYNAKÇA

- Akça, İsmet vd. *Olağanlaşan OHAL: KHK'ların Yasal Mevzuat Üzerindeki Etkileri*. İstanbul: Heinrich Böll Stiftung Derneği, 2018. https://tr.boell.org/sites/default/files/ohal_rapor_web.pdf.
- Altıparmak, Kerem. "Bu Bir Olağanüstü Hal KHK'si Değildir". *Bianet*, 25 Temmuz 2016. <http://bianet.org/bianet/hukuk/177136-bu-bir-olaganustu-hal-khk-si-degidir>.
- Altıparmak, Kerem ve Yaman Akdeniz. *Barış İçin Akademisyenler: Olağanüstü Zamanlarda Akademiyi Savunmak*. İstanbul: İletişim Yay., 2017.
- Altıparmak, Kerem, Dinçer Demirkent ve Murat Sevinç. "Atipik KHK'ler ve Daimi Hukuksuzluk: Artık Yasaları İdare mi İptal Edecek?". İHOP Olağanüstü Hal ve Uygulamaları Bilgi Notu, 8 Mart 2018. http://www.ihop.org.tr/wp-content/uploads/2018/03/Atipik_OHAL_-KHKleri-1.pdf.
- Arato, Andrew. "Conceptual History of Dictatorship (and Its Rivals)". *Critical Theory and Democracy* içinde, der. Enrique Peruzzotti ve Martin Plot. Oxford: Routledge, 2014.
- Aytaç, Ahmet Murat. "Akademik Özgürlüklerin Öznesi Kimdir?". *Ayrıntı Dergi*, 15 Ekim 2016. <http://ayrintidergi.com.tr/akademik-ozgurluklerin-oznesi-kimdir/>.
- Balzacq, Thierry, der. *Securitization Theory: How Security Problems Emerge and Dissolve*. Londra: Routledge, 2011.
- Barış İçin Akademisyenler. "Bu suça ortak olmayacağız! Em ê nebin hevparên vî sûcî!" 11 Ocak 2016. <https://barisicinakademisyenler.net/node/62>.
- Dayanışma Raporu. 21 Mart 2016. <https://barisicinakademisyenler.net/node/141>.
- Baser, Bahar, Samim Akgönül ve Ahmet Erdi Öztürk. "Academics for Peace" in Turkey: A Case of Criminalising Dissent and Critical Thought via Counterterrorism Policy". *Critical Studies on Terrorism* 10/2, 2017.
- Bilim Akademisi. "Akademik Özgürlükler Raporu 2016-2017". <https://bilimakademisi.org/wp-content/uploads/2017/07/bilim-akademisi-akademik-ozgurlukler-raporu-2016-2017-agustos-9.pdf>.
- Bora, Tanıl. *Türkiye'nin Linç Rejimi*. İstanbul: Birikim Yay., 2008.
- Buzan, Barry, Ole Wæver ve Jaap de Wilde. *Security: A New Framework for Analysis*. Boulder: Lynne Rienner Publishers, 1998.
- Çetik, Mete. *Üniversitede Cadı Avı: 1948 DTCF Tasfiyesi ve P. N. Boratav'ın Müdafası*. Ankara: Dipnot Yay., 2008.
- Cole, Jonathan R. "Academic Freedom as an Indicator of a Liberal Democracy". *Globalizations* 14/6, 2017.

- Değirmencioglu, Serdar M. ve Kemal İnal, der. *Yüksek Öğretimin Serbest Düşüşü: Özel Üniversiteler*. İstanbul: Ayrıntı Yay., 2015.
- Demirkent, Dinçer. "Liberallerin Dinmeyen Özlemi". *Ayrıntı Dergi* 4, 2014.
- Dölen, Emre. *Türkiye Üniversite Tarihi 5: Özerk Üniversite Dönemi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010.
- Ercan, Fuat ve Serap Korkusuz Kurt, der. *Metalaşma ve İktidarın Baskısındaki Üniversite*. İstanbul: Sosyal Araştırmalar Vakfı, 2011.
- Fraenkel, Ernst. *The Dual State: A Contribution to the Theory of Dictatorship*. Çev. E. A. Shils. New York: Oxford University Press, 1941.
- "Preface to the 1974 German Edition". Çev. Jens Meierhenrich. *The Dual State: A Contribution to the Theory of Dictatorship* içinde. Oxford: Oxford University Press, 2017.
- GIT Türkiye. *Akademide Hak İhlalleri Dosyası III*. 2016.
- Göle, Nilüfer. "Undesirable Public Intellectuals". *Globalizations* 14/6, 2017.
- Gözler, Kemal. "1982 Anayasası Hala Yürürlükte Mi? Anayasasızlaştırma Üzerine Bir Deneme". 30 Mayıs 2016. <http://www.anayasa.gen.tr/anayasasizlastirma-v4.pdf>.
- "15 Temmuz Kararnemeleri: Olağanüstü Hâl Kanun Hükmünde Kararnemelerinin Hukuki Rejiminin İfsadı Hakkında Bir İnceleme". 17 Şubat 2017. <http://www.anayasa.gen.tr/15-temmuz-kararnemeleri.pdf>.
- Günel, İzge. "Cumhuriyet Döneminde Üniversiteden Tasfiyeler". *Kapitalizmin Kısacında Doğa, Toplum ve Bilim: Onur Hamzaoglu Olayı* içinde, der. Cem Terzi, Emel Yuvayapan, Erkin Başer. İstanbul: Yordam Kitap, 2013.
- Hartshorne, Edward Y. *The German Universities and National Socialism*. Cambridge: Harvard University Press, 1937.
- İnsan Hakları Ortak Platformu. *Olağanüstü Hal Uygulamaları Güncelleştirilmiş Durum Raporu*. 17 Nisan 2018. <https://www.ihop.org.tr/?p=6596>.
- Kaboğlu, İbrahim Ö. "Sunuş Yazısı: Anayasa Fetişizmi ve Anayasasızlaştırma İkilemi". *Anayasa Hukuku Dergisi* 2/4, 2013.
- Anayasasızlaştırma ve Demokrasi Umudu*. İstanbul: Tekin Yay., 2019.
- Kaynar, Mete ve İsmet Parlak. *Her İle Bir Üniversite: Türkiye'de Yüksek Öğretim Sisteminin Çöküşü*. Ankara: Paragraf Yay., 2005.
- Lyer, Kirsten ve Aron Suba. *Closing Academic Space: State Restrictions on Higher Education Institutions*. International Center for Not-for-Profit Law, 2019.
- Meierhenrich, Jens. *The Remnants of the Rechtsstaat: An Ethnography of Nazi Law*. Oxford: Oxford University Press, 2018.
- Molu, Benan vd. *Üniversitelerde Disiplin Soruşturmaları: Öğrencilerin İfade ve Örgütlenme Özgürlüğü*. İstanbul: On İki Levha Yay., 2013.

- Mülkiyeliler Birliği. “Prof. Dr. Erkan İbiş’in Rektörlüğü Döneminde A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğretim Elemanlarına Uygulanan Baskılar ve Tasfiyeler”. 2018. <https://mulkiye.org.tr/prof-dr-erkan-ibisin-rektorlugu-doneminde-a-u-siyasal-bilgiler-fakultesi-ogretim-elemanlarina-uygulanan-baskilar-ve-tasfiyeler/>.
- Nets-Zehngut, Rafi ve Shai Fuxman. “Self-Censorship of Narratives of Political Violence in Academia”. *Self-Censorship in Contexts of Conflict: Theory and Research* içinde, der. Daniel Bar-Tal vd. İsviçre: Springer, 2017.
- Odman, Aslı. “Barış Bildirisi ve Dev-Şirket’in ‘Yeni’ Akademisi - I: Büyük Dönüşüm”. *Bir + Bir*, 13 Şubat 2018. <https://www.birartibir.org/siyaset/19-buyuk-donusum>.
- OHCHR. “Türkiye’nin Güneydoğusundaki İnsan Hakları Durumuna İlişkin Rapor”. Şubat 2017. https://www.ohchr.org/Documents/Countries/TR/OHCHR_South-East_Turkey2015-2016_TURK.pdf.
- Özdemir Taştan, İnan ve Aydın Ördök. *OHAL Döneminde Türkiye’de Akademik Özgürlükler Araştırması Raporu*. Ankara: İnsan Hakları Okulu, 2019. http://insanhaklariokulu.org/wp-content/uploads/2019/12/Özdemir-Ördök_Rapor_2019.pdf.
- Özel, Oktay. “Üniversite ve ‘Akademya’: Hüzünlü Bir Yok Oluş Hikayesi”. *Birikim* 335, 2017.
- Özkırımlı, Umut. “How to Liquidate a People? Academic Freedom in Turkey and Beyond”. *Globalizations* 14/6, 2017.
- Paxton, Robert O. *The Anatomy of Fascism*. New York: Alfred A. Knopf, 2004 [*Faşizmin Anatomisi*. Çev. Hakan Atay ve Hivren Demir Atay. İstanbul: İletişim Yay., 2014].
- Schrecker, Ellen. *No Ivory Tower: McCarthyism and the Universities*. Oxford: Oxford University Press, 1986.
- “Political Tests for Professors: Academic Freedom during the McCarthy Years”. 7 Ekim 1999. http://www.lib.berkeley.edu/uchistory/archives_exhibits/loyaltyoath/symposium/schrecker.html.
- Sennett, Richard. *Karakter Aşınması: Yeni Kapitalizmde İşin Kişilik Üzerindeki Etkileri*. Çev. Barış Yıldırım. İstanbul: Ayrıntı Yay., 2012.
- Sevinç, Murat. “Her gün 16.20’de, tek ayak üzerinde duracaktı...”. *Gazete Duvar*, 28 Ağustos 2018. <https://www.gazeteduvar.com.tr/yazarlar/2018/08/28/her-gun-16-20de-tek-ayak-uzerinde-duracakti/>.
- Snyder, Timothy. *On Tyranny: Twenty Lessons from the Twentieth Century*. New York: Tim Duggan Books, 2017.

- Sözeri, Efe Kerem. “Evrensel Değerler ve Milli Yalnızlık: İki Bildiri, İki Akademi”. *P24 Bağımsız Gazetecilik Platformu*, 28 Ocak 2016. <http://platform24.org/p24blog/yazi/1320/evrensel-degerler-ve-milli-yalnizlik--iki-bildiri--iki-akademi>.
- Tekin, Serdar. “Diktatörlük Kuramına Bir Katkı: Ernst Fraenkel ve *İkili Devlet*”. *Birikim* 354, 2018.
- “YÖK Başkanı ve Baskıda Özerklik”. *Gazete Duvar*, 17 Kasım 2018. <https://www.gazeteduvar.com.tr/forum/2019/11/17/yok-baskani-ve-baskida-ozerklik/>
- Terzi, Cem, Emel Yuvayapan ve Erkin Başer, der. *Kapitalizmin Kısacasında Doğa, Toplum ve Bilim: Onur Hamzaoğlu Olayı*. İstanbul: Yordam Kitap, 2013.
- Toker, Nilgün. “Yeni Otoriterlik Otoriterlik Midir?” 3. Uluslararası Ege İnsan Hakları Okulu’nda sunulan yayımlanmamış tebliğ. İzmir: 18 Ekim 2019.
- Topuz, Ali Duran. “Anti-hukuk günlerinde yeni yargı”. *Gazete Duvar*, 4 Kasım 2018. <https://www.gazeteduvar.com.tr/yazarlar/2018/11/04/anti-hukuk-gunlerinde-yeni-yargi/>.
- “Anti-hukuk günlerinde siyasetin ilgasi”. *Gazete Duvar*, 6 Kasım 2018. <https://www.gazeteduvar.com.tr/yazarlar/2018/11/06/anti-hukuk-gunlerinde-siyasetin-ilgasi/>
- “Anti-hukuk günlerinde sivil ölüm yasası”. *Gazete Duvar*, 8 Kasım 2018. <https://www.gazeteduvar.com.tr/yazarlar/2018/11/08/anti-hukuk-gunlerinde-sivil-olum-yasasi/>.
- Türk Ceza Hukuku Derneği. “Bilimsel Görüş”. Temmuz 2019. https://www.tchd.org.tr/wp-content/uploads/2019/07/TCHD_bilimsel_rapor_bu_suca_ortak_olmayacagiz.pdf.
- Türkiye İnsan Hakları Vakfı. “16 Ağustos 2015 - 21 Ocak 2016 Tarihleri Arasında Sokağa Çıkma Yasakları ve Sivillere Yönelik Yaşam Hakkı İhlalleri”. 23 Ocak 2016. <https://tihv.org.tr/16-agustos-2015-21-ocak-2016-tarihleri-arasinda-sokaga-cikma-yasaklari-ve-sivillere-yonelik-yasam-hakki-ihlalleri/>.
- İnsan Hakları İçin Akademisyenler* 2, Temmuz 2018. <http://www.tihvakademi.org/wp-content/uploads/2018/07/Tihv-Akademi-Bülten-2.pdf>.
- İnsan Hakları İçin Akademisyenler* 3, Aralık 2018. <http://www.tihvakademi.org/wp-content/uploads/2018/12/BÜLTEN03.2108TR.pdf>.
- “Barış İçin Akademisyenler Vakasının Kısa Tarihi”. 11 Ocak 2019. <http://www.tihvakademi.org/wp-content/uploads/2019/03/Barisicinakademisyenlervakasi.pdf>.
- UNESCO. “Yüksek Öğretim Akademik Personelinin Durumuna İlişkin Tavsiye”. 1997. <http://80.251.40.59/politics.ankara.edu.tr/altipar/Yayinlar/Yuksek%20Ogretim%20Tavsiye.pdf>.

Ünlü, Barış. *Türklük Sözleşmesi: Oluşumu, İşleyişi ve Krizi*. Ankara: Dipnot Yay., 2018.

Vatansever, Aslı ve Meral Gezici Yalçın. “Ne Ders Olsa Veririz”: *Akademisyenin Vasıfsız İşçiyeye Dönüşümü*. İstanbul: İletişim, 2015.

Vatansever, Aslı. “Hitman of State: Role of Universities in AKP’s War on Dissident Scholars”. *Globe Post Turkey*, 2018. <https://turkey.theglobepost.com/turkey-academia-collaboration-government/>.

Yigiter, Cenk. *Türkiye’de Akademik Özgürlük ve Üniversite Özerkliği*. Yayımlanmamış doktora tezi: Ankara Üniversitesi Kamu Hukuku Anabilim Dalı, 2012.

“Bir KHK’lı Akademisyenin Son Dört Yılından Fragmanlar”. *Akademisyenlerden KHK Öyküleri* içinde, der. Kuvvet Lordoğlu. İstanbul: Nota Bene, 2018.

YÖK. *Türkiye’nin Yükseköğretim Stratejisi*. Ankara: Yükseköğretim Kurulu Yay., 2007. <https://www.yok.gov.tr/Documents/Yayinlar/Yayinlarimiz/Turkiyenin-yuksekogretim-stratejisi.pdf>.

15 Temmuz ve Türk Yükseköğretimi. Ankara: Yükseköğretim Kurulu Yay., 2018. https://www.yok.gov.tr/Documents/Yayinlar/Yayinlarimiz/15_Temmuz_kita-bi_.pdf.

“Barış İçin Akademisyenlerin Uzun Haftası”: Çevrimiçi Kaynaklar

3. Bölüm’de BAK vakasının ilk 10 gününde (12-21 Ocak 2016) yaşananların dökümü yapılırken, aşağıdaki çevrimiçi kaynaklardan yararlanılmıştır. Diğer bölümlerdeki çevrimiçi kaynaklar dipnotlarda zikredilmiştir.

12 Ocak 2016, Salı

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın ilk açıklaması:

<https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/37539/turkiye-kadar-terore-bedel-odeyen-baska-ulke-yoktur>

YÖK Genel Kurulu açıklaması:

http://www.yok.gov.tr/documents/18755141/21995093/02_Akademisyenlerin_Bildirisi_Uzerine_YOK_Genel_Kurul_Basin_Aciklamasi.pdf

Türkiye İçin Akademisyenler bildirisi:

<http://www.diken.com.tr/bu-da-devletin-yanindaki-akademisyenler-operasyonlara-destek-veriyoruz/>

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi’nde istifa ve soruşturma:

<http://www.milliyet.com.tr/bildiriye-imza-atan-profesor-istifa-sivas-yerelhaber-1160160/>

Yerel basında hedef gösterme örnekleri:

<http://www.akasyam.com/iste-pkknin-omudeki-hendekci-akademisyenleri-129447/>

<http://www.yalovapusula.com/haberdetay/YALOVA-UNIVERSITESINDEKILER-DEVLETI-KATLIAMLA-SUCLADILAR/4657#.VpQOE4TZ-1U.twitter>

<https://www.bolununesi.com/haber/150936/o-bildiriye-aibuden-4-imza>

<http://www.ajans26.com/gundem/hendekcilere-osmangazi-ve-anadoludan-da-destek-var-h10594.html>

<http://www.kocaelibarisgazetesi.com/guncel/o-bildiriye-kouden-19-akademisyende-imza-atti-h60641.html>

13 Ocak 2016, Çarşamba

Üniversitelerarası Kurul açıklaması:

http://www.uak.gov.tr/duyuru/Duyuru_UAK_Kamuoyu_aciklamasi_120116.pdf

MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin açıklaması:

<http://www.milliyet.com.tr/bahceli-yok-uzerine-duseni-yapmali-siyaset-2178440/>

Sedat Peker'in tehdit açıklaması:

<https://bianet.org/bianet/siyaset/171047-sedat-peker-den-akademisyenlere-tehdit-oluk-oluk-kanlarinizi-akitacagiz>

Üniversitelerde imzacı akademisyenlere yönelik taciz ve tehditler:

<https://odatv.com/o-bildiriye-imza-atan-akademisyenin-kapisina-bakin-nemesaji-biraktilar-1401161200.html>

<https://www.cnnturk.com/turkiye/akademisyenlerin-universitedeki-odalarinin-kapisina-carpi-konu-tehdit-mesaji-birakildi>

Eğitim-Sen'den can güvenliği uyarısı:

<https://bianet.org/bianet/siyaset/171059-egitim-sen-imzacii-akademisyenlerin-can-guvenligi-saglansin>

Abdullah Gül Üniversitesi'nde görevli imzacıya soruşturma, baskı ve tehdit:

<https://bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu/171037-abdullah-gul-universitesi-bildirgeye-imza-veren-profesurun-istifasini-istedi>

<http://www.agu.edu.tr/duyurular/473/Bas%C4%B1n%20Duyurusu...>

<http://www.diken.com.tr/barisci-akademisyene-ulku-ocaklarindan-tehdit-kayseri-sana-dar-gelir/>

Üniversitelerden gelen idari işlem haberleri:

<http://www.bartın.info/asayis/bolum-baskanligi-gorevinden-alindi-h22423.html>

<https://bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu/171044-baris-bildirisi-imzacisi-akademisyene-sorusturma>

http://www.duzce.edu.tr/7669-duyurus-basin-aciklamasi-13_01_2016

<http://bianet.org/bianet/toplum/171070-aibu-de-bildiriyi-imzalayan-3-akademisyene-sorusturma>

<https://bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu/171068-akdeniz-universitesi-akademisyenlerle-ilgili-yasal-sureci-baslatacagiz>

<https://bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu/171063-hacettepe-rektoru-nden-yok-e-bildirideki-akademisyenler-hakkinda-islem-baslatildi>

<https://bianet.org/bianet/toplum/171053-19-mayis-universitesi-6-baris-bildirisi-imzacisina-sorusturma-acti>

Üniversitelerden BAK bildirisine yönelik kınama açıklamaları:

https://www.adu.edu.tr/tr/duyuru/kamuoyuna_duyurulur-300025490

<https://www.facebook.com/photo.php?fbid=1106485362695965>

<http://bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu/171066-bahcesehir-universitesi-devlet-siddetine-son-versin-talebini-kabul-edilemez-buldu>

<https://www.comu.edu.tr/duyuru-14279.html>

<https://www.erciyes.edu.tr/Duyuru-Haber/Erciyes-Universitesi%E2%80%99nden-Kamuoyuna-Saygiyla-Duyurulur/2855>

<http://www.milliyet.com.tr/pau-senatosu-ndan-akademisyenlerin-bildirisine-denizli-yerelhaber-1161452/>

<http://haber.erdogan.edu.tr/?p=7035>

<http://www.hurriyet.com.tr/van-yuzuncu-yil-universitesinden-aydinlar-aciklamasi-37226622>

Yedi akademisyenden imzacı akademisyenler hakkında suç duyurusu:

<https://bianet.org/bianet/toplum/171065-akademisyenlerden-akademisyenlere-suc-duyurusu>

“Akademik İhanete Geçit Yok” açıklaması:

<http://www.yenihaberdan.com/akademik-ihanete-gecit-yok-162386h.htm>

14 Ocak 2016, Perşembe

BAK açıklaması:

<https://bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu/171086-baris-icin-akademisyenler-imzalarimizin-arkasindayiz>

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın ikinci açıklaması:

<https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/37569/kendilerine-akademisyen-diyen-bir-guruh-teror-orgutunun-yaninda-saf-tutarak-devletine-kin-kustu>

Başbakan Ahmet Davutoğlu'nun açıklaması:

<https://bianet.org/bianet/toplum/171090-davutoglu-akademisyenlerin-bildirisinden-hicap-duydum>

İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı soruşturması:

<https://bianet.org/bianet/toplum/171119-istanbul-daki-baris-isteyen-akademisyenlere-sorusturma>

İlk gözaltı:

<https://www.birgun.net/haber-detay/akademisyen-bildirisine-imza-atan-umran-roda-suvagci-gozaltina-alindi-100731.html>

Düzce'de yakalama kararı:

<http://www.duzce.adalet.gov.tr/basinaciklamalari/2016/basinaciklamasi2016-3.pdf>

Türkiye Barolar Birliği Başkanı Metin Feyzioğlu'nun imzacılara karşı açıklaması:

<http://www.diken.com.tr/feyzioглу-akademisyenlere-karsi-erdoganin-izinde-sozde-aydinlarin-kalintilari/>

Üniversitelerden gelen idari işlem haberleri ve kınama açıklamaları:

<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/jet-hiziyla-uzaklastirma-40040618>

<http://www.milliyet.com.tr/giresun-universitesi-o-docenti-aciga-giresun-yerelhaber-1164250/>

<http://www.milliyet.com.tr/nisantasi-universitesi-nden-bildiri-istanbul-yerelhaber-1163120/>

<http://www.uludag.edu.tr/haber/view/719>

<https://kku.edu.tr/Anasayfa/Slayt/Index/15>

<http://www.kocaeli.edu.tr/haber-senato-karari.php>

http://www.mu.edu.tr/tr/duyuru/rektorumuz-prof_-dr_-mansur-harmandar%E2%80%99in-basin-bildirisi-22077#

<https://www.sozcu.com.tr/2016/gundem/tuncelinde-baris-bildirisini-imzalayan-7-ogretim-gorevlisine-idari-sorusturma-1042621/>

15 Ocak 2016, Cuma

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın üçüncü açıklaması:

<https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/37580/zalimlerle-beraber-olanlar-da-zalimdir>

Çeşitli illerde gözaltı ve adli soruşturma:

<https://bianet.org/bianet/toplum/171120-akademisyenlere-dort-ilde-gozalti-ve-ev-aramasi>

<https://bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu/171186-duzce-ve-zonguldak-ta-da-akademisyenler-serbest>

<http://www.radikal.com.tr/turkiye/erzurumda-savci-akademisyene-tutuklama-istedi-1498614/>

<https://bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu/171175-kocaeli-nde-ifadesi-biten-akademisyenler-serbest>

<https://bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu/171176-gozaltindaki-akademisyenler-serbest>

<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/kocaeli-ve-bursada-imzaci-24-akademisyen-hakkinda-gozalti-karari-40040684>

<http://www.dogurehberi.com/genel/bildiriye-imza-atan-prof-dr-zencir-nenizli-adliyesi-nde-h988844.html>

İzmir Cumhuriyet Savcılığı soruşturması:

<https://www.haberturk.com/gundem/haber/1181578-izmir-cumhuriyet-bassavciligidan-akademisyenlere-sorusturma>

Üniversitelerde idari işlem haberleri:

<http://bianet.org/bianet/insan-haklari/171129-arel-universitesi-5-akademisyeni-uzaklastirdi>

<https://www.birgun.net/haber-detay/eskisehir-de-19-akademisyen-hakkinda-sorusturma-baslatildi-100838.html>

<http://www.turkiyegazetesi.com.tr/gundem/338995.aspx>

<http://www.radikal.com.tr/turkiye/cukurova-universitesinde-imzaci-akademisyenlere-idari-sorusturma-1498525/>

<http://www.hurriyet.com.tr/bildiriye-imza-atan-erzincan-universitesi-akademisyeni-bascetin-e-suc-duyurusu-37228348>

<https://www.evrensel.net/haber/270120/antepte-baris-icin-imza-atan-4-akademisyene-sorusturma>

<https://www.aksam.com.tr/guncel/meude-20-ogretim-uyesine-sorusturma/haber-481180>

<https://www.sozcu.com.tr/2016/gundem/selcuk-universitesinden-bildiriye-imza-atan-akademisyene-sorusturma-2-1044094/>

<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/trakya-universitesinden-akademisyenlere-imza-sorusturmasi-40041019>

<http://www.milliyet.com.tr/yalova-universitesi-bildiriye-imza-atan-yalova-yerelhaber-1163758/>

Uşak Üniversitesi'nden kınama açıklaması:

<https://eski.usak.edu.tr/icerik/669/2>

16 Ocak 2016, Cumartesi

Adalet Bakanı Bekir Bozdağ'ın açıklaması:

<http://bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu/171187-bakan-bozdag-boyle-bildiriye-ancak-pkk-yazabilir>

17 Ocak 2016, Pazar

Marmara Üniversitesi Rektörlüğü'nün açıklaması:

<http://bianet.org/bianet/insan-haklari/171201-marmara-universitesi-guvenlik-guclerine-sukranlarini-sunar>

18 Ocak 2016, Pazartesi

611 akademisyenden ifade özgürlüğü bildirisi:

<https://bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu/171229-611-akademisyen-1128-e-yapilan-baskidan-kaygili>

20 Ocak 2016, Çarşamba

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın dördüncü açıklaması:

<https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/38588/imzalanan-bildiri-cestiri-degil-teror-orgutu-propagandasidir>

Erdoğan YÖK'ten bilgi aldı:

<http://www.diken.com.tr/erdogan-yakin-takipte-yok-baskanindan-akademisyenler-hakkinda-bilgi-aldi/>

Sakarya'da gözaltı:

<http://www.diken.com.tr/cadi-avi-sessizce-devam-ediyor-uc-gozalti-bir-sorusturma-bir-yetkisizlik-karari/>

TİHV GENEL MERKEZİ

Mithatpaşa Caddesi No: 49/11 6. Kat 06420 Kızılay/ANKARA

Tel/Faks: (312) 310 66 36 • +90(312) 310 64 63

E-posta: tihv@tihv.org.tr

TİHV DİYARBAKIR TEMSİLCİLİĞİ

Lise Caddesi Eyyüp Eser Apartmanı No: 11/12 Yenişehir/DİYARBAKIR

Tel/Faks: (412) 228 26 61 • 228 24 76

E-posta: diyarbakir@tihv.org.tr

TİHV İSTANBUL TEMSİLCİLİĞİ

Bozkurt Mah. Türkbeyi Sokak Ferah Ap. No:113/6 Kurtuluş-Şişli/İSTANBUL

Tel: (212) 249 30 92 • 293 43 33

E-posta: istanbul@tihv.org.tr

TİHV İZMİR TEMSİLCİLİĞİ

1471 Sokak No: 1/1-210 Alsancak/İZMİR

Tel/Faks: (232) 463 46 46 • 463 91 47

E-posta: izmir@tihv.org.tr

TİHV CİZRE REFERANS MERKEZİ

Dicle Mahallesi, Nurullah Caddesi No 63 / 1 Cizre/ŞIRNAK

Tel/Faks: (486) 616 86 07 • 616 86 10

E-posta: cizre@tihv.org.tr

TİHV VAN REFERANS MERKEZİ

Şerefiye Mahallesi, Santral 6. Sokak Haydaroğlu İş Merkezi

B – Blok No: 13 İpekyolu/VAN

Tel/Faks: (432) 214 11 37 • 215 12 61

E-posta: van@tihv.org.tr

ISBN: 978-605-9880-26-8